Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

DISERTAČNÍ PRÁCE

2023 Mgr. Silvie Příplatová

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

DISERTAČNÍ PRÁCE

Filosofický postoj k životu a ke smrti u lidí, kteří se ocitli na hraně života a smrti

Philosophical approach to life and death of people who were between life and death

Mgr. Silvie Příplatová

Školitelka: PhDr. Zuzana Svobodová, Ph.D.

Studijní program: Filozofie

Studijní obor: Filozofie

2023

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma **Filosofický postoj k životu a ke smrti u lidí, kteří se ocitli na hraně života a smrti** vypracovala pod vedením školitele samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 21. listopadu 2023

Mgr. Silvie Příplatová

Děkuji své školitelce PhDr. Zuzaně Svobodové, Ph.D. za odborné vedení práce a cenné rady, které mi pomohly tuto práci zkompletovat. Děkuji také paní PhDr. Evě Domincové za pomoc při jazykové korektuře práce a všem, jejichž životní příběhy a filozofické postoje jsou sepsané v této práci.

ABSTRAKT

Tato disertační práce vstupuje do hlubin filozofické reflexe nad podstatou lidské existence a jejím vztahem k životu a smrti, a to zejména u jednotlivců, kteří prošli extrémními životními situacemi. Zkoumá postoj ke svobodné vůli, životu a smrti u lidí, kteří se ocitli na pokraji života ať už kvůli závislosti a nemoci, nebo jiným život ohrožujícím situacím. Cílem je nejen analyzovat změny v postojích těchto jednotlivců k životu a smrti, ale též zkoumat duševní a filozofický rozvoj, který může být podněcován tímto existenčním limitem. Bez ohledu na příčinu této konfrontace s hranicí života a smrti se snažíme odhalit, jak tato zkušenost ovlivňuje hlubší rozměry lidského bytí.

Práce vychází z přesvědčení, že nemoc, ačkoli představuje výzvu pro fyzickou rovinu, působí mimořádně i na duševní sféru. Rovněž poukazuje na dopad nemoci na fyzickou a duchovní stránku člověka a snaží se to ukázat na základě zkoumání děl významných filozofů, jejichž myšlenky formovaly svět. Toto tvrzení podložíme analýzou děl významných filozofů, kteří svými myšlenkami formovali naše chápání lidské existence. Od Aristotela přes Descarta, Nietzscheho až po Heideggera se pokusíme propojit teoretické koncepty s konkrétními životními příběhy.

V analýze životních příběhů jednotlivců konfrontovaných s drogovou závislostí, alkoholismem a onkologickými i jinými onemocněními poskytneme interdisciplinární pohled na spojení teoretických konceptů svobody a myšlení s konkrétními existenčními situacemi. Tato disertační práce nejen prozkoumává teoretické koncepty filozofů, ale též přináší filozofickou reflexi do praktického kontextu životních osudů, čímž vytváří most mezi abstraktními teoriemi a konkrétními životními realitami.

KLÍČOVÁ SLOVA

filozofická reflexe, lidská existence, život a smrt, duševní rozvoj, extrémní životní situace, Aristoteles, Augustin, Descartes, Kant, Hegel, Schopenhauer, Nietzsche, Heidegger, Patočka

ABSTRACT

This dissertation thesis goes into the depths of philosophical reflection on the nature of human existence and its relationship to life and death, especially for individuals who have gone through extreme life situations. The thesis explores attitudes towards free will, life and death in people who have found themselves on the brink of life, whether due to addiction, illness or other life-threatening situations. The aim is not only to analyse changes in these individuals' attitudes towards life and death, but also to explore the intellectual and philosophical development that may be prompted by this existential limit. Regardless of the cause of this confrontation with the limit of life and death, we seek to uncover how this experience affects the deeper dimensions of human existence.

The work is based on the conviction that illness, although challenging on the physical plane, has an extraordinary effect on the spiritual sphere. It also highlights the impact of illness on the physical and spiritual aspects of the human being and seeks to show this by examining the works of great philosophers whose ideas have shaped the world. We will support this claim by analysing the works of important philosophers whose ideas have shaped our understanding of human existence. From Aristotle to Descartes, Nietzsche to Heidegger, we will attempt to connect theoretical concepts to specific life stories.

In analyzing the life stories of individuals confronted with drug addiction, alcoholism, and cancer, we will provide an interdisciplinary perspective on the connection between theoretical concepts of freedom and thought and concrete existential situations. This dissertation not only explores the theoretical concepts of philosophers, but also brings philosophical reflection into the practical context of life destinies, creating a bridge between abstract theories and concrete life realities.

KEYWORDS

philosophical reflection, human existence, life and death, mental development, extreme life situations, Aristotle, Augustine, Descartes, Kant, Hegel, Schopenhauer, Nietzsche, Heidegger, Patočka

Obsah

Úvod 8

I. Teoretická část 12

1 Myšlení a svobodná vůle 12

1.1 Myšlení 14

1.2 Svobodná vůle 17

2 Pojem svobody a svobodné vůle, strach ze života a ze smrti 22

2.1 Aristotelovo pojetí svobody a pravdy 23

2.2 Svobodná vůle ve filozofii Augustina 25

2.3 Descartes a vůle 27

2.4 Kant a svobodná vůle 29

2.5 Hegelovo pojetí svobody 31

2.6 Schopenhauerovo pojetí fyzické, intelektuální a morální svobody a pojetí sebevraždy a smrti 35

2.7 Nietzsche a vliv výchovy a vzdělávání na svobodnou vůli 39

2.8 Heidegger 58

2.9 Patočka a péče o duši 59

II. Empirická část 63

3 Životní příběhy a jejich filozofický rozbor 63

3.1 Drogově závislí 63

3.2 Závislí na alkoholu 70

3.3 Onkologická a jinak závažná onemocnění 82

3.4 Reflexe 93

3.4.1 Drogově závislí 93

3.4.2 Závislí na alkoholu 97

3.4.3 Onkologická a jinak závažná onemocnění 100
3.4.4 Závěr reflexe 104
Závěr 108
Seznam použitých informačních zdrojů 113

Úvod

Je lidská touha přežít ze všech nejsilnější? Lidé na hranici života a smrti jsou často schopni vyvinout nepředstavitelné tělesné, duševní a fyzické úsilí než v běžných životních situacích. Lidské tělo v ohrožení a pod extrémním tlakem je schopno přežít to, co se zdá být nemožné.

K motivaci zvolit si toto téma mě vedlo setkání s lidmi, kteří mi sdělili své životní příběhy buď se závislostí na drogách, alkoholu, nebo proděláním onkologických a jinak závažných onemocnění. Těmto lidem hrozila smrt z předávkování, nebo až smrtelné závislosti na alkoholu a v případě onkologických a jiných onemocnění jim lékaři dávali malou šanci na vyléčení. Tito lidé dokázali přežít vlastní smrt a změnit svůj postoj k životu a smrti.

Cílem této práce je představit filozofickou reflexi a změnu postoje k životu a ke smrti u lidí, kteří se ocitli na hraně života a smrti, a to ať už z jakéhokoliv důvodu. Snahou práce je upozornit na přínos jak duševního, tak filozofického rozvoje člověka, kterého jsou tito lidé schopni dosáhnout i během okamžiku. Práce chce poukázat na to, že nemoc, ať už je různého charakteru, je aktivitou působící nejen v rovině fyzické, ale má vliv i na duši. Toto bude demonstrováno na pozadí děl filozofů, jejichž myšlenky ovlivnily i dnešní svět a jsou pro nás klíčovými ve snaze o pochopení dnešní doby, ale také k poznání sebe sama.

V práci je postupováno na základě historické chronologie. V úvodních kapitolách bude představeno vnímání svobodné vůle. Nejprve se bude práce věnovat Aristotelovi. Od antiky se přesuneme ke středověku, kde je zásadní vliv křesťanství, které je svou filozofií od antiky odlišné v životním stylu, poněvadž došlo k odsunutí tělesnosti do pozadí. Bude zmíněn mj. i René Descartes – představitel nové koncepce vnímání světa, který je všeobecně považován za jednoho z nejvlivnějších myslitelů západní filozofie, jehož myšlenky měly zásadní vliv na naše chápání svobodné vůle. Věřil, že lidé mají svobodnou vůli, kterou definoval jako schopnost volit mezi různými způsoby jednání na základě rozumu. Tvrdil, že právě tato schopnost odlišuje člověka od zvířat a strojů. Descartes věřil, že lidské bytosti mají svobodnou vůli, kterou definoval jako schopnost rozhodovat se a která není determinována vnějšími faktory. Tvrdil, že tato svoboda je pro naši přirozenost rozumných bytostí zásadní a že nám umožňuje jednat morálně a nést odpovědnost za své

činy. Descartes však také uznával, že naše svoboda má své hranice. Domníval se, že podléháme určitým přírodním zákonům, které různými způsoby omezují naše rozhodnutí. Například si nemůžeme vybrat, zda budeme létat máváním rukou jako ptáci křídly. Navzdory těmto omezením Descartes tvrdil, že při svém rozhodování máme stále značnou míru autonomie. Domníval se, že tuto autonomii můžeme uplatnit tím, že se při rozhodování řídíme rozumem a úvahami.

Dalším zmíněným filozofem bude Schopenhauer, který je autorem filozofického pojednání o svobodě vůle a zdůrazňuje, že člověk je svobodný právě díky vůli, ta ho pohání. Schopenhauer, zakladatel voluntarismu, klade důraz na význam vůle jako hnací síly lidského jednání. Podíváme se na tři roviny svobody, abychom zjistili, jak se v lidském životě projevují. Zároveň se zaměříme na jeho pohled na utrpení a představíme tři možná řešení tohoto fenoménu; umění, askezi a filozofii. Dále prozkoumáme jeho kontroverzní stanovisko ke smrti a obzvláště k sebevraždě, kterou vidí jako projev svobodné vůle jedince, přestože tento čin odsuzuje.

Pozornost bude věnována zejména Nietzschemu, jehož filozofie svobodné vůle je složité a kontroverzní téma. Domníval se, že tradiční pojetí svobodné vůle je mylné, protože předpokládá, že lidé jsou racionální bytosti schopné rozhodovat se na základě objektivního uvažování. Místo toho Nietzsche tvrdil, že naše jednání je určováno řadou faktorů, včetně našich instinktů, emocí a kulturního podmínění. Podle Nietzscheho byl koncept svobodné vůle používán k ospravedlnění morálních soudů a myšlenky odpovědnosti. Považoval jej však za formu útlaku, který jednotlivcům brání přijmout svou pravou přirozenost a žít autenticky. Místo toho prosazoval radikální individualismus, který odmítal konvenční morálku a podporoval osobní tvořivost a sebevyjádření. Ačkoli byly Nietzscheho myšlenky o svobodné vůli kritizovány za přílišný determinismus a nihilistický přístup, stále ovlivňují současné debaty o povaze lidského jednání. Jeho filozofie nás nakonec vyzývá k tomu, abychom zpochybnili své úvahy o tom, co znamená být svobodným a odpovědným činitelem ve světě.

Dalším neopomenutelným filozofem je Heidegger, který měl na svobodnou vůli jedinečný pohled. Tvrdil, že lidské bytosti nejsou autonomními činiteli se svobodnou vůlí, ale že jsou spíše vrženy do existence a podléhají omezením svého prostředí. Podle

Heideggera je naše existence utvářena minulými a současnými okolnostmi a nemůžeme jim uniknout. Domníval se, že naše rozhodnutí nejsou činěna svobodně, ale jsou spíše určována naším kulturním zázemím, jazykem a historickým kontextem. Tvrdil, že musíme přijmout svá omezení a přijmout je jako součást svého bytí. Toto přijetí vede k autentické existenci, v níž můžeme najít smysl života navzdory jeho přirozeným omezením. Heideggerův pohled na svobodnou vůli zpochybňuje tradiční pojetí autonomie a sebeurčení. I když se jeho myšlenky mohou na první pohled zdát pesimistické, nabízejí jedinečný pohled na to, jak můžeme najít smysl života tím, že přijmeme svá omezení, místo abychom se je snažili překonat.

V práci se zaměříme i na filozofii Jana Patočky, který chápe pohled na život jako neustálý pohyb a vykonávání bytí. Patočka zdůrazňuje péči o duši a tři klíčové pohyby lidské existence – zakotvení, práci a boj, a pravdu. Dále se věnuje problematice smrti a chápe ji jako počátek cesty k poznání NIC. Patočkova koncepce svobody vyžaduje neustálé jednání a získávání zkušeností skrze negativní zážitky.

Jako odraz filozofických úvah o svobodě a myšlení se rozvíjí složitá mozaika lidských životů s jejich významnými příběhy. Tato disertační práce si klade za cíl prozkoumat hlubší spojení mezi teoretickými koncepty svobody a myšlení a konkrétními životními situacemi, jak je ilustrováno prostřednictvím životních příběhů. Teoretická část nahlíží na myšlení a svobodnou vůli v širokém spektru filozofických tradic od Aristotela přes Augustina, Descarta, Kanta, Hegela, Schopenhauera, Nietzscheho, Heideggera a Patočku. Tato analýza může poskytnout hlubší porozumění významu svobody a myšlení v kontextu lidské existence. Empirická část se pak zaměřuje na konkrétní životní příběhy, konkrétně na situace spojené s drogovou závislostí, alkoholismem, onkologickými a jinak závažnými onemocněními. Práce se snaží propojit filozofické úvahy s každodenní realitou a etickými dilematy, s nimiž se jednotlivci setkávají v průběhu svých životů. Cílem disertační práce je tedy nejen zkoumat teoretické koncepty, ale přinést i filozofickou reflexi do praktického kontextu lidských osudů a vytvořit tak most mezi abstraktními teoriemi a konkrétními životními realitami.

Tato disertační práce představuje přínos pro obor filozofie a pedagogiky a úzce propojuje teoretické zkoumání s existenciálními otázkami v extrémních situacích. Zabývá

se hlubokým zamyšlení nad smyslem existence a svobodou jednotlivců prostřednictvím fenomenologie smrti a pohledů na život ve zdravotně vypjatých životních situacích. Práce navazuje na myšlenky výše uvedených filozofů, jako jsou např. Schopenhauer, Nietzsche nebo Heidegger, a vytváří interdisciplinární most mezi filozofií, psychologií, lékařstvím a sociologií. Bioetický rozměr disertace rozšiřuje debatu o etickém rámci v extrémních situacích a může poskytnout nové perspektivy pro katedru Filozofie. Celkově může přinést hlubší pochopení filozofických postojů k životu a smrti, obohacuje výzkumnou sféru a zároveň otevírá nové horizonty pro studium. Získané poznatky mohou být využity nejen pro další výzkum, ale mohou být také inspirací pro jednotlivce čelící těžkým životním výzvám. Zároveň se mohou uplatnit i jako inspirace pro pracovníky, kteří buď profesionálně, nebo dobrovolně pomáhají při řešení tíživých životních situací.

I. Teoretická část

1 Myšlení a svobodná vůle

Myšlení a svobodná vůle jsou pojmy, o kterých filozofové diskutují již po staletí. Otázka, zda máme kontrolu nad svými myšlenkami a činy, nebo zda jsou předurčeny, je předmětem diskusí již od dob Aristotela.

Tyto dva pojmy spolu s lidským životem jsou základními prvky, které definují naši existenci. Jako lidé máme jedinečnou schopnost myslet a uvažovat, rozhodovat se na základě vlastní svobodné vůle. To nás odlišuje od zvířat a činí nás skutečně lidskými. Ale opravdu můžeme být hrdí na to, že jsme lidé, nebo po ohlédnutí do celé historie lidstva zjišťujeme, že člověk je spíše ke studu než k hrdosti?

Člověk je počat, narodí se a je vržen do života bez vlastního přičinění. I když by někteří se mnou asi nesouhlasili. Člověk se narodí, a když je malý, tak se o něj starají rodiče a pak je nucen se o sebe starat sám. Život je neustálé obstarávání, jinak bychom zahynuli.

Život krásně popsala profesorka Hogenová při své přednášce, kde říká: *„Ten život je krásně popsán v díle Heideggerově, které se jmenuje Wegmarken… a úplně jednoduše říká, že život je cesta, der Weg, die Bewegung, pohyb a je to něco, co v té filozofii je odjakživa. Laoc říká, že život je cesta i Tao je cesta. Ježíš říká: „Já jsem cesta, pravda a život.“. A Aristoteles říká: „Telos je vlastně nemyslitelné bez cesty a ta cesta je vlastně životem každého z nás. A na té cestě my vstupujeme do situací, které předem vůbec nemůžeme znát…“. My tomu říkáme, že být in situ znamená být v něčem, co nikdy není úplně uzavřeno, a takže nikdy nikdo neví přesně, jak se má zachovat. Život je vždycky riziko…“*[1]

Chodíme do školky, pak do školy a už je na nás kladena první zodpovědnost ve formě učení. Na střední škole se jedná o větší zodpovědnost a už se musíme připravovat na

[1] HOGENOVÁ, Anna. *Odvaha ke štěstí* | Neurazitelny.cz | Večery na FF UK - YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2023 Google LLC [cit. 23.01.2023]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=3nxG8gXuVR4

maturitu a rozhodovat se, co dál. Zda práce, nebo vysoká škola. Ale je to všechno již od narození naše rozhodnutí, nebo se jen řídíme tím, co je nám předem dané?

Tématem svobodné vůle se zabývala také významná německá filozofka Arendtová, která upozorňuje na následující fakt: *„Svoboda se stala jedním z hlavních filosofických problémů, až když ji člověk odhalil jako něco, co vyvstává v obcování se sebou samým a mimo styk s druhými lidmi. Svoboda a svobodná vůle se staly synonymy… Ze starodávných metafyzických otázek, bytí, nicoty, duše, přírody, času, věčnosti atd., se problém svobody stal filosofickým tématem jako poslední. V celých dějinách velké filosofie od presokratiků k Platónovi, poslednímu antickému filosofovi, nenalezneme zamyšlení nad svobodou. Svoboda se v naší filosofické tradici objevila až díky zkušenosti náboženské konverze — nejprve Pavlovy a posléze Augustinovy.“*[2]

Myšlení a svobodná vůle jsou dva nejzákladnější aspekty lidské existence. Zatímco myšlení je proces, při kterém využíváme své kognitivní schopnosti k tomu, abychom pochopili svět kolem nás, svobodná vůle je schopnost rozhodovat se, aniž by to bylo předurčeno vnějšími faktory. Tyto dva pojmy jsou úzce propojeny, protože naše myšlenky často ovlivňují naše rozhodnutí a činy.

Někteří tvrdí, že svobodná vůle je iluze, protože naše rozhodnutí mohou být ovlivněna faktory, které nemůžeme ovlivnit, jako je genetika nebo podmíněnost prostředím. Jiní se však domnívají, že nad svými rozhodnutími a činy máme naprostou kontrolu.

Bez ohledu na přesvědčení o svobodné vůli je zřejmé, že myšlení hraje při rozhodování zásadní roli. Kritickou analýzou situací a zvažováním různých možností můžeme činit informovaná rozhodnutí, která jsou v souladu s našimi hodnotami a cíli.

Ačkoli debata o svobodné vůli bude pokračovat, je nepopiratelné, že myšlení hraje zásadní roli při utváření našich rozhodnutí a činů. Pěstováním dovedností kritického myšlení můžeme mít nad svým životem větší kontrolu a dosáhnout většího úspěchu a naplnění.

[2] ARENDT, Hannah. *Krize kultury: (Čtyři cvičení v politickém myšlení)*. Praha: Mladá fronta, 1994. Váhy (Mladá fronta). ISBN 80-204-0424-4, str. 32

1.1 Myšlení

Údiv, počátek filozofie, pohání lidi k reflexi a rozjímání již od prapočátků. Přenos vědomostí z generace na generaci formuje lidský myšlenkový základ až do současnosti. Filozofie však není pouze dedikovaná moudrosti a zkušenostem našich předků; každý jednotlivec neustále rozjímá a přemýšlí během celého svého života.

Od dětství, kdy objevujeme okolní svět, nás vedou otázky jako „Co je to?“ Postupně, s rostoucím poznáním, cítíme, že již všechno známe, což nás vede k přemýšlení o samotných věcech. Tato fáze přemýšlení se často zaměřuje na technické aspekty objektů, jak vznikly a jak fungují. Postupem času začínáme hlouběji přemýšlet o tom, proč mají věci určitý název a tvar. Tato fáze dotýkající se filozofických témat je neoddělitelně spjata s vývojem lidského myšlení.

Miroslav Horníček, český herec a spisovatel, zdůraznil, že otázky vyplývají z touhy po poznání. Jak se však správně ptát? Je naše tázání omezeno pouze na poznání smyslu života a jeho správného prožívání? Čelíme úkolu dosáhnout nirvány a klidu naší duše, nebo má náš život jiný smysl? Každý jedinec je konfrontován s rozhodnutím, jakým směrem povede svůj vnitřní vývoj a jak bude pokračovat v přemýšlení.

Vše pramení z otázek a následného poznání, i když se nám to na první pohled nezdá. Naše lačnost po poznání je přirozená. Tajemno nás láká a přitahuje. Nedokážeme mu odolat. A stejně jako zvířata i lidé nakonec podlehnou svým tázavým a zvědavým myšlenkám, které chtějí být nasyceny poznáním něčeho nového, nám dosud nepoznaného, skrytého, tajemného.

Vznik první myšlenky toužící po poznání položil základy filozofie, ačkoliv v té době neměla ještě ustálený název. Filozofie je považována za matku všech věd a její existence je nezbytná pro funkci jakékoliv vědecké disciplíny. Jazyk a metoda jsou klíčovými prvky vědeckosti, jak zdůraznili vědci, i filozofové. Věda a filozofie jsou navzájem propojené: věda se zabývá empirickým pozorováním přírodního světa, zatímco filozofie zkoumá abstraktní pojmy. *„Ważnymi elementami «naukowości» są język i metoda. Zdaniem wielu, zarówno naukowców jak i filozofów, to właśnie te dwa elementy*

decydują o tym, czy coś jest naukowe, czy nie".[3] *– „Důležitými prvky „vědeckosti" jsou jazyk a metoda. Podle mnohých vědců i filozofů jsou to právě tyto dva prvky, které určují, zda je něco vědecké, či nikoli."*

„The practice of scientific method is the persistent critique of arguments, in the light of tried canons for judging the reliability of the procedures by which evidential data are obtained, and for assessing the probative force of the evidence on which conclusions are based."[4] *– „Praktikování vědecké metody je založeno na konstantní kontrole a kritizování argumentů ve snaze posoudit spolehlivost jednotlivých postupů, ze kterých se získávají důkazní údaje, a stanovuje se jednotlivá váha důkazů, ze kterých se následně odvíjí úsudky."*

Věda a filozofie jsou dva odlišné obory, ale jsou také vzájemně propojené. Věda se zabývá empirickým pozorováním a experimentováním přírodního světa, zatímco filozofie se zabývá abstraktními pojmy, jako je etika, metafyzika a epistemologie. Věda však nemůže existovat bez filozofie, protože ke zdůvodnění svých metod a poznatků potřebuje filozofické předpoklady. Filozofie poskytuje rámec pro vědecké zkoumání tím, že klade základní otázky o povaze reality, poznání a pravdy. Pomáhá vědcům pochopit důsledky jejich výzkumu a posoudit jeho etické dopady. Například při provádění pokusů na lidech nebo zvířatech je třeba brát v úvahu etické aspekty.

Na druhé straně věda poskytuje důkazy, které mohou podpořit nebo vyvrátit filozofická tvrzení. Například vědecké objevy v oblasti neurověd zpochybnily tradiční názory na svobodnou vůli a vědomí. Lze tedy říci, že věda a filozofie jsou vzájemně se doplňující obory, které se ve svém rozvoji spoléhají jeden na druhý. Zatímco věda poskytuje empirické důkazy pro filozofická tvrzení, filozofie pomáhá usměrňovat vědecké bádání tím, že poskytuje rámec pro pochopení povahy reality. Proto by se oba způsoby poznání měly studovat společně, abychom získali hlubší porozumění našemu světu.

Věda se rozděluje do jednotlivých vědeckých disciplín a ty pak na jednotlivý soupis oborů, nauk a pomocných věd, které splňují definici vědy.

---

[3] HELLER, Michał Kazimierz. *Filozofia nauki*. Wyd. Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, Kraków 1992, str. 11

[4] NAGEL, Ernest. *The Structure of Science: Problems in the Logic of Scientific Explanation*. London, Routledge, 1961. ISBN 978-0710018823, str. 13

Filozofie je studium základních otázek existence, poznání, hodnot, rozumu, mysli a jazyka. Je to disciplína, která vyžaduje kritické myšlení a logické uvažování, aby bylo možné pochopit složité myšlenky a pojmy. Filozofie nás vybízí k tomu, abychom zpochybňovali své předpoklady a přesvědčení a získali tak hlubší porozumění sobě samým i světu kolem nás.

Filozofie klade základní otázky o povaze reality, poznání a pravdy, poskytuje rámec pro vědecký výzkum a pomáhá vědcům porozumět etickým aspektům jejich práce. Naopak vědecké objevy mohou podporovat nebo vyvracet filozofická tvrzení. Jejich vzájemné propojení a doplnění vedou k hlubšímu pochopení světa.

Kritické myšlení, základní prvek filozofie, je klíčové pro úspěch v jakémkoli oboru. Dovednosti kritického myšlení umožňují informovaná rozhodnutí založená na důkazech. Filozofie podporuje kreativní myšlení, zkoumání alternativních perspektiv a zpochybňování konvenčních přesvědčení. Myšlení a filozofie jsou neoddělitelně spojeny a hrají klíčovou roli při formování našeho chápání světa.

Filozofie byla vždy předmětem medicínské reflexe již od nejstarších dob. Od svých počátků v antické době se medicína a filozofie setkávaly a ruku v ruce protínaly. Přemítání o člověku a uvažování o krizových situacích, které se prolínají lidským životem, jako je narození, zdraví, nemoc a smrt jako projevy bytí, byly a zůstávají předmětem ontologie. Filozofové jako Aristoteles, Descartes a Schopenhauer zkoumali vztah mezi strachem, myšlením a vědomím.

Nemělo by se ale zakázat myslet a nemyslet je navíc pro nás nepřirozené. Jak máme správně myslet? A co vlastně se řadí mezi správné myšlení a co ne? Je tužba a myšlení člověka být obklopen nesmírným bohatstvím správná nebo ne? Je myšlenka zachránit lidi před nemocemi a smrtí na základě přetvoření něčeho, nebo někoho špatná? Lidstvo se bude muset smířit s otázkami, na které neexistuje odpověď. Ale není lepší nebýt schopen odpovědět na žádnou otázku než nebýt schopen žádnou otázku položit? Albert Einstein řekl, že: *„Myšlení, je ten nejzákladnější pocit, který je vždy na počátku jakéhokoli umění i vědy. Kdo ho nezná, kdo už se nedokáže divit, kdo už nedokáže žasnout, je takřkajíc mrtvý a oči má vyhaslé…“*

Argumentum ad metum, apel na strach, je oním viníkem vyvolávaným v nás, který se snaží všechny přesvědčit svým tvrzením ve svou pravdu formou vyvolávání strachu z alternativ. A stejně jako strach a předsudky i vše nové v jisté míře si musíme sami v sobě probírat a docházet k vlastním názorům a nebát se jim otevřít. Ale pozor, to neznamená, že se pak následně začneme povyšovat a dělat ze sebe nejchytřejší lidi světa.

Je dobře, že myslíme? Nebo bychom si měli pokládat stejnou otázku, kterou dostal Bůh od ďábla v pohádce *Stvoření světa*: *„Máte rozum? Člověku dávat rozum?“*

Naše myšlenky utvářejí naše vnímání okolního světa a řídí naše jednání. Máme možnost volit si, jak budeme reagovat na různé situace a okolnosti. Tato svoboda volby dává našemu životu smysl a cíl.

S touto svobodou však přichází i odpovědnost. Musíme si uvědomovat důsledky svých činů a nést za ně odpovědnost. Naše rozhodnutí neovlivňují pouze nás samotné, ale také naše okolí.

1.2 Svobodná vůle

Co představuje koncept svobodné vůle? Ve Standfordské encyklopedii filozofie je svobodná vůle definována jako *„choice-directed control over one's own actions – kontroly vlastních činů na základě volby.“*[5] Ve filozofickém slovníku se též můžeme dočíst, že svoboda je: *„možnost jednat podle vlastní vůle. Absolutní svoboda (která by byla subjektivní libovůlí) ovšem neexistuje a v konečných důsledcích by sama narážela na překážky, které by ji omezovaly. Proto je potřeba vázat volní rozhodnutí na vědomé zhodnocení podmínek, účelů a výsledků, k nimž má nebo může jednání dospět.“*[6]

Existuje mnoho filozofických teorií týkajících se svobodné vůle, které se však liší a často se neshodují. Většina těchto teorií využívá argumenty založené na logických spojeních obecně uznávaných znalostí, zatímco některá tvrzení jsou opírána o absenci prokázaných argumentů. Jasná definice pojmu neexistuje, ale lze ho popsat jako schopnost

[5] O'CONNOR, Timothy a FRANKLIN, Christopher. *„Free Will“*, The Stanford Encyclopedia of Philosophy [online]. ©2021 [cit. 17.5.2023] Dostupné z: https://plato.stanford.edu/archives/spr2021/entries/freewill/

[6] BLECHA, Ivan. *Filosofický slovník*. 2. opr. a rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998. ISBN 80-7182-064-4, str.391

jednotlivce rozhodovat se nezávisle na vnějších faktorech, jednat podle vlastní vůle bez vnějšího ovlivnění.

Běžnější definice svobodné vůle zdůrazňuje schopnost volby mezi různými možnostmi s různými důsledky, což umožňuje jednotlivcům rozhodovat se na základě vlastních hodnot, přesvědčení a přání bez vnějšího nátlaku. Nicméně existuje mnoho faktorů, jako genetika, výchova, sociální podmínky a prostředí, které mohou ovlivnit svobodnou vůli jedince, což vedlo k rozdělení mezi zastánce a odpůrce lidské svobodné vůle.

Zde se lidé mj. rozdělují do dvou skupin; a to na zastánce lidské svobodné vůle a na ty, kteří jsou proti a tvrdí, že člověk nemá svobodnou vůli, že žijeme ve světě, kde je nám vše přímo dané, i když se nám zdá, že se rozhodujeme mezi několika variantami, doopravdy tomu tak není, protože si stejně vybereme tu variantu, kterou si vybrat máme, která je nám předem daná k vybrání.

Debata mezi zastánci a odpůrci svobodné vůle je komplexní a mnohostranná. Někteří filozofové tvrdí, že svobodná vůle je iluzí a naše myšlenky a činy jsou předurčeny genetikou, prostředím a minulými zkušenostmi, zatímco jiní věří v jedinečnou schopnost vědomého rozhodování a sebeurčení.

Mnozí filozofové tvrdí, že svobodná vůle je iluze a že naše myšlenky a činy jsou určeny genetikou, prostředím a minulými zkušenostmi. Jiní se však domnívají, že lidé mají jedinečnou schopnost vědomého rozhodování a sebeurčení.

Bez ohledu na to, jaký postoj zaujímáme ke svobodné vůli, je zřejmé, že myšlení hraje v lidské existenci zásadní roli. Naše schopnost uvažovat, analyzovat informace a rozhodovat se na základě svých hodnot a přesvědčení nás odlišuje od zvířat.

Vztah mezi myšlením, svobodnou vůlí a lidstvím je složitý a mnohostranný. Zatímco někteří mohou tvrdit, že naše jednání je předurčeno vnějšími faktory, které nemůžeme ovlivnit, jiní tvrdí, že máme jedinečnou schopnost vědomého rozhodování. Bez ohledu na to, kam se v tomto spektru názorů řadíme, je zřejmé, že myšlení hraje při utváření lidské zkušenosti zásadní roli.

Ačkoli debata mezi myšlením a svobodnou vůlí nebude možná nikdy zcela vyřešena, je důležité si uvědomit, že oba koncepty hrají zásadní roli při utváření toho, kým jako jedinci jsme. To, zda věříme v determinismus, nebo ve svobodnou vůli, v konečném důsledku utváří náš přístup k životním výzvám a příležitostem.

Jak už jsem psala, člověk se narodí svým rodičům bez svého vlastního rozhodnutí, nevybíráme si své rodiče a nevybíráme si své geny. Je otázkou, zda člověk je kontinuum života, kdy stav lidského organismu a mysli procházejí v kontinuu ze stavu do stavu? A máme i přesto možnost sami rozhodovat o svém životě? Jak je silná lidská mysl? Zastánci nesvobodné vůle mohou přijít s otázkou: *„Když by ses teď chtěl teleportovat někam jinam, můžeš?“* Odpověď je ne, protože zatím nevíme o tom, že by se to někomu podařilo. Ale je toto opravdu správná otázka a zjištění existence svobodné vůle?

Je pravdou, že náš stav mozku nemůže být tím, kterým být nemůže, a že máme v danou chvíli jen omezené spektrum emocí, myšlenek a akcí v dané souvislosti? Nikdy nenastane chvíle, kdy si můžeme sami vybrat danou myšlenku, která nás napadne. Pokud člověk nemá svobodnou vůli, byl by opravdu svobodným?

Jeden můj přítel a kolega mi v jedné naší společné konverzaci napsal, že Mihai Eminescu, rumunský spisovatel, uvedl: *„Život je promarněný dar, pokud ho člověk neprožil tak, jak po tom toužil…“.* A prožije jej tak, protože opravdu chce, nebo proto, že má celý život předem „nalajnovaný“?

Filozofové se v této otázce zjednodušeně rozdělují do skupin determinismu a indeterminismu. Na jedné straně stojí deterministé, kteří tvrdí, že vše ve vesmíru je určeno předchozími událostmi, a proto jsou naše myšlenky a činy předurčeny. Na druhé straně ti, kdo věří ve svobodnou vůli, tvrdí, že máme kontrolu nad svými myšlenkami a činy a můžeme se rozhodovat na základě svých vlastních přání.

Je však důležité poznamenat, že i kdyby byl determinismus pravdivý, neznamená to nutně, že bychom se měli myšlenky svobodné vůle zcela vzdát. Možná nejsme schopni kontrolovat všechny aspekty svého života, ale stále máme určitou míru vlivu na svá rozhodnutí.

Determinismus – filozofický princip, který tvrdí, že vše je určeno předchozími událostmi, a indeterminismus, který přijímá svobodnou vůli, jsou protichůdné pohledy na tuto otázku. Existují i spojitosti mezi pojmem svobodné vůle a náboženskými představami, zejména pokud jde o Boží vědomí a všemocnost. Základem je tedy závislost jednoho jevu na jevu druhém. Na tuto předurčenost/závislost je možné nahlížet ze dvou způsobů – popsáno velice stručně.

1. První pohled se zabývá způsobem vzniku jakéhokoliv dění a je založen na myšlence, kdy vše, co se děje, vyplývá z předchozích dějů a úplně vylučuje možnost náhody.[7]
2. Oproti tomu indeterminismus přijímá svobodnou vůli a tvrdí, že člověk je zdrojem vlastních akcí právě na základě své svobodné vůle, a proto nelze konstatovat, že svět podléhá pouze zákonům fyziky.

Některé argumenty ve prospěch svobodné vůle zdůrazňují odpovědnost jednotlivce za vlastní činy a možnost učení se a růstu z vlastních zkušeností. Nicméně skeptici namítají, že pokud je Bůh vševědoucí, pak jsou naše činy předem známy, což zpochybňuje skutečnou svobodnou vůli.

Koncept svobodné vůle se často prolíná s představou Boha. Někteří tvrdí, že je-li Bůh vševědoucí a všemocný, pak jsou naše činy předurčeny a my nemáme skutečnou svobodnou vůli. Jiní však věří, že Bůh nám dal možnost svobodně se rozhodovat.

Jedním z argumentů ve prospěch svobodné vůle je, že nám umožňuje převzít odpovědnost za naše činy. Pokud je vše, co děláme, předurčeno vyšší mocí, pak nemůžeme nést odpovědnost za své chyby ani se chválit za naše úspěchy. Kromě toho nám svobodná vůle dává příležitost učit se a růst z našich zkušeností.

Na druhou stranu někteří tvrdí, že pokud Bůh skutečně ví všechno, co uděláme, než to uděláme, pak nemůžeme mít skutečnou svobodnou vůli. Tato víra vyvolává otázky o

[7] FISCHER, John Martin, Robert KANE, Derk PEREBOOM a Manuel VARGAS. *Four Views on Free Will*. Oxford: Blackwell Publishing, 2007. ISBN 978-1405134866, str. 2

povaze Boha a o tom, zda skutečně chce, abychom měli kontrolu nad svými vlastními životy.

To, zda Bůh a svobodná vůle mohou koexistovat, je nakonec věcí osobní víry. Při vytváření vlastního názoru na toto složité téma je však důležité vše zvážit.

Filozofové jako Rahner či Fischer přinášejí různé pohledy na svobodnou vůli, kde Rahner zdůrazňuje otevřený prostor pro seberealizaci a Fischer se zaměřuje na schopnost volby v rozporu s pokleslou přirozeností. Nakonec záleží na jednotlivci, jak využije svou svobodnou vůli k naplnění svého potenciálu a utváření smysluplného života.

Podle Rahnera*: „Svoboda člověka je nezbytným předmětem… Zásadně se člověk liší od všeho ostatního ve svém okolí tím, že jeho „existence“ není zapojena do obecných přírodních souvislostí v obecně platném a úplném determinování jeho seberealizace, ale je postavena do „otevřeného“ prostoru. Je mu totiž uloženo, aby sám uskutečňoval různé dějinné možnosti své seberealizace… a v nich nalézal vyjádření své bytosti… Svoboda je tedy především obecná transcendentální vlastnost bytí…“*[8]

Naopak Fischer k problému libertariánské svobodné vůle uvádí, že člověk je schopen na základě své svobodné vůle uvěřit v Ježíše a díky tomu být zachráněn. Svobodná vůle je ovlivněna lidskou přirozeností, ale také si zachovává schopnost volby v rozporu s pokleslou přirozeností a touhami.[9]

V konečném důsledku můžeme svůj lidský potenciál naplnit právě díky přemýšlení, uplatňování svobodné vůle a smysluplnému životu. Je na každém jednotlivci, aby si určil svou vlastní životní cestu a co nejlépe využil svůj čas na této zemi.

V další kapitole najdeme vnímání pojmu svobodné vůle aj. u vybraných filozofů.

[8] RAHNER, Karl a Herbert VORGRIMLER. *Teologický slovník*. Opr. dotisk 1. vyd. [i.e. 2. vyd.]. Přeložil František JIRSA, přeložil Jan SOKOL. Praha: Zvon, 1996. Theologica (Zvon). ISBN 80-7113-212-8, str. 341

[9] FISCHER, John Martin, Robert KANE, Derk PEREBOOM a Manuel VARGAS. *Four Views on Free Will*. Oxford: Blackwell Publishing, 2007. ISBN 978-1405134866, str. 2

2 Pojem svobody a svobodné vůle, strach ze života a ze smrti

Máme svobodnou vůli, či nikoliv? Jsme sami strůjci svého štěstí, neštěstí a celého osudu, anebo je náš život předem daný a nám nezbývá nic jiného, než se tomu podřídit? Má vůbec pak náš život smysl, když v něm nemůžeme sami rozhodovat o svých činech? Jsme vůbec schopni se z tohoto údělu vymanit a žít opravdovým svobodným životem? Co když svobodným životem žijeme, ale jen se snažíme omlouvat naše chyby a chyby druhých na základě neexistující svobodné vůle?

Má vůbec smysl říkat, že vše je, jak má být? Ale co když to tak není a my opravdu svobodnou vůli máme? Nyní je třeba si uvědomit, jaké hrůzy by byly obhájeny přijetím a ověřením faktu, že člověk skutečně postrádá svobodnou vůli a že činí vše na základě již předem stanovené „role“ či „scénáře“ na tomto světě. Například holocaust, všechny války, ale i jiné tragické události, které činí lidé lidem, by tímto byly rázem obhájeny a tito lidé by byli jen pouhými „chudáčky“, protože zrovna na ně padl úděl zločince. V té chvíli by bylo nutné propustit z vězení všechny lidi, kteří se dopustili trestné činnosti, protože oni nemohou za to, co učinili. Bylo jim to předem dané.

I v náboženstvích, jako například v judaismu a křesťanství, se pojednává o pojmu svobodné vůle. Zda člověk svobodnou vůli má, nebo koná vše na základě předem stanoveného rozhodnutí vyšších mocí, jako je např. Bůh apod.

V historii se setkáváme s otázkou existence svobodné vůle i v různých formách a spatřujeme ji také napříč celými dějinami převážně západní filozofie. Touto otázkou se zabýval např. Aristoteles, svatý Augustin nebo David Hume. Všichni tito filozofové jsou stále považování za autority v oblasti filozofie. Nejedná se o problematiku moderní doby.

S tímto tématem souvisí také pojetí determinizmu u Leukippa a Démokrita. Ti zastávali názor, že celý svět je jen skládající se „místo“ z dále nedělitelných tělísek – atomů. Veškeré dění vzniká pohybem těchto atomů v prázdnu. Leukippos tento pohyb

vysvětluje jako nutné dění, jelikož *„se nic neděje nazdařbůh, nýbrž vše z důvodu a nutně.“*[10]

„Buď se totiž připouští skutečné zlo, a pak je nevyhnutelné klást je do nekonečné substance čili do pravůle samé, čímž se ovšem naprosto ruší pojem svrchované dokonalé bytosti, anebo se nějak musí popřít realita zla, ale tak se vzápětí vytrácí reálný pojem svobody.“[11]

Touto otázkou se zabývala a dodnes zabývá řada filozofů, proto bych v následující kapitole ráda vybrala některé z nich a jejich myšlenky představila.

2.1 Aristotelovo pojetí svobody a pravdy

Aristoteles, jeden z nejvýznamnějších myslitelů, který obhajoval lidskou svobodnou vůli proti determinismu. Problematiku svobody a svobodné vůle Aristoteles zpracoval v etické perspektivě, nikoli ontologické.[12] Aristoteles ve své tezi tvrdil, že přisuzovat chválu lze jen dobrovolnému jednání. Je však důležité si uvědomit, že dobrovolností měl autor na mysli jen to jednání, které není jednáním nuceným.

Za nedobrovolné jednání se považováno takové jednání, jehož příčina se nachází mimo osobu jednající a onen jednající k tomuto jednání nijak nepřispívá, je fyzicky donucen, a tudíž se nejedná o dobrovolné jednání. Ve svém díle *Etika Níkomachova* také píše, že ne vše dobrovolné, je také voleno svobodně. Zde je možné spatřit rozdíl mezi voluntarismem, který za základ všeho bytí pokládá vůli nebo jen podřízenost rozumu a svobodné čisté vůli.[13]

Činitelem a strůjcem svého svobodného jednání je jen a pouze člověk a všechny příčiny není možné shazovat na někoho jiného, tudíž je veškeré jeho jednání dobrovolné a

[10] VANĚK, Jiří. *Filosofie a kultura v evropských dějinách*. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-47-4, str. 23

[11] SCHELLING, Friedrich Wilhelm Joseph von. *Filosofické zkoumání svobody*. Vyd. 1. Praha: OIKOYMENH, 2010. 239 s. ISBN 978-80-7298- 415-2, str. 23

[12] Ontologie je filozofická disciplína zabývající se jsoucnem a bytím jako takovým. Aristoteles pro ni používá označení první filozofie a je součástí jeho metafyziky. Aristoteles se v ni zabývá se nejobecnějšími otázkami.

[13] ARISTOTELÉS. *Etika Níkomachova*. 4., nezměn. vyd. Praha: Rezek, 2013, 291 s. ISBN 978-80-86207-35-3, str. 63-74

vědomé. To je důvodem, proč lidé přičítají chování chválu nebo hanu. Je pravda, že si člověk dobrovolně volí mezi různými činnostmi a jednáními ve svém životě?

Aristoteles v díle *Metafyzika* ukazuje, že existence náhody je skutečná a následně popírá veškerou absolutní nutnost. Neexistuje žádná definitivní příčina událostí, ale pouze menší nebo větší pravděpodobnost, že k dané události opravdu dojde.[14]

Zde se autor také vypořádává s logickým argumentem kauzální nutnosti a uvádí jako příklad tzv. námořní bitvu; řekněme, že zítra bude námořní bitva a pak z pohledu historika, za několik let po výroku, bude zřejmé, jestli jsme měli pravdu nebo ne. Dnes to ale ještě jasné není a ani logicky být nemůže – nikdo totiž nemůže vědět, zda danou bitvu nezmaří např. špatné počasí, diplomacie nebo nějaká nepředvídatelná událost. Jedná se o pohled Aristotelova myšlení u vícehodnotové logiky. Jsou dány pouze dvě protikladné premisy:

A. Zítra bude námořní bitva
B. Zítra nebude námořní bitva

Současně také Aristoteles napsal, že do dané problematiky zasahují také existující nutné události, které budou probíhat a není možné je jakkoliv zastavit.[15] To nijak neomezuje svobodnou vůli.

Takže buď A, nebo B musí být pravda. Pokud je A nyní pravda, zítra musí být námořní bitva, a tak nic není možné, pokud se bitva následně nestane. Jsou možné tři odpovědi:

A. Všechny předchozí pravdy jsou nutně pravdy
B. Nemožnost nenásleduje možnost
C. Pokud je něco již nyní nebo bude v budoucnu pravdou, bylo to pravdou už i v minulosti

Aristotelův koncept svobody a pravdy je aktuální i dnes, neboť poskytuje rámec pro pochopení vztahu mezi individuální svobodou a objektivní realitou. Aristoteles věřil, že

[14] ARISTOTELÉS. *Metafyzika*. Kniha V. Přeložil Filip KARFÍK. Praha: Oikoymenh, 2015-. ISBN 978-80-7298-209-7, str. 1025a25
[15] ARISTOTELÉS. *Metafyzika*. Kniha VI. Přeložil Filip KARFÍK. Praha: Oikoymenh, 2015-. ISBN 978-80-7298-209-7, str.1027a29

skutečné svobody lze dosáhnout pouze snahou o ctnost, kterou definoval jako zvyk volit střední hodnotu mezi nadbytkem a nedostatkem. To znamená, že jednotlivci musí uplatňovat sebekontrolu a činit racionální rozhodnutí, aby dosáhli skutečné svobody.

Kromě toho Aristoteles věřil, že pravda je objektivní realita, kterou lze objevit pomocí rozumu a pozorování. Tvrdil, že znalosti nejsou subjektivní nebo relativní, ale spíše založené na empirických důkazech a logickém uvažování. Tento pohled na pravdu je obzvláště důležitý v dnešním světě, kde se množí dezinformace a falešné zprávy.

Na závěr Aristotelův koncept svobody a pravdy nabízí cenné poznatky o tom, jak mohou jednotlivci dosáhnout skutečné svobody, a zároveň si uvědomovat důležitost objektivní reality. Dalo by se říci, že přijetím těchto myšlenek můžeme vytvořit spravedlivější společnost založenou na rozumu, ctnosti a empirických důkazech.

2.2 Svobodná vůle ve filozofii Augustina

Augustin jako první přišel s paradoxem připuštění skutečného zla, a tudíž i svobodné vůle. Byl také první, kdo se začal zabývat svobodou člověka jako něčím, co je pro něj ryze vnitřní, soukromé a nezávislé na okolí, ve kterém se nachází. Svoboda je něčím pomíjejícím, což bylo Augustinovi, jak sám píše, ukázáno Bohem. V tu chvíli si uvědomil ne moc svobody, ale spíše onu bezmoc, kterou člověk v takové chvíli má. Sám Augustin ve svém díle *Vyznání* bezmoc nazývá nestvůrou.[16]

Dle Augustina vůle není nestvůra, byť ji v jednu chvíli sám tak nazývá, je to nemoc lidského ducha. Vůle člověka je schopna poručit tělu a to ihned uposlechne jeho příkazu. Pokusí-li se ale vůle poručit sama sobě, dochází k jejímu automatickému vzpírání.

„A tak jsou v nás dvě vůle jen z té příčiny, že jedna z nich nikdy není celá, a co jedné schází, to zbývá druhé.“[17]

[16] AUGUSTIN. *Vyznání*. V Kalichu 6. vyd. Přeložil Mikuláš LEVÝ. Praha: Kalich, 2012. ISBN 978-80-7017-165-3, str. 249
[17] Tamtéž, str. 250

Z této pasáže knihy vyplývá, že člověk je tak způli povznášen pravdou a vlivem tíhou zvyků naopak klesá. Oddalováním se od Boha dochází k rozkolu v člověku a stává se temnějším, jak můžeme číst v jeho příkladu u proroka Mani.[18]

Autor se ve stejném díle také zabývá množstvím vůlí a dochází k závěru, že není pouze jedna či dvě vůle, ale je tolik vůlí, kolik je přání. Toto rozdělení vůle pro člověka znamená strast a to i v případě, kdyby byla všechna přání vůle pouze ta dobrá, jako je například radování se z krásného žalmu atd. Uvnitř duše člověka tak neustále probíhá boj mezi poznanou pravdou, která nás nabádá, a mezi tím, čeho se odmítají zříct zvyky.[19] Podle Augustina v tomto boji nejsme schopni zvítězit, budeme-li se spoléhat pouze sami na sebe. Důvodem je, že naše duše je velmi slabá a poznamenaná prvotním hříchem, se kterým se každý z nás na tento svět rodí.[20]

Svobodná vůle je tak neodmyslitelnou v křesťanství a bez ní by ani nemohl Boží soud probíhat. *„Hříšníci jsou vinni, neboť mají svobodu nehřešit.“*.[21] Augustin nabádá k přemáhání zla dobrem, v čemž člověku pomáhá Boží milost. *„Nepomáhá-li totiž duch milosti, žádostivost se na základě příkazů zákona jen vzmáhá a stává se silnější.“*,[22] *„Odpusť nám naše viny, jako i my odpouštíme našim viníkům a neuveď nás v pokušení.“* [23] Modlitba podle Augustina, je pravou cestou k vítězství dobra nad zlem, jelikož pouhá lidská vůle k tomu nestačí. Podle Augustina je potřeba modlitby a její neoddělitelnost od člověka a jeho dovršení Boží milostí. Ona Božská milost není jen prvotní síla, která člověku pomáhá přemoci veškerou jeho žádostivost, ale také mu pomáhá k tomu, aby byl každý člověk činitelem zákona. Jelikož je člověk podroben zákonu, který je bez milosti, je pouhým posluchačem.[24] Jen a pouze vlivem Boží milosti může i špatná vůle stát se dobrou.

Podle Augustina člověk skutečně má svobodnou vůli, která je jeho neodmyslitelnou součástí. Člověka od narození tíží prvotní hřích a víc než k dobru tíhne ke zlu. Ono zlo

[18] AUGUSTIN. *Vyznání*. V Kalichu 6. vyd. Přeložil Mikuláš LEVÝ. Praha: Kalich, 2012. ISBN 978-80-7017-165-3, str. 251
[19] Tamtéž, str. 253-254
[20] Tamtéž, str. 251
[21] AUGUSTIN. *O milosti a svobodném rozhodování: Odpověď Simplicianovi*. Přeložil Stanislav SOUSEDÍK, přeložil Ondřej KOUPIL. Praha: Krystal OP, 2000. Thesaurus (Krystal OP). ISBN 80-85929-41-4, str. 24
[22] Tamtéž, str. 27
[23] Tamtéž, str. 45
[24] Tamtéž, str. 44

zatemňuje mysl člověka a tím se snaží ovlivňovat i naši vůli, v důsledku čehož jeden hřích vede ke druhému. Svobodnou vůli dal Bůh člověku proto, že bez Boží milosti, víry a dalších Božích darů by člověk mohl jednat bez jakékoliv bázně a hany, a tudíž by nemohl být dobrým člověkem.

2.3 Descartes a vůle

Descartes považuje chtění za základní výkon mysli.[25] Jeho myšlení, které je jak filozofické, tak i vědecké, bylo hluboce ovlivněno nejistotou dané doby. Celá jeho filozofie je tak postavena na hledání a nalezení pevné jistoty, tudíž je radikálně skeptická. Jako řešení nachází metodickou skepsi a zpochybnění všeho, o čem lze vůbec pochybovat. Pevnou jistotu nachází až v sebejistotě o myslícím já – *cogito ergo sum* (myslím, tedy jsem). Tento jeho slavný výrok se stal základním kamenem moderní filozofie. Descartovy názory na vůli však byly předmětem mnoha diskusí.

„*V této jistotě mám zároveň kritérium a vzor pravdy. Vše, co poznávám stejně bezprostředně, stejně jasně a zřetelně jako tuto větu, musí být tedy stejně jisté. Podaří-li se objevit ještě něco, co by bylo právě tak jisté, učiníme další krok k budování opravdové filosofie.*“[26]

„*Spočívá totiž pouze v tom, že něco můžeme buď učinit, nebo neučinit (to jest tvrdit nebo popírat, vyhledávat nebo se tomu vyhýbat)*“[27]

Podle něj jsou v *cogitu* zvláštní obsahy zvané *ideje*, které jsou vnitřní daností našeho vědomí a které mají charakter představy. Tyto představy jsou to, co vlivem nekonečného a současně i myslícího subjektu poznáváme, a jsou to věci v nás, nikoli mimo nás.

[25] Dalšími základními výkony mysli je chápání, souzení a představování. To vše je charakteristikou *Res cogitans*, tedy věci myslící.

[26] STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filosofie*. Vyd 8., V KNA 2. Přeložil Miroslav PETŘÍČEK, přeložil Petr REZEK, přeložil Karel ŠPRUNK. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, c2000. Studium (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 978-80-7195-206-0, str. 240

[27] DESCARTES, René. *Meditace o první filosofii; Námitky a autorovy odpovědi*. Praha: OIKOYMENH, 2003. ISBN 80-7298-084-X, str. 54

Vlivem přirozenosti lidské mysli je nalezení něčeho pro člověka jistého. Descartes apeluje minimálně k nalezení jistoty, že nic není jisté. Pokud ovšem dojde ke ztrátě této jistoty, dochází u člověka k pochybnostem.

Podle Descarta vnímání a myšlení se vztahují k duši, tak i pět lidských smyslů se vztahuje k funkčnosti duše, která je na jedné straně a na druhé straně se nachází rozličná idea těla.

Descartes, stejně jako jeho voluntarističtí kolegové, je zastáncem myšlenky, že člověk je schopen prostřednictvím své vůle rozhodovat o tom, co považuje za pravdivé. K přímému vlivu vůle na přesvědčení dochází pouhým aktem vůle a následně tak dochází k uvěření danému tvrzení. Naopak vlivem nepřímého působení vůle dochází k uvěření v něco jiného, například prostřednictvím racionálních argumentů. Descartes tedy zastává obě formy voluntarismu.[28]

Vůli pojímá jako sílu vycházející z mysli každého myslícího subjektu a která ovlivňuje jeho jednání a soudy. Z jeho myšlení vycházel také Schopenhauer a Nietzsche.

Člověk není iracionální zvíře, které je vedené pouze svými pudy. Vůle a afekty sice výrazně ovlivňují chování člověka, ale ten je schopen se před nimi skrýt, či jinak zajistit, aby nedocházelo k jejich působení na něj. Podle Deacarta člověk rovněž vládne mocí k ovládnutí svých afektů a vášní a je schopen se sám rozhodnout, v co věří, či co udělá. Právě díky svobodné vůli je člověk hybatelem svého osudu a svých činů, a tak může být za ně chválen, či být odsuzován.

Descartův názor na svobodnou vůli úzce souvisel s jeho filozofií mysli, podle níž jsou mysl a tělo oddělené entity. Věřil, že mysl je nefyzická substance, která může ovládat tělo prostřednictvím své síly vůle. To znamená, že když se rozhodujeme, je to naše mysl, která provádí volbu. Vůle je svobodná a nezávislá na vnějších faktorech. Tvrdil, že lidé mají schopnost volit své činy na základě vlastních tužeb a záměrů. Podle něj není naše vůle určována žádnou vnější silou nebo božským zásahem, ale je zcela v naší moci. Byl rovněž zastáncem názoru, že vůle je úzce spjata s rozumem. Tvrdil, že se můžeme rozhodovat

[28] NEWMAN, Lex. *Descartes on the Will in Judgement*. In: BROUGHTON, Janet; CARRIERO, John. *A Companion to Descartes*. Blackwell Publishing Ltd, 2008, s. 334 – 352. ISBN: 9780470696439, str. 343

racionálně pouze tehdy, když pomocí rozumu vyhodnocujeme různé možnosti a zvažujeme jejich důsledky.

Descartův pohled na svobodnou vůli zdůrazňuje její nezávislost a osvobození od vnějších sil. Jeho myšlenky dodnes ovlivňují moderní filozofii a psychologii. Avšak tento pohled kritizovalo mnoho filozofů, kteří tvrdili, že naše rozhodnutí nejsou vždy racionální nebo založená na rozumu. Poukazují na to, že naše rozhodnutí jsou často ovlivněna faktory, které nemůžeme ovlivnit, jako je genetika, výchova a sociální podmíněnost.

2.4 Kant a svobodná vůle

„Jednej tak, aby maxima tvé vůle mohla vždy zároveň platit jako princip všeobecného zákonodárství.“[29]

Kant je známý svým přínosem v oblasti metafyziky a etiky. Jedním z jeho nejvýznamnějších děl je *Kritika čistého rozumu*, kde se zabývá pojmem svobodné vůle. Podle Kanta je svobodná vůle základním aspektem lidské přirozenosti, který umožňuje jednotlivcům rozhodovat se na základě rozumu a morálních zásad. Ve své filozofii uváděl jako princip všeobecné platné etiky právě kategorický imperativ, proto je uváděn jako tvůrce takzvaného kategorického imperativu. Ve své filozofii se věnuje otázce možností lidského poznání, které začíná zkušeností, ale ze zkušenosti nepochází. Ke zkušenosti se vztahují činnosti poznání a jednání, neboli chtění. Vzniká tak i povinnost, která vyzývá člověka nějak jednat. Kant se ve své filozofii zabýval tím, co předchází dané zkušenosti a rozdělování poznání na *před zkušeností* a *po zkušenosti*.

Kategorický imperativ je tak něčím, čím se člověk nemusí řídit, ale řídit by se tím měl. To vše je možné a smysluplné jen při existenci svobodné vůle.

Svobodnou vůli Kant popisuje ve svém díle *Kritika čistého rozumu* jako schopnost zahájit kauzální řadu událostí, které daný činitel předpokládá a bude schopen konat nezávisle na vnějších okolnostech. Jen takový jedinec, kterému se naskytne možnost vstupu do kauzálních řad ve světě jevů z vyšší perspektivy, pak na základě těchto principů

[29] KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravů*. Praha: Svoboda, 1976, str. 91

může být považován za svobodného. Protože jak sám píše: [30]*„Žádná svoboda není, nýbrž vše se děje pouze podle přírodních zákonů.“. „[K]dybychom nahlédli možnost svobody nějaké pohnutky, nahlédli bychom ne snad pouze možnost, nýbrž dokonce nutnost morálního zákona (…)“*[31]

Jako příklad lze použít krádež. Jedná se o čin, který Kant řadí do říše jevů stejně jako city a motivaci zloděje ke krádeži. Vše pak následně spadá do kauzálního zákona, kde je nějaký čin nutným důsledkem jiného činu. Kant tvrdil, že jev podléhá časovému určení pouze do okamžiku, kdy si člověk uvědomí sám sebe a nepodléhá časovému určení ani slepému zákonu kauzality. Kategorický imperativ obsahuje nadsmyslný svět, ve kterém je mravní jednání povzneseno nad sféru mechanismů a věcí. *„Morální hodnota jednání nezáleží tedy v následcích, které se z něho očekávají.“*[32]

Ono myslící já je základem všech pojmů a veškerá lidská zkušenost je možná jen díky němu. Proto bychom ono *JÁ* měli považovat za čistý pojem, který je schopen nabývat mnoha významů. Poznáním naše zkušenost vždy začíná, a proto Kant rozděluje *JÁ* na dva významy, zaprvé jakožto pojem vycházející z vnitřního smyslu, který je možné ztotožnit s pojmem duše. Druhý význam *JÁ* získáváme vnější zkušeností a je nazýván tělem. *“Ono: Já myslím, musí moci doprovázet všechny mé představy, neboť jinak by ve mně byla představa, která by vůbec nemohla být myšlena, což je totéž, jako kdyby představa byla buď nemožná, nebo by alespoň pro mne byla ničím.“*[33]

Kant byl přesvědčen, že člověk má jednat dle striktních zásad morálky, bez ohledů na důsledek, kterého se dopustí a který jeho čin vyvolá. Jeho metafyzické učení je založeno

[30] KANT, Immanuel. *Kritika čistého rozumu*. Přeložil Jiří CHOTAŠ, přeložil Ivan CHVATÍK, přeložil Jaromír LOUŽIL. Praha: OIKOYMENH, 2001. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 80-7298-035-1, str. 473

[31] KANT, Immanuel. *Kritika praktického rozumu*. Praha: Svoboda, 1996. Filozofické dědictví. ISBN 80-205-0507-5., str. 160

[32] STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filosofie*. Vyd 8., V KNA 2. Přeložil Miroslav PETŘÍČEK, přeložil Petr REZEK, přeložil Karel ŠPRUNK. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, c2000. Studium (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 978-80-7195-206-0, str. 311

[33] KANT, Immanuel. *Kritika čistého rozumu*. Přeložil Jiří CHOTAŠ, přeložil Ivan CHVATÍK, přeložil Jaromír LOUŽIL. Praha: OIKOYMENH, 2001. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 80-7298-035-1, str. 132

na rozumu daného jedince a jeho zkušenosti z praktického života nemohou tyto zásady změnit.[34] Účel tak v žádném případě nesmí světit prostředky.

Kant věřil, že svobodná vůle je nezbytná pro existenci morálky. Tvrdil, že pokud by lidé nebyli schopni se svobodně rozhodovat, pak by nebyli odpovědní za své činy. Jinými slovy, pokud by naše činy byly předurčeny nebo ovlivněny vnějšími faktory mimo naši kontrolu, pak bychom za ně nemohli nést odpovědnost. Dále se navíc domníval, že svobodná vůle je základním aspektem lidské důstojnosti a autonomie. Tvrdil, že jednotlivci by měli mít možnost svobodně si zvolit svou vlastní životní cestu a rozhodovat se na základě svých vlastních hodnot a přesvědčení.

2.5 Hegelovo pojetí svobody

Hegel se ve své filozofii nechal inspirovat Hérakleitem z Efesu, který napsal:

„B 53 *(Kahn LXXXIII)*

1 Zápas je všech otec, všech král:

jedny předvádí jako bohy, jiné jako lidi;

3 jedny činí otroky, jiné svobodnými.

Hippolytos, Refutatio omnium haeresium IX, 9, 4 (1-3)
Plútarchos, De Iside et Osiride 370d (1)"[35]

Na toto dílo Hegel navazuje svým dílem *Fenomenologie ducha* a znázorňuje v ní dialektický pohyb ducha na slavném příkladu *„pán a rab"*. Ve střetu na život a na smrt se rabem následně stává ten, kdo ve strachu ze smrti uzná druhého za svého pána. Tento člověk se pak následně postupně dostává do závislosti na rabově práci, kdežto rab se vlivem své dovednosti stává svobodným, což znamená tvořivým člověkem.

[34] STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filosofie*. Vyd 8., V KNA 2. Přeložil Miroslav PETŘÍČEK, přeložil Petr REZEK, přeložil Karel ŠPRUNK. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, c2000. Studium (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 978-80-7195-206-0, str. 311

[35] PRESOKRATICI [online]. Copyright © [cit. 23.01.2023]. Dostupné z: http://www.fysis.cz/presokratici/22/bcz.htm#B%2053

V Hegelově knize *Fenomenologie ducha* se píše: „*Tento svazek je podáním vznikajícího vědění. Fenomenologie ducha má nahradit psychologické výklady, případně též abstraktní vysvětlení týkající se zdůvodnění vědění. Pohlíží na přípravu k vědě z hlediska, díky němuž je novou, zajímavou a první vědou filosofie. Zahrnuje různé podoby ducha jako zastávky na cestě, kterou se duch stává čistým věděním čili absolutním duchem. V hlavních oddílech této vědy, které se opět dělí na další, bude tudíž zkoumáno vědomí, sebevědomí, pozorující a jednající rozum a duch sám jako mravní duch, duch vzdělání a morální duch a konečně jako náboženský duch ve svých rozdílných formách. Bohatství jevů ducha, jež se na první pohled předkládá jako chaos, je uvedeno do vědeckého uspořádání, které je podáním jevů ducha podle jejich nutnosti, v níž se ty nedokonalé rozkládají a přecházejí ve vyšší, které jsou jejich nejbližší pravdou. Poslední pravdu nacházejí jevy ducha nejprve v náboženství a poté ve vědě jako výsledku toho celého.“*[36]

Pro Hegela je pojem svoboda ztotožněním s pojmem ducha.[37] Obsah obou těchto pojmů Hegel pak následně postupně rozvíjí v celé své filozofii ducha, která má představovat třetí a zároveň i poslední díl jeho *Encyklopedie*, hned vedle filozofie přírody a logiky. Jedná se o tři zásadní oblasti, které tvoří systém universa. Nejvýše je postavený duch, za ním následuje metafysika a nejníže postavená logika. Otázka svobody je v Hegelově systému oblastí *Geist* – duch a zahrnuje všechny tři formy ducha – ducha absolutního, subjektivního a objektivního. Pojem svobody se svým charakterem vztahuje k duchu absolutnímu.

Svoboda je sebevztah „bytí-u-sebe“ samotného. Nejedná se o prostou nerozlišenou identitu, ale je pro něj i podstatná negace sebe samého. Do této struktury patří také sebenegace, sebeodlišení, rozdělení na objekt a subjekt, cizí a sebe sama a jejich vzájemné zprostředkování.[38] Svoboda je základním aspektem lidské existence. Pro Hegela svoboda neznamenala pouze nepřítomnost vnějších omezení, ale spíše schopnost jednat v souladu s vlastní racionální vůlí. Tvrdil, že skutečné svobody lze dosáhnout pouze uznáním a

[36] Úryvek z ohlášení *Fenomenologie ducha*, jehož autorem je pravděpodobně sám Hegel. HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich. *Fenomenologie ducha*. Přeložil Jan KUNEŠ, přeložil Milan SOBOTKA, přeložil Jan PATOČKA. Praha: Filosofia, 2019. Základní filosofické texty. ISBN 978-80-7007-553-1

[37] HEGEL, Srv. G. W. F. *Enzyklopädie*, III, § 382 včetně dodatku.

[38] NAVRÁTILOVÁ, Olga. *Stát a náboženství v Hegelově právní filosofii*. Praha, 2013. Disertační práce. Univerzita Karlova - Evangelická teologická fakulta. Vedoucí práce Prof. Lenka Karfíková, Dr. theol., str. 67

přijetím společenských norem a zákonů. Věřil, že jednotlivci mají povinnost přispívat společnosti a že tento příspěvek je nezbytný pro jejich vlastní seberealizaci. Kromě toho Hegel chápal svobodu jako proces historického vývoje. Věřil, že společnosti postupují k vyšší úrovni svobody prostřednictvím konfliktů a bojů. Tento dialektický proces zahrnoval střet protichůdných sil, který nakonec vedl k syntéze nebo řešení. Hegelovo pojetí svobody zdůrazňovalo význam individuálního jednání ve společenském kontextu. Věřil, že skutečné svobody lze dosáhnout pouze prostřednictvím aktivní účasti ve společnosti a historického pokroku směrem k vyšší úrovni svobody.

Friedrich Engels ve svém díle *Anti-Dühring* o Hegelovi napsal: „*Hegel war der erste, der das Verhältnis von Freiheit und Notwendigkeit richtig darstellte. Für ihn ist die Freiheit die Einsicht in die Notwendigkeit. Blind ist die Notwendigkeit nur, insofern dieselbe nicht begriffen wird.“*.[39] Což lze přeložit*: „Hegel, jako první, správně přestavil vztah mezi svobodou a nutností. Svoboda je pro něj vhledem do nutnosti. Nutnost je slepá jen do té míry, do jaké není pochopena.“*

„*Vnějškovost*“ (Äußerlichkeit) je podle Hegela základním určením přírody jakožto *„bytí-mimo-sebe“ (*Außersichsein). Jedná se o rozdíl v oblasti logiky, kdy lze mluvit o struktuře sebevztahu a sebeodlišení pouze v prostředí čistého myšlení a kdy k reálnému odlišení dochází až v oblasti přírody. [40]

V Hegelově systému je stát něco více než pouhá formální množina občanů na určitém vyhrazeném území, kde spolužití a jeho fungování do menší či větší míry ovlivňuje a reguluje mocenská elita. Naopak se jedná o metafyzickou entitu, která je určitou formou realizace absolutního ducha.[41]

Svoboda je pro něj stavem, ke kterému dochází až ve vysoce pokročilé a rozvinuté společnosti, kdy její objektivní duch dosáhne nejvyššího stupně vývoje. To je oním důvodem, proč Hegel spojuje svobodu s mravností, rozumností a etickým životem. To vše

[39] Stimmen der proletarischen Revolution - MLwerke [online]. Dostupné z: http://www.mlwerke.de/me/me20/me20_032.htm#Kap_XI%20Zdroj:%20https://citaty.net/citaty/271630-friedrich-engels-hegel-jako-prvni-spravne-postihl-vztah-mezi-svobod/ , cit. 14. 1. 2023

[40] NAVRÁTILOVÁ, Olga. *Stát a náboženství v Hegelově právní filosofii*. Praha, 2013. Disertační práce. Univerzita Karlova - Evangelická teologická fakulta. Vedoucí práce Prof. Lenka Karfíková, Dr. theol., str. 67-68

[41] INWOOD, Michael. *A Hegel Dictionary*. 1st edition. Wiley-Blackwell, 1992. ISBN 978-0631175339, str. 279

spolu s morálkou a abstraktním právem je specifickou dimenzí objektivního ducha. Pouze v dobrém státním zřízení je svoboda možná.

Navrátilová ve svém díle *Stát a náboženství v Hegelově právní filosofii* píše: *„Šíře obsahu pojmu svobody, kterou Hegel ve své filosofii ducha rozvíjí, tak ukazuje, že svobodu nelze omezovat na pouze individuálně chápanou svobodu jednotlivce, ale že je podstatou lidské kultury vůbec, podstatou veškerého duchovního života, kterým se člověk vyčleňuje z říše přírody, vytváří sobě přiměřený svět a klade si otázky po tom, co je pravdivé a dobré. Svoboda jednotlivce je myslitelná pouze tehdy, je-li zahrnuta do takto široce pojaté svobody. Mluvit o individuální svobodě, aniž se zohlední také její společenský a – což je podle mého názoru pro Hegela stejně důležité – její metafyzický rozměr, je prázdnou abstrakcí; nepochopení toho, co je svoboda v celé šíři svého pojmu, pak ohrožuje právě také svobodu jednotlivce. Na druhou stranu je svoboda nemyslitelná bez rozměru individuálního. Teprve v jednotlivci a prostřednictvím jeho sebevědomí, poznání a jednání se svoboda stává skutečnou a završenou.“*[42]

Hegelova filozofie morálky je složité a kontroverzní téma. Někteří tvrdí, že jeho myšlenky podporují určitou formu morálního relativismu, zatímco jiní se domnívají, že poskytuje rámec pro pochopení objektivních morálních principů.

Někteří kritici však tvrdí, že Hegelův důraz na kulturní relativismus podkopává možnost univerzálních morálních principů. Tvrdí, že pokud je morálka pouhým produktem společenské podmíněnosti, pak nemohou existovat žádná objektivní měřítka, podle nichž by bylo možné posuzovat dobro a zlo.

Navzdory kritice zůstává Hegelova filozofie vlivná v současných diskusích o morálce. Jeho myšlenky o důležitosti historického kontextu a individuálního jednání dodnes formují debaty o etickém rozhodování. Celkově lze říci, že ačkoli Hegelovo dílo není bez omezení, poskytuje cenné poznatky o složitosti morální filozofie.

[42] NAVRÁTILOVÁ, Olga. *Stát a náboženství v Hegelově právní filosofii*. Praha, 2013. Disertační práce. Univerzita Karlova - Evangelická teologická fakulta. Vedoucí práce Prof. Lenka Karfíková, Dr. theol., str. 69

2.6 Schopenhauerovo pojetí fyzické, intelektuální a morální svobody a pojetí sebevraždy a smrti

„Myslíme jej jen prostřednictvím absence všeho, co nám překáží a brání.“.[43] Schopenhauer, zakladatel voluntarismu, ve své filozofii pojednává o svobodě vůle, která je pro člověka bytostně důležitá, neboť je oním hybatelem, který jej nutí toužit. Touha žít věčně? Je člověk neustálým koloběhem touhy, které se nikdy nezbaví. Každý po něčem toužíme. I když se tuto touhu snažíme utišit, tak možná během chvilky, někdy i později, znova vyvstane se snahou ovládnout naši mysl? Po čem prahne dnešní člověk, kromě žít věčně? Být slavný, stále mladý a krásný, všemi obdivovaný a slavný? Je to ale pravým smyslem života, nebo jen důkazem malichernosti lidí, jejich leností a pohrdáním hledání pravého smyslu života?

Svou touhou po věčném životě člověk plodí další a další toužící utrpení, ale je základním principem člověka vůle k životu? Podle Schopenhauera je člověk svobodný, protože svobodně rozhoduje a pohybuje se, a to jen díky své vlastní vůli. Člověk je svobodný, protože má vůli? V našem jednání nám podle Schopenhauera může bránit několik překážek, které omezují lidskou svobodu. Respektive podle Schopenhauera omezují tři poddruhy svobody, a to svobodu fyzickou, intelektuální a morální.

Fyzická svoboda je svobodou v původním slova smyslu a nastává ve chvíli, kdy našemu jednání nebrání žádná materiální nebo fyzická překážka a my jsme schopni následně jednat dle své vůle. Tato svoboda je tak vůlí politickou či veřejnou, jelikož k politické svobodě patří svoboda fyzická.[44] Je možnost pohybovat se a jednat podle libosti bez jakýchkoli vnějších omezení.

Intelektuální svoboda je schopnost samostatně myslet a uvažovat bez jakéhokoli vnějšího vlivu. Schopenhauer ve svém díle *O vůli v přírodě a jiné práce* o intelektuální vůli píše, že schopnosti poznání a intelekt jsou médiem motivů.[45] Intelekt je to, co v nás shromažďuje různé motivy a následně je pak předkládá vůli, která se dle své vlastní

[43] SCHOPENHAUER, Arthur. *O vůli v přírodě a jiné práce*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007. 599 s. ISBN 978-80-200-1547-1, str. 337

[44] JACQUETTE, Dale. *The philosophy of Schopenhauer*. 1. Vyd. Chesham: Acumen, 2005. 320 s. ISBN 1-84465-008-1, str. 187-188

[45] SCHOPENHAUER, Arthur. *O vůli v přírodě a jiné práce*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007. 599 s. ISBN 978-80-200-1547-1, str. 338

podstaty rozhodne. Tato svoboda se zabývá praktickými dopady činů objektu pomocí spojování různých možností a jim odpovídajících závěrů. Dále také člověku jednajícímu umožňuje zvážit veškeré důvody jeho jednání.[46] Při činu s absencí intelektuální svobody je tento čin považován za takový, který se netrestá, neboť člověk nevěděl, co koná. Tak danému člověku také odpadá morální odpovědnost za daný skutek.

Morální svoboda je schopnost činit etická rozhodnutí na základě vlastních hodnot a zásad. Je to takové pojetí svobody, které vzniká později než svoboda braná ve smyslu nedostatku veškerých fyzických překážek. *„Motiv nikdy nemůže působit jako fyzická překážka. Ta totiž může snadno přesáhnout lidské možnosti, zatímco motiv nikdy sám o sobě není nepřekonatelný, nikdy nemá bezpodmínečnou moc, nýbrž vždy by jej mohl převážit silnější protimotiv, jen kdyby v individuálním případě daného člověka takový existoval.“*[47] Samotná podstata poznávání u člověka je ve snaze zjistit, proč se dané věci dějí. Snaha po vysvětlení původu a příčin všeho. V případě vůle se má ale člověk spokojit s tím, že to, čím je člověk svobodný, je díky tomu, že vůle dělá vůli naprosto bezdůvodnou.[48]

Touhy a z ní pramenícího utrpení se člověk není schopen úplně zbavit. Pro snahu aspoň omezit toto utrpení a snížit působení vůle, Schopenhauer nabízí člověku tři možná řešení. Prvním řešením je Mania, což je cesta umění – skládání symfonií apod. Druhé je svatost neboli askeze, kdy vnímáme utrpení ostatních a je také cestou lásky k ostatním, jelikož se snažíme pomoci dalším lidem, kteří trpí. Třetím a posledním řešením je theoreia, což je cesta filozofie, kdy se pomoci ni zbavujeme utrpení díky přemocnění touhy a žádostivosti.

Kubica ve své disertační práci na téma *Vůle u Arthura Schopenhauera* píše: *„Tvrzení, že vůle stojí mimo kauzalitu, je velmi závažné, neboť znamená, že vůle je bezdůvodná, není ani příčinou, ani účinkem. Nevzniká vyplýváním z něčeho a nezaniká přeměnou v něco jiného, vůle je stálá. Ovšem v jejích objektitách samozřejmě podřízenost času, prostoru a kauzálním zákonům nacházíme. Znamená to tedy, že zatímco každá*

[46] JACQUETTE, Dale. *The philosophy of Schopenhauer*. 1. Vyd. Chesham: Acumen, 2005. 320 s. ISBN 1-84465-008-1, str. 188
[47] SCHOPENHAUER, Arthur. *O vůli v přírodě a jiné práce*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007. 599 s. ISBN 978-80-200-1547-1, str. 416
[48] Tamtéž, str. 341

objektivovaná vůle, tedy vůle každého individua, má svůj objekt, je vždy zaměřená k nějakému cíli, vůle o sobě žádný objekt nemá, o nic neusiluje. Když individuum něco chce, je to požadavek do budoucnosti, avšak vůle nemá žádnou budoucnost, protože stojí mimo čas. Chtění konkrétních věcí je tedy vůli o sobě zcela cizí – proto Schopenhauer často vůli nazývá slepou.“[49]

Schopenhauer ve své filozofii rozebírá také smrt jako řešení. Podle Störiga se v něm svářila nezkrotná vůle a výrazná pudovost s bystrým intelektem a smyslem pro utrpení tvorstva a smyslem pro přírodní krásu. To vedlo k jeho nauce o popírání vůle i v jeho pesimistickém postoji k pozemským požitkům a ke štěstí.[50] Smrt je prapočátkem vůle, jelikož všechny vědomé funkce člověka podléhají únavě a logicky potřebují spánek. Jediná vůle jej nepotřebuje, jelikož nikdy neochabuje. Je náš vědomý život tak pouze vyrván spánku a spánek není ničím jiným než částí smrti, jež je nám dán předem? Smrt je nevyhnutelná a neměli bychom se jí bát. Smrt vnímal jako vysvobození z utrpení života a příležitost k věčnému odpočinku.

Varuje před askezí, poněvadž ta může být dohnána jako záměrné překonání vůle až do krajnosti, až ke smrti. *„Odvrátíme-li však zrak od naší vlastní bídy…pak místo ustavičného snažení a puzení…. místo nikdy neuspokojených a nikdy neumdlévajících nadějí, o kterých ve svém životě sní člověk vůle, spatříme mír, který stojí nad veškerým rozumem, naprostou tišinu mysli, hluboký pokoj.“*[51]

Jediné řešení Schopenhauer nachází v hudbě, která se mu zdá nejbezprostřednější obraz vůle samé. Vůle se dostává díky hudbě do stavu, kdy se k něčemu vzpíná a právě tak jako melodie v hudbě je uspokojena.

Sebevraždu Schopenhauer odsuzuje a je zastáncem názoru, že ten, kdo na sebe vztáhne ruku a chce opět dosáhnout tímto způsobem jen slasti, je ten, kdo rezignuje a vzdá

[49] KUBICA, František. *Vůle u Arthura Schopenhauera*. Praha, 2020. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Oddělení pro vědeckou činnost. Vedoucí práce Hogenová, Anna, str. 40

[50] STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filosofie*. Vyd 8., V KNA 2. Přeložil Miroslav PETŘÍČEK, přeložil Petr REZEK, přeložil Karel ŠPRUNK. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, c2000. Studium (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 978-80-7195-206-0, str. 389-391

[51] Tamtéž

se slasti a přestává vůbec chtít.[52] Sebevražda je tak marnost a čirý nesmysl, jelikož sebevrah ničemu neunikne a jen zamění jednu jevovou existenci za druhou, rovněž tragickou. A jestliže člověk život popírá, tak jej ve skutečnosti potvrzuje.[53] Tato možnost sebevraždy byla člověku propůjčena přírodou jako druh „kompenzace" člověku za to, že trpí jak tělesně, tak i duchovně, na rozdíl od zvířat. Jedná se tak o mnohem horší úděl, který byl člověku dán. Člověk má možnost žít, jak dlouho *chce*, ale ne tak dlouho, jak *může*.[54] „Mít *na* něco právo" Schopenhauer definuje jako: *„…možnost něco dělat, brát či používat, aniž by tím [člověk] poškodil někoho druhého."*[55] V této otázce autor zastává individuální stanovisko, že pokud člověk chce spáchat sebevraždu, neměl by brát ohledy na případné „poškození" svých blízkých, jelikož člověk žije sám pro sebe. Schopenhauer také věřil, že sebevražda je platnou možností pro jedince, kteří trpí nesnesitelnou bolestí nebo utrpením. Tvrdil, že sebevražda je projevem svobodné vůle a neměla by být společností odsuzována. Uznával sebevraždu jako platný projev svobodné vůle a smrt považoval za přirozenou součást životního cyklu. Proto by i ostatní měli pochopit, že jestli daný člověk žít nechce, tak by bylo od nich přehnaným požadavkem vyžadovat od něj, aby přežíval *„jako pouhý nástroj k užitku druhých"*[56], jak sám Schopenhauer píše. *„Všechny nároky, jež na člověka mohou mít druzí, existují pouze za podmínky, že daný člověk žije, a s jeho smrtí tedy odpadají."*[57]

„…smrt, není vzhledem k nám ničím,

protože když jsme tu my,

není tu smrt,

a když je tu smrt,

nejsme tu již my."

---

[52] MASARYK, Tomáš Garrigue. *Ideály humanitní: několik kapitol*. 10. vyd., 9. knižní. Praha, 1946. Živá věda, str. 42

[53] MAJOR, Ladislav. *Schopenhauerova filosofie člověka*. In: Filosofický časopis, roč. 46, č. 5. Praha: Filosofický ústav Akademie věd České republiky v Praze, 1998, 890 s. ISSN 0015-1831, str. 783

[54] SCHOPENHAUER, Arthur. *O vůli v přírodě a jiné práce*. Praha: Academia, 2007. Europa (Academia). ISBN 978-80-200-1547-1, str. 437

[55] SCHOPENHAUER, Arthur. *Parerga a paralipomena: malé filosofické spisy*. Přeložil Milan VÁŇA. Pelhřimov: Nová tiskárna, 2011. ISBN 978-80-7415-045-6, § 157

[56] Tamtéž

[57] Tamtéž

(Epikúros, zlomek z DL. X, 125.)[58]

2.7 Nietzsche a vliv výchovy a vzdělávání na svobodnou vůli

Výchova a snaha o dosažení jejích cílů patří mezi základní problémy pedagogiky. Otázkou je, zda je na vině špatná rodičovská péče, či chybný školský systém, který se mnohdy snaží svým studentům vše přehnaně ulehčovat a v závěru pedagogové budou nuceni dojít až k úplnému zákazu po svých žácích chtít zpětnou vazbu a už vůbec ne plnění domácích úkolů.

Výchova a vzdělání mají své základy již v počátcích lidské existence. Naše výchova se zahajuje již zrozením a postupným dospíváním se na ní nabaluje více a více povinností a očekávání od druhých lidí.

Naší výchovou a vzděláním je nám od útlého dětství předáváno, co je správně a co není, co smíme a co nesmíme, jak „správně“ přemýšlet, jak se věci jmenují, co jsou atd. Tím jsme přišli o naši první nevinnou zkušenost, která byla nahrazena přímým důrazem na „věci“ spadající do kolonky ano, případně smíš a ne, nesmíš.

Otázkou zůstává, zda je faktem, že se každý člověk rodí do tohoto světa plného předem určených pravidel a tím spadá do tzv. Platónova podobenství o jeskyni, kdy jsou jeho přirozené zvyky a myšlenkové pochody potlačeny, což mělo za následek jejich zapomenutí s následným „vymazáním“ z naší paměti.

Pedagogické a estetické myšlení vzdělávacího programu naší doby přináší bezpočet podnětů, které se cílů estetické výchovy těsně dotýkají. Je třeba se proto zamyslet, zda je třeba hodnotit tuto podstatu, anebo přijmout současný stav a úroveň výchovy a pedagogiky založené na nihilismu? To ovšem vede k morálnímu úpadku měšťanské společnosti.

Nihilismus je stálým nešvarem i dnešní doby, jen na sebe vzal kabát tzv. prokrastinace, tendence odkládání všech činností a úkolů, které je třeba plnit, na pozdější dobu, a to zejména pak těch nepříjemných.[59]

[58] LAERTIOS, Diogenés. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*. Vydání 2. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1995. ISBN isbn80-901916-3-0, str. 419

Naše sociální pojetí výchovy, jehož prostředkem jsou všechny oblasti životní skutečnosti s výslovným vytčením primárnosti umění a umělecké aktivity, které hledají a stanovují její cíle ve všech životních projevech rozvinutého člověka. Tím se také řeší mj. i otázka estetického vztahu člověka nejen jako jednotlivce, ale také jako člena sociální společnosti, základního vztahu, který určuje nezbytně perspektivy lidstva.[60]

Nelze ovšem výchovu a vzdělání úplně vyřadit z našeho života, neboť již primární základy morálky jsou nezbytnými zásadami pro lidskou koexistenci a de facto i lidskou sounáležitost. Tím se rodí další otázka, jakým směrem chceme člověka vychovávat? Hodně rodičů má za to, že děti mají naplňovat jejich neuskutečněné sny, tudíž např. maminka chtěla být baletkou, ale nikdy se jí nestala. Pak měla holčičku a každý týden s ní pravidelně chodila do baletu, aby z malé holčičky jednou byla taková baletka, jakou si vždy přála její maminka být. Je to správné? Nedopouští se tím rodič násilné loupeže identity a snů svého vlastního dítěte, které třeba balet vůbec nebaví a raději by si doma kreslilo, nebo si četlo o přírodě a potají snilo např. o starání se o nemocná zvířata?

Friedrich Nietzsche, přehodnotitel hodnot, měl nebývale velký vliv na evropský duchovní život na přelomu 19. a 20. století[61]. Jeho filozofický pohled klade zřetelný důraz na výchovu, vzdělání a bytostné určení. Ve svém díle *Nečasové úvahy* se Nietzsche také věnuje jednomu z nejvýznamnějších témat i dnešní doby, a to jak správně rozpoznat nejen silné a slabé stránky svého žáka, ale také obě jejich jedinečnosti využít při výchově a vzdělávání.

Není tajemstvím, že Nietzsche svou inspiraci pro sepsání pedagogicky zaměřených děl našel u svého vzoru, kterým byl právě Arthur Schopenhauer. Nietzsche byl svým vzorem velmi ohromen a byl pro něj i hlavní inspirací ve voluntaristické teorii. Nietzsche Schopenhauera nazýval svým vychovatelem a nijak se netajil svou nalezenou inspirací

---

[59] PROKRASTINACE - definice. [online]. Copyright © [cit. 23.01.2023]. Dostupné z: https://www.growjob.com/definice-pojmu/prokrastinace/

[60] HOLEŠOVSKÝ, DrSc., Prof. dr. František. *Příspěvek k problematice cílů výchovy, zvláště výchovy estetické*. In: *Pedagogika* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1971, s. 26 [cit. 2020-08-18]. ISBN 2336-2189. ISSN 0031-3815. Dostupné z: http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?attachment_id=8609&edmc=8609, s. 2

[61] PRÁZNÝ, Aleš. *Výchova jako přehodnocování hodnot*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. ISBN 978-80-7194-990-9, s. 11

v jeho učení.[62] Později se ale oba tito filozofové ve svých teoriích a myšlenkách rozcházejí, což vedlo k částečnému odloučení. V jeho již zmíněném díle *Nečasové úvahy* je kapitola věnovaná právě Schopenhauerovi jako vychovateli a píše v ní: *„Hodlám-li vylíčit, jakou událostí pro mne bylo první nahlédnutí do Schopenhauerových spisů, měl bych se na chvíli zastavit u představy, jíž jsem se ve svém mládí obíral snad nejčastěji a nejhorlivěji. Když jsem se dříve zcela po libosti oddával snění, přál jsem si, aby ta strašlivá námaha a povinnost vychovat sám sebe ze mne byla osudem sňata: tím totiž, že bych v pravý čas nalezl za vychovatele filosofa, pravého filosofa, kterého by člověk bez jakéhokoli rozmýšlení poslouchal, protože by mu důvěřoval víc než sobě.“*[63] Své okouzlení Schopenhauerovou filozofií Nietzsche dále rozebírá a komentuje, což nám čím dál více odkrývá Nietszcheho fascinaci svým vychovatelem, který má velký vliv na jeho myšlení. V dalších řádcích Nietzsche také vykresluje svou představu ideálního vychovatele a dále rozebírané výchovy.

Svou filozofii výchovy rozděluje do dvou pravidel. Prvním pravidlem apeluje na vychovatele, aby záhy rozeznal jedinečnost a silné stránky svého žáka a následně pak vedl všechny schopnosti a síly právě tímto směrem, aby této jediné přednosti svého studenta dopomohl k opravdové zralosti a plodnosti.

Druhým pravidlem Nietzsche vychovatele žádá, aby rozvíjel všechny existující síly, pečoval o ně, ale také aby je uváděl v harmonický soulad. Ve svém díle dále píše: *„Ale což bychom toho, kdo má vyhraněný sklon k zlatotepectví, měli proto vést násilím k hudbě? Máme dát za pravdu otci Benvenuta Celliniho, který svému synovi stále znovu vnucoval ten roztomilý kornet, tedy to co syn nazýval prokletým pískáním? Při tak silně a určitě se projevujícím nadání to nebudeme považovat za správné; měl by se tedy snad onen požadavek harmonického vzdělání uplatňovat jen u slabších povah, v nichž je spleteno hned celé hnízdo potřeb a náklonností, které však posuzovány v celku i jednotlivě, nejsou příliš významné.“*[64]

[62] NIETZSCHE, Friedrich. *Nečasové úvahy*. 2. vyd. Přeložil Pavel KOUBA. Praha: Mladá fronta, 1992. Váhy (Mladá fronta). ISBN 80-204-0287-X, s. 159
[63] Tamtéž, s. 154
[64] Tamtéž, s. 9-10

Ve výchově a vzdělání se Friedrich Nietzsche zaměřuje nejen na „kladné“ vlastnosti, jako např. na vůli, pud, rozum a s ním spojenou sebezáchovu, ale také na vlastnosti „negativní“, kterými jsou lenost a předvádění.

Zabývá se ale též smysly. Všechny naše smysly dohromady nepochybně formují naši osobnost. Náš úkol je jen jeden, a to poslouchat naše smysly, ale také vědět, do jaké míry se jimi můžeme nechat ovládnout a kdy je naopak potřeba jim dát pomyslnou stopku. Často svým smyslům nenasloucháme ze strachu, že nás mohou klamat. *„Také Hérakleitos smyslům křivdil. Nelžou ani tak, jak se domnívali eleaté, ani tak, jak myslel Hérakleitos – nelžou vůbec. Teprve to, co s jejich svědectvím uděláme, do nich vkládá lež. Rozum je příčinou toho, že falšujeme svědectví smyslů. Pokud smysly ukazují dění, zanikání, změnu, nelžou…A Hérakleitos dosáhl věčné pravdy v tom, že bytí je pouhá fikce. Zdánlivý svět je světem jediným: pravý svět je k němu jen přilhán.“*[65]

Začněme vůlí, která je nedílnou součástí člověka. Člověk touží, a tudíž má i vůli, ale nemluvím teď o materiálních věcech, nýbrž o vůli k životu. Člověk jako tvor zvídavý touží a objevuje a je hnán vpřed právě vůlí. Tato vůle nás provází celým naším životem, pak nás buď neopustí a my tím ztratíme vůli k životu, nebo nám nedojde životní energie. Vůle, jako náš hnací motor, nás posouvá a tlačí k sebezdokonalování. Dle Nietzscheho, je třeba vydat se do extrémních situací, v nichž se nám ukáže, kolik opravdu jsme schopni vydržet.[66] Proto se také musí vůle zdvojit na temný základ a jevy, aby se následně v tragickém náhledu mohla spojit a nahlížet tak na své sebevědomí.[67]

Rozum nás odlišuje od ostatních živých tvorů na Zemi. Podle Nietzscheho byl rozum velmi důležitým tématem jeho filozofie a u člověka zůstává jeho nejvyšší schopností. Není tomu proto, že rozum umí vytvářet obecné pojmy a z nich vyvozovat závěry? Člověk je schopen předvídat a harmonicky usměrňovat chaotické pudy, čímž získává moc nejen nad sebou, ale i nad přírodou. Rozum podle Nietzscheho propůjčuje

[65] NIETZSCHE, Friedrich. *Ecce homo*. Přeložil Ladislav BENYOVSZKY. Praha: Naše vojsko, 1993. ISBN 80-206-0270-4, s. 33
[66] PRÁZNÝ, Aleš. *Výchova jako přehodnocování hodnot*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. ISBN 978-80-7194-990-9, s. 126
[67] FINK, Eugen. *Filosofie Friedricha Nietzscheho.* Praha : Oikoymenh, 2011. ISBN 978-7298-266-0, s. 34

lidským záležitostem větší moc než čistě fyzická síla. Těmito vlastnostmi jsou prozíravost, trpělivost a především značná sebekontrola.[68]

O lenosti Friedrich Nietzsche ve svém díle *Nečasové úvahy* píše: „*Když se ptali jednoho cestovatele, který viděl mnoho zemí a národů a několik světadílů, s jakou lidskou vlastností se shledal všude, odvětil: lidé mají sklon k lenosti. Leckomu se bude zdát, že by bylo výstižnější a pravdivější říci: lidé jsou všichni ustrašeni. Schovávají se za mravy a mínění. V hloubi duše každý velmi dobře ví, že je na světě jen jednou, že je čímsi jedinečným a že ani sebepodivnější náhoda nespojí podruhé tak obdivovaně pestrou rozmanitost v jednotu, jakou je on: ví to, avšak skrývá to jak špatné svědomí – proč? Z bázně před sousedem, který vyžaduje konvenci a sám se do ní halí. Ale co je to, co jedince nutí, aby se bál souseda, aby myslel a jednal stádně a neradoval se ze sebe sama? V některých ojedinělých případech možná stydlivost. U naprosté většiny je to však pohodlnost, lhostejnost, zkrátka onen sklon k lenosti, o němž mluvil náš cestovatel. Má pravdu: lidé jsou ještě víc líní než ustrašení a největší strach mají právě z obtíží, do nichž by je uvrhla bezpodmínečná poctivost a obnaženost.*“[69]

Lenost, ve smyslu neochota ke kultivaci, byla vnímána také za neřest již mnohá staletími předem. Aristoteles se domníval, že lenost vede k nedostatku sebekázně a sebeovládání. Tvrdil, že podlehnutím lenosti se jedinci stávají otroky svých tužeb a pudů, místo aby uplatňovali racionalitu a rozum. Tento nedostatek sebekontroly ovlivňoval nejen osobní život jednotlivce, ale měl také širší důsledky pro celou společnost.

Aristotela a ctnosti zmiňuje mj. i Ondok. Ten o lenosti psal jako o jedné z ctností, které mohou mít svou karikaturu. Duchovní lenost pro něj může mít karikaturu „odevzdanosti“ do Boží vůle.[70]

To mi připomíná začátek poslední kapitoly díla *Ditta, dcera člověka* dánského autora Martina Andersena Nexø, která nese název *Člověk zemřel*. Autor zde píše o jedinečnosti člověka následující: *„Je prý na půldruhé miliardy hvězd v prostoru nebeském*

[68] PRÁZNÝ, Aleš. *Výchova jako přehodnocování hodnot*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. ISBN 978-80-7194-990-9, s. 28

[69] NIETZSCHE, Friedrich. *Nečasové úvahy*. 2. vyd. Přeložil Pavel KOUBA. Praha: Mladá fronta, 1992. Váhy (Mladá fronta). ISBN 80-204-0287-X, s. 5

[70] ONDOK, Josef Petr. *Čmelák asketický: Bombus asceticus : úvahy o křesťanské spiritualitě*. Svitavy: Trinitas, 2004. Studium (Trinitas). ISBN 80-86036-90-1, s. 55

– jak se soudí – a půldruhé miliardy lidských bytostí na zemi. Stejné množství obou! Skoro by se řeklo, že staří měli pravdu, když tvrdili, že se každý člověk rodí pod svou hvězdou… Každým okamžikem umírá člověk. Světlo zhasne a už se znova nerozsvítí, nějaká ta hvězda snad planula neobyčejně krásně – která měla rozhodně své zvláštní, jindy neviděné spektrum. Bytost, která snad šířila kolem sebe geniálnost, možná i dobrotu opouští zemi; jednou viděná – zázrak, který se stal masem a krví – přestává existovat. Žádný člověk není opakováním druhého a nebude nikdy napodoben. Každý lidský tvor se podobá vlasatici, která se dotkne jen jednou ve vší věčnosti dráhy naší země a řídí po vyměřenou dobu sovu plamennou cestu přes ni – takové fosforeskování mezi dvěma věčnostmi temna! Pak je snad zármutek mezi lidmi po každé duši, která opustila tento svět? Kolem její rakve stojí oni s vážnými tvářemi a praví: Hle, jaký neobyčejný zázrak políbil tentokráte zemi!"[71]

Je lenost, pohodlnost a lhostejnost největší zhoubou naší společnosti? Kolikrát i nám proběhla hlavou věta: *„Mně se nechce."*, nebo *„Já nevím, co by..."*. Je toto všechno, co pramení z lidské lenosti a lhostejnosti životem? Ano, je to pro nás přirozené, ale to neznamená, že s tím nemáme bojovat. Otázkou je, zda naše lenost opravdu pramení z lhostejnosti k životu a pohodlnosti, nebo ze strachu. Ze strachu, že zklameme, že se nám daný úkon nepovede, tak raději všechno vzdáme a necháme se životem vláčet, *„Však ono už to nějak dopadne."*?

Svobodná vůle je dar, který má člověk užívat a k jehož užívání má sloužit také výchova. Výchova by měla člověku připomínat, že svobodnou vůli máme kultivovat a užívat, nikoli v tom smyslu, že by nám mělo být přikazováno, co máme činit. To by totiž neznamenalo svobodu, ale otroctví.

Nietzsche se dále mj. také zabývá předváděním a píše o něm:*„Jen umělci nevidí toto laciné předvádění vypůjčených manýr a převlečených mínění a odhalují tajemství, jež je špatným svědomím každého, větu, že každý člověk je neopakovatelný zázrak; mají odvahu nám ukazovat, jak je člověk až do posledního hnutí svalu sebou samým, on sám, ba co více, že v takto přísně důsledné jedinečnosti je krásný a pozoruhodný, nový a neuvěřitelný jako každé dílo přírody, a naprosto ne nudný. Pohrdá-li myslitel lidmi,*

[71] NEXØ, Martin Andersen. *Ditta, dcera člověka*. Praha: Družstevní práce, 1935. Živé knihy (Družstevní práce), s. 876-877

pohrdá jejich leností: neboť to kvůli ní vyhlížejí jako tuctový tovar, jako lidé bezvýznamní, nezasluhující pozornosti ani poučení. Nechce-li člověk patřit k davu, stačí, aby přestal být vůči sobě pohodlný; ať poslechne své svědomí, které naň volá: Buď sebou samým! To všechno, co teď děláš, míníš a chceš, to nejsi ty.“[72]

Podle Nietzscheho je vlivem těchto lidských vlastností třeba kultivovat. Jejich velký vliv uvádí např. ve svém díle *Nečasové úvahy*, nebo v díle *Tak pravil Zarathustra* s podtitulem *Kniha pro všechny a pro nikoho*, kde nám vykresluje vlastní literární vizi učitele. Snahou autora bylo začít novou epochu, jejíž novotou, velikostí, ale také odlišností vyvine snahu o ponechání vůle nejen rozumu, vědě a politice, ale hlavně pravdě. Hluboké pravdě, která může vyrůst až ve vzácné jednotlivce. Tato kniha byla sepsaná jako *Nový zákon*[73]a Zarathustra má provést obrat, kterým způsobí překonání ducha doby. Toto je vidět i u jiných autorů, z našich například u Radima Palouše v jeho díle *Světověk a časování*.[74]

Ale nejen učitelé mají vychovávat a vzdělávat děti, jak si to mnoho lidí myslí. Tato úloha je primárně na rodičích. Hodně lidí si myslí, že jakmile dá své dítě do školy, předává s dítětem i zodpovědnost za jeho vzdělání a výchovu. Opak je pravdou. A neměl by právě učitel svého žáka vést cestou poznání a bedlivě sledovat jeho reakce, protože sám touto cestou prošel a je si vědom toho, s čím vším se můžeme v životě setkat? Nejen ukázat svému žáku, jak se věci mají, ale hlavně být jeho průvodcem za poznáním života?

Podobnou myšlenkou se mj. zabýval také Komenský, ve svém díle *Labyrint světa a ráj srdce*, kde se také setkáváme nejdříve se dvěma „průvodci“, kteří však jsou schopni poutníka uvést jen do labyrintu, v němž nakonec poutník nechce už vůbec žít. Autor se v tomto díle mj. snaží poukázat na velké množství pseudoprůvodců za poznáním světa.[75]

Podle Patočky právě ten, kdo nahlédl situaci člověka jako bytosti celku (celku světa), nejen bytosti labyrintu, takový člověk má odpovědnost učitele pro ty, kteří toto

[72] NIETZSCHE, Friedrich. *Nečasové úvahy*. 2. vyd. Přeložil Pavel KOUBA. Praha: Mladá fronta, 1992. Váhy (Mladá fronta). ISBN 80-204-0287-X, s. 5-6
[73] PRÁZNÝ, Aleš. *Výchova jako přehodnocování hodnot*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. ISBN 978-80-7194-990-9, s. 151-152
[74] PALOUŠ, Radim. *Světověk a Časování*. Vyd. 2., přeprac. a rozš. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-411-2
[75] KOMENSKÝ, Jan Amos. *Labyrint světa a ráj srdce*. V Praze: J. Otto, 1906. Světová knihovna (J. Otto)

dosud nenahlédli. *„To je vychovatel: výchova je vedení, je vyvádění z labyrintu. Výchova jako celoživotní úkol – to lze však vyjádřit slovy: svět je škola, svět je místo, kde se máme stát lidmi, obrátit se v člověka.“*[76]

Velmi se mi líbila věta pana Mgr. Stanislava Vaňka v jeho diplomové práci zabývající se stejným tématem, kde píše, že špatný učitel je horší než ekonomická krize. Z krize má společnost možnost se časem dostat, ale žák, který neměl možnost objevovat a tím přišel o možnost se rozvinout a objevit svou cestu překonáváním obtíží, se dostal do závislosti na svém okolí a těžko tak hledá svou cestu ke své vlastní individualitě.[77]

Hlavně kvalitní výchova a vzdělání člověka napomáhají k pochopení okolí a světa, ve kterém se daný subjekt nachází. Nietzsche sám jako pedagog, konkrétně profesor filologie na univerzitě v Basileji, se snažil vyvinout snahu o zlepšení výchovy a vzdělání tamních studentů. To vedlo i k jeho úvaze, zda je sám součástí školství, které vede své žáky a utváří je tak, jak by se mělo.

Ve své filozofii odmítá otrockou morálku a typ stádovitého člověka stejně jako tradiční pojetí výchovy a s ní spojené zásadní postavení institucí na výchově. Za viníka v potlačování lidského instinktu a individuality, ale i tvořivosti a vášně, považuje instituce, které jsou zřízeny prostřednictvím státu nebo církve. Ty pak vychovávají člověka krotkého, přizpůsobivého a poddajného, který se jim nebude vzpírat.

Jeho zásadní postavení proti církvi můžeme vidět např. i v díle *Tak pravil Zarathrustra*, kde autor varuje své čtenáře před tzv. kazateli smrti. *„Plna země lidí přebytečných, zkažen je život těmi, jichž je přespříliš mnoho. Ti nechť věčným životem jsou odlákáni z tohoto života! (...) Tu jsou oni příšerní, kteří v sobě nosí šelmu a nemají volby, leč mezi chtíči a rozsápáním vlastního masa. A také chtíče jejich jsou rozsápáním vlastního masa. Ještě ani lidmi se nestali, ti příšerní: ať si jen káží odvrácení od života a sami ať si hynou! To jsou souchotináři duše: sotva se narodí, již se jmou umírat a touží po naukách*

[76] PATOČKA, Jan a Věra SCHIFFEROVÁ. *Komeniologické studie: soubor textů o J. A. Komenském*. Praha: Oikoymenh, 1997. Oikúmené (OIKOYMENH). ISBN 80-86005-52-6, s. 356

[77] VANĚK, Stanislav. *Pojetí výchovy u Friedricha Nietzscheho a sociální pedagogika* [online]. Zlín, 2012 [cit. 2020-07-06]. Dostupné z: http://digilib.k.utb.cz/handle/10563/18960. Magisterská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.

únavy a odříkání. Rádi by byli mrtvi a my bychom jejich vůli měli schvalovati! Střežme se probuditi tyto mrtvé a porouchati tyto živé rakve!"[78]

Nutno podotknout, že Nietzsche výchovu jako samotné téma nerozvíjel, k tomuto tématu se vyjadřuje pouze v některých svých textech, jako jsou např. díla *Nečasové úvahy*, nebo O budoucnosti našich vzdělávacích institucí.[79] Nicméně nevnímá výchovu jako proces potlačování vlastností člověka a jeho přetváření, ale poukazuje mj. i na fakt, že s většinou vlastností se člověk již rodí a dané vlastnosti získává již geneticky po svých rodičích. Tyto vlastnosti jsou pak nedílnou součástí nás a nelze je proto zcela potlačit či odstranit. Proto Nietzsche vnímá výchovu především jako kultivaci ducha a těla, kterou Nietzsche hlásá v duchu řeckých tradic a klade na ní důraz. Je třeba, aby se každý člověk zaměřil především na své tělo a svůj návrat k přírodě a k tomu, co je pro něj přirozené. Proto je potřeba, aby se člověk nechal řídit svými pudy, ale také aby prosadil svou bojovnou stránku, kterou se podle něj snaží křesťanství potlačit. Každý člověk by se měl oddat životu a prosadit tak svou vůli k životu, která je tou nejpodstatnější vůlí.

Tito rádoby kazatelé, kněží a samotná církev dle Nietzscheho popírají vše, k čemu má směřovat pravá výchova člověka, a to konkrétně k lásce a úctě k životu. Cesta životem je vlastní utrpení, přesto ale jsme schopni se ze života radovat a dle Nietzscheho nám k tomu není třeba hledat útěchu v Bohu nebo ve smrti, či odmítat rozkoše a věci pro nás přirozené. Dle jeho slov tito kazatelé nechápou pravou hodnotu života a jeho smysl. Proč se rodit, když naším jediným účelem je jen a pouze smrt? Hlásání soucitu a přitom svým jednáním stěžovat ostatním život? Tvářit se zbožně a přitom představovat čiré zlo pro život? Nebo jen v klidu a rychle zemřít, aby mohla nastat podstata žití? A to má být přislíbený věčný život?

Nietzsche velmi kritizoval tehdejší výchovu a vzdělání, ale hlavně výchovné a vzdělávací instituce. Měl za to, že právě tyto instituce, které měly na tehdejší výchově a vzdělání podíl, vychovávají pouze vzorné občany a poslušné křesťany, jelikož jim již od útlého věku tyto své představy o ideálu člověka vtloukají do hlavy. Ideálním člověkem má

[78] NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. Olomouc: Votobia, 1992. Šlépěj v okně. ISBN 80-85619-28-8, s. 38

[79] PRÁZNÝ, Aleš. *Výchova jako přehodnocování hodnot*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. ISBN 978-80-7194-990-9, s. 14

být vzorný křesťan, který obětuje lásku bližnímu svému, obětuje se druhému a koná dobré skutky díky následování Ježíše Krista a čtení Bible a tím přijde do nebe. K výchově řádného občana přispívají též školy, i když žijeme v demokratickém státě. To znamená, že se má člověk vždy a rád podřídit hlasu většiny, díky svému sociálnímu cítění má rád rozdělit svůj majetek a potlačit tak svou individualitu ve prospěch ostatních, protože před Bohem a zákony jsou si všichni rovni. Takový typ výchovy popíral vše, čemu Nietzsche věřil a co psal ve svých spisech, jelikož takový druh výchovy připravuje člověka pouze ke stádovitému zvířecímu způsobu života spoutaného křesťanskou morálkou, která nutí člověka si nasazovat masku pokrytectví a vede k životu na základě představ a iluzí. Díky takové výchově se člověk stává neodpovědnou, nesamostatnou a netvůrčí bytostí, stává se jen pouhým pěšákem ve hře, která je řízena někým jiným, konkrétně vůlí k moci. Tato hra svá pravidla velmi striktně staví na tradiční západní morálce, která je ovlivněná křesťanstvím, demokratickými principy a racionalismem.

Ve svém filozofickém pojetí výchovy a vzdělání je Nietzsche zásadně proti tomuto typu výchovy, jelikož klade velký důraz na sebevýchovu, která je pro vývoj a samotnou výchovu člověka velmi zásadní. Tu je ale možné uplatnit jen při nastolení pevné vůle každého a při přísné sebekázni a odhodlání.

Nietzsche byl tvrdým kritikem sebezapření a otroctví davu. Ve svých dílech zdůrazňoval význam individualismu a potřebu, aby lidé přijali své pravé já. Podle Nietzscheho je sebezapření projevem slabosti, který vede k životu zbavenému smyslu a cíle. Na druhou stranu otroctví vládě davu je aktem odevzdání vlastní individuality rozmarům a choutkám druhých.

Proto věřil, že sebezapření je forma podvodu, kterou jedinci skrývají svou skutečnou povahu před sebou samými i před ostatními. Tvrdil, že lidé by měli své touhy a vášně spíše přijímat, než je potlačovat, aby se přizpůsobili společenským normám. Tím by jedinci mohli žít naplněný život, který by byl věrný jim samotným.

Naproti tomu otroctví vůči pravidlům davu je aktem vzdání se vlastní individuality, aby člověk zapadl do společnosti. Nietzsche věřil, že je to nebezpečná cesta, protože vede jednotlivce na cestu, na níž již nemají kontrolu nad svým vlastním životem, ale jsou naopak ovládáni vnějšími silami.

Lze říci, že Nietzscheho filozofie zdůrazňuje, že je důležité přijmout vlastní individualitu namísto toho, aby se člověk přizpůsoboval společenským normám nebo potlačoval své touhy a vášně. Věřil, že sebezapření vede k životu zbavenému smyslu, zatímco otroctví vládě davu vede jedince na nebezpečnou cestu, na níž ztrácí kontrolu nad vlastním životem. Proto je důležité, aby jednotlivci přijali své pravé já, aby mohli žít naplněný život.

Již výše zmíněná hudba hrála u Friedricha Nietzscheho velmi důležitou roli nejen v jeho životě, ale považoval ji také za významný výchovný element. Sám se učil hře na klavír a byl svými přáteli a známými obdivován a chválen za své virtuózní nadání.[80] Stejně jako u dalších oblastí, nebyl ani v hudbě Nietzsche spokojen pouze s pasivním přijímáním hudby. Proto začal sám experimentovat a komponovat, což vedlo k jeho zdařilé snaze o zhudebnění nejen vlastních, ale i cizích básní. Byl si vědom faktu, že hudba je schopná člověka hluboce ovlivnit jak svou melodií, tak slovy, které společně dopomáhají navozovat i různé nálady.

Ve svém díle *Radostná věda* píše: *„Rytmus je donucování; plodí nepřekonatelnou chuť podvolit se, připojit svůj hlas; nejen krok nohou, také sama duše se poddává taktu… U pythagorejců ji najdeme jako filosofické učení a výchovnou metodu: ale dávno předtím, než se vůbec objevili filosofové, přiznávali lidé hudbě sílu uvolňovat afekty, očišťovat duši, mírnit ferocia animi – a to právě pomocí hudebního rytmu.“*[81]

Nietzsche mj. kladl nemalý důraz na umění, neboť pouze prostřednictvím umění můžeme zakusit tzv. *Dionýské opojení*, což je pravda ve smyslu překonání zdání. Nietzsche totiž ilustruje vztah pravdy a zdání skrze vztah Apollóna a Dionýsa, kdy samotná pravda je pro nás nepoznatelné, a to nikoliv vlivem naší omezené schopnosti, nýbrž vlivem světa, ve kterém žijeme, který je (apollinský) svět zdání.[82] Umění je atypickou a vytrhávající součástí našich životů, pomáhá zvyšovat naší vnímavost, zintenzivňuje pocity a zobrazuje věci jednodušeji, ale zároveň výmluvně, dle interpretace

[80] SALAGUARDA, Jörg: Doslov In: NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. Olomouc: Votobia, 1992. Šlépěj v okně. ISBN 80-85619-28-8, s. 342

[81] NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. Přeložil Věra KOUBOVÁ. Praha: Československý spisovatel, 1992. Orientace (Československý spisovatel). ISBN 80-202-0376-1, s. 90

[82] KOUBA, Pavel. *Nietzsche. Filosofická interpretace*. Praha: Český spisovatel, 1995. Orientace (Český spisovatel). ISBN isbn80-202-0585-3, s. 179-180

Antonína Mokrejše. Díky tomuto umění člověk úmyslně spadne ke klamu a vše začne zkreslovat. [83] Pomocí umění se tak v sobě učíme vidět hrdinu, nebo blázna.[84]

Dále svou výchovu Nietzsche nezakládá pouze na hodném pedagogovi, který svému svěřenci vše ukáže a nedopustí, aby jeho cestu cokoliv ohrozilo. Stejně jako u správné péče pedagoga o svého žáka klade také důraz na soutěživost a s ní spojenou nenávist. Dle jeho slov je vášnivá a hluboká nenávist k nepřátelům posilou pro člověka, a proto by měl každý dbát o své nepřátele a vážit si jich. Dojdeme-li ke zničení svých nepřátel, zabráníme tak zároveň svému vlastnímu růstu.[85] Naopak čím kvalitnější a silnější nepřátele máme, tím lépe pro nás, jelikož nám díky tomu vzniká možnost jednání a usuzování nové, kritičtější, než jak jsme doposud usuzovali a jednali. Ale to, že nám nepřítel vykonává tuto službu, která nás posiluje, ještě neznamená, že bychom mu měli projevovat svůj dík v podobě konání dobra, ba naopak bychom neměli nepříteli zlé oplácet dobrým, jelikož bychom ho tím mohli zahanbit.[86] Nietzsche zdůraznil pravdu úsloví: *„Co mne nezahubí, činí mne silnějším.“*[87]

Celý náš život je prolínáním bojů spojených s našimi pudy a právě Nietzsche byl zastáncem pudového jednání. Jen na základě řízení se svými pudy a vášněmi může být člověk skutečně šťastný a jejich potlačování je velkou chybou, které se lidé stále dopouštějí. Toto vše Friedrich Nietzsche zmiňuje ve svém díle *Genealogie morálky*, kde se snaží mj. poukázat i na opravdovou sílu, která netkví pouze v eliminaci našich pohnutek, ale v lidském obrácení a ovládání pohnutek ve svůj prospěch a tím z nich učiní své ctnosti a přednosti.

„Předpokládejme, že není reálně dáno nic jiného než náš svět žádostí a vášní, že nemůžeme stoupat ani sestupovat k žádné jiné realitě, než právě k realitě svých pudů – neboť myšlení je jen chováním těchto pudů k sobě navzájem: nebylo by pak dovoleno podniknout experiment a položit si otázku, zda tato danost nestačí k pochopení i

[83] MOKŘEJŠ, Antonín. *Odvaha vidět: Friedrich Nietzsche - myslitel a filosof*. Praha: H & H, 1993. Philosophica. ISBN 80-85787-46-6, s. 147
[84] Tamtéž, s. 149
[85] NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. Olomouc: Votobia, 1992. Šlépěj v okně. ISBN 80-85619-28-8, s. 28
[86] Tamtéž, s. 55
[87] NIETZSCHE, Friedrich. *Soumrak bůžků aneb Jak filosofovat kladivem*. In: *Ecce homo*. Přeložil Ladislav BENYOVSZKY. Praha: Naše vojsko, 1993. ISBN 80-206-0270-4, s. 24

takzvaného mechanistického (nebo materiálního) světa z podobných sil? Nemyslím pochopit jej jako klam, zdání či představu, nýbrž jako svět o stejném stupni reality, jaký má i náš afekt sám – jako primitivnější formu světa afektů, v níž ještě spočívá uzavřeno v mocné jednotě vše, co se pak organickým procesem rozvětvuje a člení jako jakýsi pudový život, v němž ještě veškeré organické funkce se samoregulací, asimilací, výživou, vylučováním, látkovou výměnou, jsou v sobě synteticky vázané, jako určitá předforma života.“[88]

Nietzsche neklade důraz pouze na vychovatele a pedagogy, ale také na vlastní sebevýchovu, kdy je vychovávaný sám sobě vychovatelem, kdy se stává sám sobě pedagogickým objektem. Vyvinul snahu vzbudit ve svých žácích a čtenářích individualitu a porozumění sobě samému, což považuje za předpoklad k následnému porozumění nejen druhým lidem, ale i celému světu a životu samotnému. Naší snahou by měl být co nejhlubší vhled do vlastní osobnosti a s ní spojený nadhled nad sebou samým. Proto také Nietzsche vyvíjí velký apel na své žáky, aby byli sami k sobě poctiví a naučili se tak pracovat nejen se sebou samým, ale také se svými vlastnostmi, které nám byly dány. Dle Nietzscheho pouze tato výchova, kde se člověk naučí umění vychovávat sám sebe, má pro nás smysl. Díky ní jsme schopni dosáhnout vytoužené svobody.[89]

Období Nietzscheho života kladlo velký důraz na vzdělávání, které se drasticky přizpůsobovalo podmínkám tehdejší průmyslové revoluce vycházející vstříc nárokům pracovního trhu a komerci. Tehdejší výchova a vzdělání kladly důraz na připravování žáků k výkonu praktického povolání, a proto mnohé školy byly řemeslnicko-hospodářsko-obchodního zaměření. Člověk se v té době tak odvracel od původního antického způsobu myšlení a nazírání na život.[90] Od doby Nietzscheho života došlo ve výchově a ve vzdělání k velkým změnám. Přesto snaha vychovávat a vzdělávat žáky pouze podle osnov a již od začátku je směřovat pouze jedním směrem stále přetrvala. Podle Heideggera se nám ale neopomenutelná bytnost myšlení vždy ukazuje podle založení bytí, jelikož bytí odpovídá.

[88] NIETZSCHE, Friedrich. *Mimo dobro a zlo: předehra k filosofii budoucnosti*. Praha: Aurora, 2003. ISBN 80-7299-067-5, s. 39
[89] NIETZSCHE, Friedrich. *Mimo dobro a zlo: předehra k filosofii budoucnosti*. Praha: Aurora, 2003. ISBN 80-7299-067-5, s. 171
[90] PRÁZNÝ, Aleš. *Výchova jako přehodnocování hodnot*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. ISBN 978-80-7194-990-9, s. 62-63

Tímto tvrzením právě oponuje pojetí Nietzscheho, který na bytí nahlíží jen jako na pouhý dým (der Dunst) skutečnosti.[91]

Ve vzdělání je třeba klást velký důraz také na prostředí, které má být optimální pro žádoucí rozvoj jedince. Ono prostředí by mělo vést k výchovnému cíli, ale pokud toto prostředí přeženeme, může dojít k pravému opaku našeho úsilí. Nietzsche tak vychází z vlastní životní zkušenosti, kdy vyrůstal v silně nábožensky založené protestantské rodině, kde mu byly od malička vštěpovány křesťanské hodnoty.[92] To mělo za následek jeho pozdější spíše antisemitský postoj. I když nemůžeme říci, že by se jeho rodiče dopustili chyby. Jejich snahou bylo pouze ze svého syna vychovat dobrého křesťana. Jejich horlivost však měla za následek nenaplnění jejich představy, ale dosažení jejího pravého opaku. Je nezbytné, aby ve své výchově žák měl vzor, který jej bude motivovat a povede stejně tak, jak měl Nietzsche za svůj vzor Arthura Schopenhauera nebo Richarda Wagnera. Wagnerova díla interpretoval ve své práci a pomocí nich nastiňoval novou zkušenost bytí.[93] Dále je dle Nietzscheho důležité, aby žák později svého učitele překonal a tím dosáhl možnosti jít svou vlastní cestou.

Negativním dopadem ve vztahu učitele a žáka může být podle Nietzscheho také vůle k moci, projevená např. snahou o potlačení zlozvyků žáka, nebo snaha pedagoga vychovat žáka ke svému obrazu, anebo případnou snahou žáka o vybudování si moci nad vychovatelem. Proto je třeba v tomto vztahu udržovat stanovené zásady a hranice. Učitel by se neměl nechat ovládnout svou mocí nad svým žákem a případně si vylévat svůj vztek, životní zahořklost, či své potlačené pudy na svěřenci. Stejně tak by žák neměl prahnout po manipulaci se svým učitelem a snažit se jej přemoci.

Je to také problém dnešní doby? Případné vylévaní si vzteku, či životní hořkosti učitelů na svých žácích, ale také snaha žáků ovládnout svého pedagoga a zajistit si tak svou moc na daném místě? Je to dosti citlivé téma, které je často i zneužívané.

Genderově se nám téma problému výchovy a vzdělání v myšlení Friedricha Nietzscheho dotýká v otázce vzdělání žen. Nietzsche byl zastáncem názoru, že u žen je

[91] HEIDEGGER, Martin. *Einführung in die Metaphysik*. Niemeyer; 3., unveränd. Aufl. Edition, Tübingen 1966, 9783484700321, s. 28
[92] FRENTZEL, Ivo. *Friedrich Nietzsche*. Praha: Mladá fronta, 1995. ISBN 20-204-0517-8, s. 9
[93] FINK, Eugen. *Filosofie Friedricha Nietzscheho.* Praha: Oikoymenh, 2011. ISBN 978-7298-266-0, s. 17

třeba menšího usilování o vzdělávání než u mužů. Toto téma je v dnešní době dosti citlivé a tento názor na vzdělání žen má jistě mnoho odpůrců.

Nietzscheho k tomuto nahlížení na ženy zřejmě vedla jeho životní zkušenost. Po smrti jeho otce v rodině nepanovaly příliš ideální podmínky pro výchovu malého chlapce, jelikož byl vychováván pouze ženami, a to nejen svojí mladou matkou, ale i svou babičkou, dvěma tetami a sestrou. Rodinné dohady, nepokoje a následné přestěhování z venkovské fary do města, konkrétně do Naumburku nad Sálou, měly za následek zrod jeho revoluce.[94]

Dle Nietzscheho hlavním problémem výchovy je, že se nachází v tzv. bludném kruhu, ve kterém se výchova tehdejší doby podle něj nacházela. Proto apeloval na základní změnu a prosazoval začátek nové výchovy člověka, než na jakou byli všichni zvyklí. Hlavním podstatným prvkem, který doposud chyběl, byl správný vychovatel, který by nebyl ovlivněn současnými trendy vzdělání, vždyť i sami vychovatelé procházeli systémem výchovy a vzdělání, které byly již stovky let zažité. Proto je těžké takového vychovatele/učitele najít, protože ne každý dokáže vystoupit z řady, oprostit se od zažité tradice a nastolit tak nový přístup.

Ovšem představa ideální výchovy, respektive vychovatele, se u Nietzscheho v průběhu let měnila. Z počátku, kdy byl Nietzsche do značné míry ovlivněn Schopenhauerovou filozofii, tíhl dle svého vzoru k odmítání dominantních rolí rozumu, ale naopak k prosazování voluntaristického a iracionalistického přístupu, jak můžeme nalézt v díle *Schopenhauer jako vychovatel*. V tomto díle se dovídáme, že za nositele změny v potlačení role rozumu považuje génie, kteří jsou schopni vystoupit ze stáda a prosazovat svojí vůli právě díky svému odlišnému vnímání skutečností. A to považuje právě za jediné možné východisko, právě ono vystoupení a vymanění se vlivu morálky stáda a s ní spojenou výchovou je umění anebo askeze, jak se v Schopenhauerově filozofii dovídáme. Časem se ale autor dostal k závěru, že samotná askeze není řešením, jelikož je třeba vnímat život celistvě a je třeba brát v potaz i všechny jeho stinné i dobré stránky. Náš samotný život by se měl stát naším účelem a cílem v našem jednání. Toho dosáhneme zvolením si vůle k moci a s její pomocí se můžeme stát nejen tím, kdo umí a smí vést, ale také si

[94] FRENTZEL, Ivo. *Friedrich Nietzsche*. Praha: Mladá fronta, 1995. ISBN 20-204-0517-8, s. 9

stanovit své vlastní hodnoty a řídit tak svůj život. Podstatou Nietzsheho vůle je moc, což znamená, že vůle není jen pouhým sebe překračováním, ale vždy také navrácením se do sebe samého, čímž sebe sama nemůže nikdy ztratit, poněvadž v sobě má vždy cíl a je sama v sobě konečná. Tudíž nemusí nikdy čerpat z ničeho jiného. Z toho plyne, že vůle k moci je bytostně vůlí k vůli.[95]

Vraťme se ale zpátky k výchově. Později se ideálním vychovatelem v Nietzscheho tvorbě stává Zarathustra, který žije osamělým životem a právě díky tomu má možnost dojít k poznání sama sebe. To také autor považuje za hlavní cíl výchovy. Pouze ten, komu se podaří odejít do ústraní, osvobodit se všeho a zbavit se pout vlivu společnosti a s ní spojených tradic, je schopen nahlédnout do svého nitra a dojít tak k poznání pravého smyslu sama sebe a života.[96] Ale co náš vrozený egoismus? Ten je dle Nietzscheho potlačen vlivem křesťanské tradice na úkor pocitu sounáležení a lásky k bližnímu. Vlivem tohoto přístupu člověk zapomíná na smysl svého jednání, svého života a jeho hodnoty. A právě egoismus je třeba v sobě nepotlačovat a neodmítat, jelikož jen tak můžeme sami sebe poznat. Přestat být součástí stáda a stát se samostatným. To často bývá příčinou neúspěchu, naše neschopnost jednat sám za sebe a pro sebe a s tím spojená neschopnost pravého poznání a vývoje. Člověk, který přestává být samostatný, se stává závislým na druhých lidech a na společnosti, což mu následně zkresluje možnost poznání a diktuje mu pravidla. Proto je třeba se vzchopit a stát se opět vlastním pánem. Je třeba opět nastolit ušlechtilou panskou morálku a následně se stát nadčlověkem a kázat lidem, jelikož člověk je cosi, co má být překonáno.[97, 98] Odtud také vychází pojem génia, což je vyvozování z jednotlivcovy prvotní intuice o skutečnosti. Géniem je intuitivní umělecký člověk, který nenabyl ještě významu a síly nadčlověka, nýbrž je zatím pouze určován něčím „nadlidským“. I přesto tento silný jedinec má sílu působit jako protiklad k měšťanské kultuře masy.[99]

[95] HEIDEGGER, Martin. *Vorträge und Aufsätze*. Pfullingen: G. Neske, 1959, s. 82
[96] NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. Olomouc: Votobia, 1992. Šlépěj v okně. ISBN 80-85619-28-8, s. 38
[97] Tamtéž, s. 10
[98] Tato myšlenka byla později zneužita Hitlerem.
[99] FINK, Eugen. *Filosofie Friedricha Nietzscheho.* Praha: Oikoymenh, 2011. ISBN 978-7298-266-0, s. 39

Podle Nietzscheho vše znemožňuje již zmíněný strach. Právě strach ovládá člověka a na něm staví křesťanství, které člověku nabízí útěchu v podobě všemohoucího Boha a možnosti lepšího života na „onom světě“. Je třeba, aby se každý člověk vypořádal sám se svým strachem a se všemi svými obavami. Je třeba nebát se vydat na cestu k poznání zbavenou pseudojistot.

Nebyla to ovšem jen křesťanská církev, proti které Nietzsche razantně vystupoval. Na jeho seznamu kritiky se ocitla také samotná metafyzika i racionalistický přístup k poznání světa. Dalším jeho terčem byla také řada nejen teologů, ale také filozofů, spisovatelů a psychologů a všeho, co se dotýká humanitních věd.

Přenesením do současné doby problematika cílů výchovy a pedagogiky, zvláště výchovy estetické, patří mezi základní problémy výchovy a pedagogiky. Na vině je nedostatečná péče a snaha, které se jí věnují. Výchova bývá často nahrazována poplatností tradičním mechanismům a soustavám všude tam, kde by naše činnost měla začínat stále novou analýzou ve snaze nalézt nové cesty, co se týče podstaty tohoto problému i s jeho důsledky, které z toho plynou.[100]

S tématem cíle výchovy souvisí i pedagogika volného času. Tímto tématem se mj. zabývá i kniha *Svobodný čas: pedagogika volného času jako výchova ke svobodě*, kde autorka píše: *„Přestože je pedagogika volného času poměrně mladým oborem v rámci pedagogiky jako vědního oboru, je z výše uvedeného patrné, jak tento přístup, který by měl vždy zdůrazňovat roli svobody ve výchově, bude také mnohé dráždit a znejišťovat. Zde totiž neběží jen o předávání know-how, o metodiku, ale zde se bude vždy více zdůrazňovat především samotný cíl a smysl výchovy, jímž je lidskost lidské bytosti, tedy péče o uskutečnění nejlepších možností člověka k jeho zralosti v tom, čím se může jako lidská bytost uskutečnit, bude-li užívat náležitým způsobem svá obdarování, bude-li stále lépe užívat logos, kterým byl obdarován jako jediná bytost z živočichů, a tím pádem také stále lépe rozvíjet své přirozené společenství, v němž je mu dáno žít. Specifický přínos pedagogiky volného času současné pedagogice i dnešní výchově vůbec spočívá právě*

[100] HOLEŠOVSKÝ, DrSc., Prof. dr. František. Příspěvek k problematice cílů výchovy, zvláště výchovy estetické. In: *Pedagogika* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1971, s. 26 [cit. 2023-01-02]. ISBN 2336-2189. ISSN 0031-3815. Dostupné z: http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?attachment_id=8609&edmc=8609, s. 1

v odhalování významu svobody i odpovědnosti pro život člověka a ve snaze vytvářet podmínky pro kultivaci obojího v lidském životě.“[101]

Pro člověka je, dle Nietzscheho, pohodlnější nechat se stále obelhávat pohádkami, které jsou prezentovány pod rouškou štěstí, které pramení z uchopitelného a statického světa, než aby byl schopen přijat nejistotu, která pramení z pochybností.[102] Tento symptom v Nietzscheho koncepci se stává symbolem netvořivého a slabého života, kdy slabost je pramenící strach z bolestné změny, což je opět projevem nedostatku *vůle k moci*.[103] Jestliže je ale člověk veden pouhou vůlí k moci, znamená to, že možnosti samotné vůle k moci jsou podmínkou pro chápání hodnoty. Hodnota je současně podmínkou a produktem vůle k moci.[104]

Nietzsche věřil, že výchova a vzdělání hrají zásadní roli při utváření osobnosti a světonázoru jedince. Tvrdil, že tradiční vzdělávací systémy, které se zaměřují na memorování a konformitu, potlačují kreativitu a individualitu. Místo toho Nietzsche prosazoval individuálnější přístup ke vzdělávání, který podporuje kritické myšlení a sebepoznání.

Někteří však mohou namítat, že Nietzscheho myšlenky jsou v dnešní společnosti nepraktické. Při velkém počtu žáků ve třídě a standardizovaném testování může být obtížné věnovat každému žákovi individuální pozornost. Někteří navíc mohou namítat, že tradiční vzdělávací metody úspěšně vychovávají všestranně vzdělané jedince, kteří pozitivně přispívají společnosti.

Navzdory těmto argumentům je důležité zvážit dlouhodobé účinky tradičních vzdělávacích metod na duševní zdraví a celkové štěstí jednotlivců. Studie ukázaly, že vysoká míra stresu spojená s akademickým tlakem může u studentů vést k úzkostem a depresím.

---

[101] SVOBODOVÁ, Zuzana, ed. *Svobodný čas: pedagogika volného času jako výchova ke svobodě*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2023. ISBN 978-80-246-5474-4, str. 27-28

[102] NIETZSCHE, Friedrich. *O pravdě a lži ve smyslu nikoli morálním*. 2., opr. vyd. Přeložil Věra KOUBOVÁ. Praha: OIKOYMENH, 2010. Oikúmené (OIKOYMENH). ISBN 978-80-7298-428-2, s. 23-24

[103] KOUBA, Pavel. *Nietzsche. Filosofická interpretace*. Praha: Český spisovatel, 1995. Orientace (Český spisovatel). ISBN isbn80-202-0585-3, s. 201

[104] HEIDEGGER, Martin. *Nietzsche. Zweiter Band*. 5. Aufl. Pfullingen: G. Neske, 1989. ISBN 3788501154, s. 283

Je proto nezbytné, aby pedagogové přijali holističtější přístup ke vzdělávání, který upřednostňuje duševní pohodu studentů a zároveň podporuje kreativitu a individualitu? A je možné, že tímto způsobem můžeme vytvořit generaci jedinců, kteří budou nejen úspěšní, ale také spokojení v osobním životě?

Již lépe chápeme, proč Eugen Fink ve svém díle *Filosofie Friedricha Nietzscheho* popsal jeho filozofii jako do krajností dovedenou kritiku náboženství, filozofie, vědy a morálky.[105]

Nietzsche je často označován za nihilistu, protože odmítá tradiční hodnoty a víru. Toto označení však není zcela přesné, protože Nietzscheho filozofie přesahuje rámec pouhého nihilismu, což můžeme vidět např. v jeho díle *Duševní aristokratismus: „Pesimistické myšlení a nihilismus může být pro filosofa nepostradatelný. Jako kladivo rozbíjí, aby bylo možno vybudovat cestu novému řádu života.“*[106] Nazývat jej ale nihilistou znamená redukovat jeho složité myšlenky na zjednodušující nálepku, která nevystihuje nuance jeho myšlení.

Nietzsche sice odmítal mnohé tradiční hodnoty, jako je náboženství a morálka, ale nečinil tak z víry v nicotu. Naopak, tyto hodnoty považoval za omezující lidský potenciál a tvořivost. Věřil, že jednotlivci by si měli vytvářet vlastní hodnoty na základě svých jedinečných zkušeností a perspektiv. Nietzscheho filozofie navíc zdůrazňuje význam život potvrzujících postojů a činů. Věřil v koncept "vůle k moci", který podněcuje jedince k úsilí o sebezdokonalování a osobní růst. Tato myšlenka je v příkrém rozporu s nihilismem, který klade důraz na nesmyslnost a zoufalství.

Lákavé označení Nietzscheho za nihilistu kvůli jeho odmítání tradičních hodnot by se tedy dalo považovat za velké zjednodušení jeho složité filozofie. Skutečné pochopení Nietzscheho myšlenek vyžaduje pochopení nuancí jeho myšlení nad rámec zjednodušujících nálepek.

[105] FINK, Eugen. *Filosofie Friedricha Nietzscheho.* Praha: Oikoymenh, 2011. ISBN 978-7298-266-0, s. 9.
[106] NIETZSCHE, Friedrich. *Duševní aristokratismus*. Přeložil Vítězslav TICHÝ. Olomouc: Votobia, 1993. Malá díla. ISBN 80-85619-87-3, str. 116

2.8 Heidegger

Martin Heidegger nikdy ve své filozofii nemluvil o člověku jako o nositeli existence, jelikož jeho existence byla pro něj jen pouhým místem, kde se bytí nachází a kde se děje. Proto v jeho filozofii nacházíme název *Dasein* (*pobyt*).[107]

Dasein svou existenci nemá zajištěnou, a proto jeho prioritou je starost o ni (německy *die Sorge*). Existence člověka není hotová, a jelikož je rozprostřena v čase, je člověk tak sám sobě svým projektem. Podstatou živote je věčné obstarávání a lidská budoucnost k němu neodmyslitelně patří, jinak by přišel o svou možnost existovat. Heidegger si je ve své filozofii vědom faktu, že nelze omezit určení smyslu bytí pouze na lidské jsoucno, protože by to vedlo na scestí jak antropologizace, tak i antropocentrismu.

Podle Heideggera člověk si při řešení situace vybírá jednu z možností a ta musí odpovídat jeho *Telos* (účelu) a *Arché* (počátku). Toto hledání je utrpení a možnost, kterou si vybere, musí uskutečnit. Žádné rozhodnuti tak není jednoduchým rozhodnutím.

Heidegger také ve své filozofii zpracoval analýzu člověka v šesti bodech, které jsou následující:

1. Člověk svůj život žije individuálně.
2. Je na svém bytí zainteresovaný a podílí se na něm.
3. Je „vržen“ do života bez vlastního přičinění.
4. Je spjat s okolím a druhými lidmi.
5. Žije v určitém čase a je si vědom smrtelnosti.
6. Je bytostí pravdy, hledá pravdu a poznává jiná bytí.

Vědomí a naše budoucnost úzce souvisí také s vědomím naší konečnosti, jelikož člověk má smysl, pouze když směřuje ke své vlastní smrti. Heidegger je totiž ve své filozofii zastáncem myšlenky, že člověk podléhá umělému času jeho civilizace a v důsledku každodenních starostí zapomíná na svou konečnost. Pouze existenciální otřesy jej mohou z tohoto „zapomenutí“ vyvést zpět. Tyto otřesy (*Angst*) jsou pro člověka zážitky úzkosti a oproti strachu, se kterým je vždy spojena pouze konkrétní událost, je ona úzkost

[107] Tento český termín se vžil díky Patočkovi.

stavem, který se k ničemu neváže. Otřes je tak důležitým momentem člověka, kdy jej každá otázka zachraňuje.

Nejhorším pro člověka je onen strach z nepředstavitelného, neautentičnost bytí. Každá nemoc se člověku jeví z poznání (privace) a z otázek přes privaci života a jsoucen se člověk dostává k bytí. Proto je člověk tím, co hledá a tázání je možností myšlení.

Svobodu člověk „nemá" jako vlastnost[108] a Heidegger svobodě přisuzuje také její konečnost.[109] Karfík se svém příspěvku pro filozofický časopis *Reflexe* o pojetí svobody Heideggera píše: *„V tomto vlastním způsobu bytí, jímž pobyt získává svůj vlastní „osud", záleží pak také jeho konečná svoboda: „Dovolí-li předbíhající pobyt, aby se v něm smrt stala mocnou, pak rozumí sám sobě jako svobodnému pro ni, ve vlastní přemoci své konečné svobody, aby v této svobodě, která „je" vždy pouze ve zvolenosti volby, převzal bezmoc ponechanosti sobě samému a prozřel pro náhody odemknuté situace."*[110] "[111]

Hans-Georg Gadamer svou filozofií nepolemicky navázal na Heideggerův výklad o řeči jako prostředku pro „odemykání" a rozumění světu. Ve své filozofii také zmiňuje, že člověk musí sám sebe znát a že každý prožitek člověka je momentem nekonečného života, který se podobá melodii. Jedná se tak o celek prožívaný v přítomnosti.

2.9 Patočka a péče o duši

Život je vykonávání bytí. Člověk je a zároveň má být a to, že je, musí být jeho výkonem. Člověk je povinen sám za sebe převzít zodpovědnost a vstoupit tak k sobě samému v usebrání – do rozhovoru se sebou samým a žití v otázkách. Minulost v našem těle prostupuje a bytí člověk podřizuje nárokům pozorujícího subjektu. Dochází tak u člověka k nabývání dojmu, že struktura skutečnosti odpovídá struktuře jeho myšlení. Právě

[108] HEIDEGGER, Martin. *Bytí a čas*. 2., opr. vyd. Praha: Oikoymenh, 2008. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-048-2, str. 226-227

[109] KARFÍK, Filip. *Dvojí pojem svobody u M. Heideggera*. *Reflexe* [online]. Oikoymenh, 1993 [cit. 2023-01-21]. Dostupné z: https://www.reflexe.cz/File/Reflexe_9/karfik-heidegger.pdf, str. 2-1

[110] Tamt.: Wenn day Ddasein volaufend den Tod is sich m'achtig werden läßt, versteht es sich frei für ihn, in der eigenen *Übermacht* seiner endlichen Freiheit, um in dieser, die je nur „ist" im Gewählthaben der Wahl, die *Ohnmacht* der Überlassenheit an es selbst zu übernehmen und für die Zufälle der erschlossenen Situation hellsichtig zu werden.

[111] KARFÍK, Filip. *Dvojí pojem svobody u M. Heideggera*. *Reflexe* [online]. Oikoymenh, 1993 [cit. 2023-01-21]. Dostupné z: https://www.reflexe.cz/File/Reflexe_9/karfik-heidegger.pdf, str. 2-13-14

ona péče o duši je tím pravým rozhovorem, který vede duše sama se sebou. K tomu člověku dopomáhá i privace jako pocit nedostatku.

Cílem péče o duši u Patočky je nalezení počátku v sobě samém, který se dá pochopit jen ve vlastním pramenění, dokud „teče" náš život. Tázání je zbožností myšlení a duše musí být otevřená. Teprve tehdy může člověk vstoupit do dialogu tak, že vstupuje až do rizika. *„Duše je to, pro co má smysl dobro a zlo. Duše může sice existovat jen tehdy, když existuje dobro, neboť jejím základním pohybem je pohyb směrem k dobru, ale na druhé straně má i dobro samo jakožto cíl a souběh všeho smysl jen tehdy, když existuje takový pohyb. Jen pokud existuje něco, co může stupňovat své bytí pohybem k dobru, je dobro účinné, tzn. jest. Duše tak nejen umožňuje pojetí celé hierarchie bytí ve smyslu dobra, tj. pojetí teleologické, nýbrž je zároveň ospravedlněním dobra, dává odpověď na otázku proč volit dobro, a nikoli zlo, proč pravdu, a nikoli zdání."*[112]

Podle Patočky člověk musí vést opravdový rozhovor sám se sebou a připustit si otázku smrti. Ve chvíli, kdy si tuto otázku člověk připustí, najde smysl života a pak je schopen vést s lidmi dialog beze slov. Ten, kdo chce žít, musí se připravit na smrt. Strach ze smrti je největším pramenem lidské krutosti a člověk se mu vyhne jen péčí o duši. Je třeba, aby člověk našel odvahu k sobě pustit smrt, a to jediné je podmínkou vnitřní svobody. Osvobození se od vazeb člověku dává pravý způsob života a jeho naplnění. *„Uvědomovat si problematičnost lidské existence a usilovat o vědomé sebe sama, to je péče o duši."*[113]

Být bytosti šťastné a žít ze svých pramenů. Člověk se tak zde mění v toho, kdo je poslán do světa, aby vydal svědectví o pravdě. Aby věcem i bytostem poskytl sebe sama jako půdu k rozvinutí a stal se bytím přejícím. Pouze zkoušením sebe sama člověk pozná svou duši. Člověk má duši právě proto, aby věděl a byl. Duše má schopnost bytí pochopit, a proto je člověk pastýřem bytí.

---

[112] PATOČKA, Jan, KOUBA, Pavel a Ivan CHVATÍK, ed. *Evropa a doba poevropská*. Přeložil Věra KOUBOVÁ. Praha: Lidové noviny, 1992. Archiv Jana Patočky. ISBN 80-7106-017-8, str. 72-73

[113] TUCKER, Aviezer. *Fenomenologie a politika: od J. Patočky k V. Havlovi*. Olomouc: Votobia, 1997. Velká řada (Votobia). ISBN 80-7198-223-7, str. 53

Nemocí člověka je chtění a toužení po něčem a toto chtění člověka sužuje. Když člověk nepečuje o svou duši, tak jeho duše upadá. Patočka ve své filozofii popisuje tři pohyby lidské duše, kterými jsou:

1. Zakotvení či přijetí – referentem/označeným subjektem je matka, otec, domov; člověk hledá své individuální místo ve světě a žádá si přijetí ostatních lidí. Pozvolna přechází do druhého pohybu.
2. Práce a boj – referentem je země/planeta; člověk má možnost prodloužení života a s tím spojeného dobytí živobytí prací.
3. Posledním pohybem je průlom či pravda – dosažení celku světa.

Tyto pohyby Patočka nazývá jako průlomy a právě ty jsou tvořivou energií dějin. Základním průlomem je *„dávat smysl našemu žití v aktivním jednání“*.[114]

Smrt je pro Patočku v jeho filozofii počátkem cesty k poznání *NIC*. O smrti člověk ví v předstihu a skrze ni se dostává k poznání, že bytí „je“. Proto je třeba přijmout smrt. Smrt je tak podmínkou k prožívání života jako *celku* a smysl života nacházíme jen v bytostném tázání.

Svoboda není pro Patočku daností, ale jde o akt jednání. Proto je potřeba, aby si člověk svobodu stále znovu a znovu získával či *dobýval.* Zkušenost o svobodě se tak stává zkušeností vycházející z neuspokojenosti s tím daným, pro člověka smyslově vnímatelným. Ke zkušenosti svobody se člověk dostává přes *negativní* zážitky.[115] Tato zkušenost u člověka nemá ale trvalého uspokojení, poněvadž se jedná o pasivní zkušenost a ta mizí a je nicotná. Získávání zkušenosti svobody je tak vydáním se zkušenosti smyslové a následné otevření se nejistotě a problematičnosti.

Lidská existence se skládá také ze tří dílčích pohybů a těmi je akceptace, obrana a pravda a každý z těchto pohybů má i svůj určitý význam, časovost a podobu. Tucker o Patočkovi píše: *„Patočkův koncept existence jako pohybu je ovlivněn Aristotelovým konceptem pohybu a psyché. Aristotelés rozlišoval tři typy duše - rostlinnou, živočišnou a*

[114] PATOČKA, Jan, KOUBA, Pavel a Ivan CHVATÍK, ed. *Přirozený svět jako filosofický problém*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1992. Orientace (Československý spisovatel). ISBN 80-202-0365-6, str. 49

[115] PATOČKA, Jan, Ivan CHVATÍK a Pavel KOUBA. *Negativní platonismus*. Praha: Československý spisovatel, 1990. ISBN 80-202-0235-8, str. 44

rozumovou. Mezi systémem Aristotela a Patočky panuje tematická shoda. Patočkova charakteristika lidské existence je závislá na obsahu, kterému tyto tři podpohyby dodávají onu mlhavou obecnou formulaci lidského pohybu.“[116]

Podle Hogenové Patočkovo žití v pravdě znamená převzetí zodpovědnosti. *„Tak je krajina obrazem naší kolektivní duše. Tvář je obrazem naší individuální duše. Jakoby pramen, z něhož prameníme, vystupoval na povrch, aby světu oznámil, „jsem tady a teď“. Přesto nestačí žít správně jen podle nějakého vzoru, který představuje normu, ale musíme zjišťovat oprávněnost této normy.“*[117]

[116] TUCKER, Aviezer. *Fenomenologie a politika: od J. Patočky k V. Havlovi*. Olomouc: Votobia, 1997. Velká řada (Votobia). ISBN 80-7198-223-7, str. 40

[117] HOGENOVÁ, Anna. *K fenoménu stáří*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7290-593-5, str. 78-92

II. Empirická část

3 Životní příběhy a jejich filozofický rozbor

Všechny životní příběhy byly sepsané na základě osobních setkání a konzultací s lidmi, kteří si prošli danými životními zkušenostmi, jimiž se tato práce zabývá.

Tázané osoby souhlasily s uvedením křestního jména a věku. Další osobní informace zde nebudou zmíněny, aby nedošlo k případnému porušení GDPR.

3.1 Drogově závislí

Adam 39 let

Vyrůstal v bohaté rodině, otec zámožný obchodník, který i s rodinou jezdil obchodně do ciziny, matka v domácnosti – starala se o děti. Má mladší sestru, která je baletkou Národního divadla. Dle svých slov matka, jako dcera přeživších koncentrační tábor, trpí maniodepresivní poruchou. Vždy se cítil svými rodiči nemilovaný. Jeho vlastní matka mu údajně projevovala málo lásky, dokonce jej v osmi letech žádala, aby vyskočil z okna a zabil se. Jeho rodiče se rozvedli, když mu bylo čtrnáct let, otec se znova oženil, matka si partnera nenašla. Za všechny své problémy v první řadě viní svou matku a částečně i otce. S drogami začal ve svých čtrnácti letech a jeho závislost postupně rostla. Kolem 18 let se jeho závislost spojila se silným užíváním steroidů.

S drogami se rozhodl skoncovat v osmadvaceti letech, kdy se málem předávkoval. Dle jeho slov: *„Jednou jsem si toho šlehl nějak více. Po „chvilce“ jsem se začal cítit nějak jinak, nějak divně, a tak jsem se na sebe podíval do zrcadla a viděl jsem, jak mi jde z nosu a očí krev. V tu chvíli jsem si uvědomil, že to buď vzdám a zemřu, nebo se z toho dostanu. Začal jsem cvičit, vyvolával si zvracení a pil hodně vody. Přežil jsem. Celý svůj život jsem si myslel, že jsem jako Ježíš a také zemřu ve třiatřiceti letech, to se nestalo (diví se). Myslím si, že jsem přemohl smrt a nic mě nezabije. Pro jistotu každý den užívám jedlou sodu jako prevenci proti rakovině. Zvládnu jakoukoliv bolest a porazím každého. Naučil*

jsem se žít v pekle. Když mě člověk naštve, dokážu mu ve svých očích ukázat peklo. Nestydím se přiznat, že jsem skvělý v sexu. Jsem nadlidsky silný a nepřemožitelný. Já vím, co je život a jaká je pravda. Často filozofuji, jsem v tom dobrý, protože znám a vím, co je život a svět kolem." Jeho závislost na drogách vystřídala závislost na alkoholu a pohrdání zákony a svým vlastním životem. Adam začal řídit motorová vozidla pod vlivem alkoholu a ve svém podnapilém stavu se i několikrát pokusil napadnout policistu *„ze srandy"*. Chlubí se i úspěšným absolvováním magisterských zkoušek v oblasti práva, které dle svých slov zvládnul ve velmi podnapilém stavu a údajně nikdo nic nepoznal. Sám sebe dlouhá léta považoval za Ježíše a žil v domnění, že stejně jako on zemře ve svých třiatřiceti letech. Proto vždy se svým životem hazardoval.

Je překvapující, že tento mladý muž se chlubí vším, co v životě zažil, a to dokonce i svou závislostí na drogách a steroidech. Ve srovnání s člověkem, který např. prodělal rakovinu, toto onemocnění, dle jeho slov, není nic v porovnání s jeho předávkováním. Jeho přátele se domnívají, že tento muž opět spadl do své závislosti, tentokrát ve formě prášků. Adam trpí typickými znaky nietzscheovského „nadčlověka", kterého nic nezastaví a neporazí. Jeho sebejistota postoupila do takové míry, že když si před rokem rozřízl prst, odmítl jít na šití a snažil se vystačit si pouze se sekundovým lepidlem. Po neúspěšné samo-operaci byl „donucen" rodinou, aby šel do nemocnice, kde rázně odmítl anestezii a nakonec si nechal prst zašít. Tento muž se každý den připravuje na apokalypsu a věří, že bude jedním z mála lidí, kteří ji přežijí. Je smířen i s obětováním vlastních dětí (má dva syny) a své ženy na úkor vlastního přežití. Byť se pár jeho známých snažilo jej vyvést z omylu, že filozofie jeho života, kterou veřejně všem na potkání hlásá, a jeho životní příběhy, kterými obohacuje své okolí každý den, jsou mylné, tento člověk se nenechá vyvést ze svého přesvědčení a všem na oplátku řekne, *„že tomu nerozumí, že on to ví lépe, protože si tím prošel a nalezl životní gró a vysmívá se smrti do očí, protože ona na něj nemůže."*

Michaela 33 let

„*Vyrůstala jsem docela v pohodě, dětství paráda, matka měla celkem schopnýho přítele, co nás bral na výlety (mě a kamarádku, matka by nikdy nezvedla prdel a nikam by nejela), ale když mi bylo devět, tak se rozešli.*

Rok nebo dva nato si matka přivedla domů takovýho nechutnýho alkáče. Nejdřív jsme spolu vycházeli, ale pak se to nedalo, on si na mě vymýšlel, že mu kradu cigára, že nechávám na půdě přespávat kamarády a podobný bludy a matka byla pořád na jeho straně a mě pořád mlátila, že dělám doma zle a snažím se o to, aby bylo dusno apod.

Tak jsem se rapidně zhoršovala ve škole, ve čtrnácti už jsem chodila chlastat a hulit ven za pankáčema. Kvůli tomu, že jsem tam chodila během školy, poslali mě na dva měsíce na psychinu do Velké Bíteše. Samozřejmě mě tam namíchali s naprostou elitou, takže po absolvování mého pobytu jsem začala s perníkem. No a závislá jsem byla hlavně proto, protože jsem měla sebevědomí někde na nule.

Ani nevím, proč jsem přestala brát. V momentě, kdy jsem odmaturovala a odstěhovala se pryč z baráku, tak jsem si na drogy ani nevzpomněla.

Po čtyřech letech jsem do toho sice znova spadla z důvodu dlouhodobé pracovní a vztahové frustrace, ale asi jen na rok, a jak jsem nastoupila do nové práce, přestala jsem. Ten rok byl ale fakt vydatný. Těch drog jsem do sebe stihla narvat fakt mraky. Plus opiáty nitrožilně, silné tišící léky proti bolesti pro pacienty s rakovinou.

Ale když mi začalo zase dávat něco smysl, nový vztah, práce, vše se zlepšilo. Už jsem nepotřebovala bejt mimo realitu. Nemám k drogám záporný vztah. Ono záleží, o jaké drogy se jedná. Pervitin je pro mě fakt žumpa, ale bohužel je finančně daleko dostupnější než kokain. Také heroin. Ten jsem chvíli taky brala v Irsku, ale to bylo z čirého zoufalství (však víš, o tomhle si povídat je teď zbytečný) a nikdy jsem mu nepropadla.

Absolutně nic nemám proti marihuaně, LSD, koksu, MDMA (extáze) apod. Jsou to vyloženě rekreační drogy a neznám moc lidí, kterým by zrovna tyto látky zničily život. Jsem

pro, aby si lidi dali na akci něco na vylepšení nálady, anebo ať si dají houbičky a jdou se projít do přírody. Podle mě jde o krásnou zkušenost.

Toť k mým zkušenostem. U mě to bylo způsobeno problémy v rodině. Mimochodem u toho relapsu hrála velkou roli moje sestra, která mě denně kritizovala a srážela mi sebevědomí a myslím si, že tomu velice pomohla.

Co se týče životní filozofie a víry, tak asi žádnou viru nebo tak jsem nezastávala, prostě moje filozofie byla, ať si každý dělá to, co chce. Nesnášela jsem, když mi do něčeho někdo kecal… Moje matka se o mě vůbec nezajímala a kritizuje dodnes vše, co dělám. Každé moje rozhodnuti… Když jsem chtěla na výšku, řekla, že jsem úplně blbá a co bych tam jako chtěla dělat a k čemu mi to jako bude… Prostě žádné zastání doma, všichni mě totálně srali, už mi na jejím názoru nezáleží ani trochu. Pořád jsem se snažila, aby na mě byla hrdá a pochválila mě za něco… Cokoliv… Že mám třeba slušnou práci, starám se sama o sebe … Ne, nikdy nic, úplně marná snaha… Té to nikdy nedojde, že si vychovala tři neurotiky.

To už je jedno… Jak říkám, mně už na jejím názoru nezáleží… Dříve jo, a proto mě to tak dožíralo, ale teď si může říkat a myslet, co chce, jako člověk je pro mě úplně mimo… Pořád to beru tak, že je to moje matka, ale chápeš… Co z toho mám, že jí poslouchám? Praskla by mi z ní hlava, nebo bych jí asi musela zabít, abych měla klid.“

Vlivem špatné zkušenosti si Michaela vybudovala postoj k částečnému životnímu nihilismu. Záleží jí na tom, co jí, cvičí pravidelně jógu a žije velmi spořádaný život. Má velmi dobrou práci, nikdy se jí nestalo, že by jí z práce vyhodili, i když byla drogově závislou. Je velmi inteligentní mladá žena, která se svým přítelem plánuje svatbu a rodinu. Michaela má znalosti anglického jazyka na velmi pokročilé úrovni. Je škoda, že vlivem rodiny nešla na vysokou školu a nevěnovala se tomu, co má ráda. To občas mělo za následek neuspění v některých žádostech o práci. Vždy se jí ale podařilo práci najít. Nevyhýbá se žádné práci, nemá krátkodobá zaměstnání. Je velký dříč a podařilo se jí získat práci v nadnárodní společnosti.

Andrej 41 let

Andrej je bývalý přítel Michaely. Vyrůstal ve velmi zámožné a milované rodině advokátů, která má včetně jeho ještě i mladšího syna. Dle slov jeho bývalé přítelkyně Michaely: *„Jako jak znám jeho rodiče, tak oni jsou hrozně hodní.“* Jedním z důvodů, proč začal brát drogy, byla asi „parta“, se kterou se stýkal, a také to, že ve městě, ve kterém vyrůstal, „to byl velký boom“ a jak říká: *„Začalo to tam dost frčet.“* To mu bylo cca patnáct let. Navíc se Andrejovi podařilo drogy získávat přímo od nějakého doktora. *„Jelikož tehdy se moc nevědělo, co ti to udělá, jaké jsou dlouhodobé následky, ale na druhou stranu se to vyrábělo kvalitně ze solutanu a ne z těch mrdek, co teďka!“* Vlivem začátku prodeje pervitinu si tak Andrej velmi rychle na této droze vybudoval silnou závislost. Sám má dost silné sklony k jakýmkoliv závislostem. V období svých závislostí kombinoval drogy s velkým množstvím prášku typu rivotril, diazepam apod. Dalším důvodem, proč začal brát drogy, je to, že celý svůj život hledá něco víc. Něco, co je za realitou, jako např. setkání s Bohem apod. Zajímavý fakt je ten, že sám se za věřícího nepovažuje, šlo mu pouze dostat se dál na duchovní úrovni. *„Jen mě nudila realita, a tak jsem byl raději zfetovaný a pouštěl si hudbu.“* Sám sebe považuje za velmi výjimečného člověka, který je typickou narcistickou osobností. Myslí si o sobě, že byl předurčený brát drogy, protože je zvládá. Pod celou touto slupkou se ale v jádru nachází velmi hodný muž/člověk, i když po užití drog bývá velmi arogantní, dle slov jeho bývalé přítelkyně. Michaela řekla, že se o ni Andrej vždy velmi pěkně staral a že jí dával najevo, jak moc ji miluje. Vzpomíná na jejich vztah v dobrém. Po dlouholeté životní zkušenosti plné drog, alkoholu, prášků a pár kriminálních zločinů je Andrej teď cca rok čistý. Ale svůj narcizmus stále udržuje na vysoké úrovni a má pocit, že je pro všechny ženy neodolatelný a že se s ním každá chce vyspat.

Vladimír 58 let

Vladimíra vedla, jak sám řekl, k užívání drog zvědavost. Nikdy u nich doma nenastal klíčový zlom mezi ním a rodiči, který by vedl k užívání drog. Naopak, dle jeho slov má a vždy měl s rodiči velmi dobrý vztah. Ve svých čtrnácti letech v něm začala klíčit otázka, proč jsou drogy zakázané a rozhodl se je vyzkoušet. První droga, kterou zkusil,

byla cigareta. Jedná si sice o legální drogu, ale povolenou zákonem až od osmnácti let. Tato zvědavost po první zkušenosti nepovolila a čím dál tím více narůstala. Přes vyzkoušení alkoholu se pomalu dostal k marihuaně a postupem času i k tvrdším drogám. Ve svých dvaadvaceti letech bych silně závislým na pervitinu, který mu postupem času již nepřinášel takové účinky. Začal jej proto kombinovat s opiem, což mělo za následek zvýšení jeho výdrže, výkonu práce a zvyšoval se jeho stav bdělosti. Postupem času se sám snažil přestat a bojoval se svojí závislostí, čtyřikrát sám dobrovolně šel na léčení pro drogově závislé. Podstoupil celou terapii a zvládl být i rok „čistý“. Touha po znovunalezení pocitových prožitků z předchozího užívání jej vedla k návratu užívání drog. Když chtěl znova začít s odvykací metodou, lékaři mu oznámili, že se ze své závislosti nikdy nedostane a zlomili nad ním hůl. Na popud kamarádu začal s aikidem a s praktikováním buddhismu, ten jej motivoval k opětovnému boji proti závislosti. Následně s tím spojeným dodržováním půstů se Vladimírovi podařilo po více jak dvaceti letech si vybojovat svobodu od své závislosti a nyní je již přes deset let bez užívání drog.

Vladimír půsty stále praktikuje, drží i čtyřicetidenní půsty, které mu velmi pomohly a pomáhají. Jak o Vladimírovi řekl jeho kamarád: *„Svou závislost na drogách nahradil závislostí na duchovním rozvoji.“*

Dominik 25 let

Dominik se narodil jako nejmladší syn. Jeho rodiče o něj ze začátku neprojevovali velkou péči a jak sám říká: *„Mamka se se mnou mazlila, jen když přišla nějaká návštěva, tak aby jim ukázala, jak moc mě miluje. Jinak se o mě nestarala a ani mě nikdy sama od sebe nepohladila. Vždy jen jako přetvářku před lidma. Cítil jsem se nechtěný a odstrkovaný.*

Základní školou jsem tak nějak proplouval a ve čtrnácti jsem poznal nové kámoše, kteří mi nabídli trávu. Zkusil jsem a neváhal jsem, však proč by. Chvíli nato jsem začal kouřit i normální cigára. Za dva roky jsem zkusil piko. Už od první chvíle se mi to líbilo. Ten zvláštní pocit, když to nabíhá…

Jednu dobu jsem to s kámošema i vařil. To byla tenkrát sranda. Pak jsem dodělal střední a šel dělat do fabriky. Tam si mě po pár letech vybrali na vyšší pozici. Pracoval jsem pro jednoho týpka, který si mě sám vybral a se kterým jsme se brzy stali velcí kámoši. Hned na začátku jsem mu na rovinu řekl, že mám problémy s drogama, a on mi řekl, že pokaď to neovlivní práci, ať si dělám, co chci.

Nikdy jsem to do práce netahal a nechtěl jsem ani, aby to práci jakkoliv ovlivnilo. Byl jsem mu vděčný za tuto příležitost. Takže jsem si vždy dával ráno trávu a odpoledne, jak jsem přišel dom, tak jsem si dal perník.

Jenže to mi postupně přestalo stačit a potřeboval jsem víc a jelikož jsem měl pružnou pracovní dobu, tak jsem si z práce vždy odběhl dom si dát piko.

Bylo to na mně vidět a kamošovi to začalo vadit, a tak to se mnou řešil. Rozhodl jsem se mu dát přístup k mému účtu a aby mi spravoval mé finance, abych je neutrácel za drogy. Dával mi peníze jen na jídlo a z mého účtu platil nájem atd. Vždy jsem mu maximálně důvěřoval a nikdy mě nezradil.

Vím, že to já jsem zradil jeho, protože jsem si přestal kupovat jídlo a ušetřené prachy jsem dával do perníku…

A pak… Už to tak dál nešlo a šel jsem na léčení. Kámoš mi v práci domluvil volno, řekl šefovi, že beru, ten souhlasil s léčením a že mě nepropustí, když půjdu na léčení. Byl jsem tam 3 měsíce a nemyslel jsem na nic jiného než na to, jaká je to sračka a divadlo, co tam předváděli, a nechtěl jsem nic jiného než piko.

Jak mě propustili, tak jsem se chvilu držel a pak si zase dal. I když jsem z toho umíral, i tak jsem nepřestal. Odešel jsem z práce a přestěhoval jsem se…

Teď su čistý, ale občas nemyslím na nic jiného než na piko…“

Dominik se rozhodl dodělat si maturitu, ale být na škole mu vydrželo jen dva měsíce. Pak se vrátil k užívání marihuany. Zavolal mi po pěti měsících a řekl mi: *„Přemýšlel jsem nad tou tvojí prací a chtěl jsem ti do ní i něco napsat sám. Nevěděl jsem jak začít a ten den jsem měl zrovna narozky. První moje narozky bez pika… To bude nuda, říkal jsem si a snažil se něco napsat. Nuda to nebyla a chyběl mi konec. Rozhodl jsem se, že se pojedu projet a vedle mě na zastávce stál jeden týpek. Hned mi bylo jasné, že bere, a*

tak jsem k němu přistoupil a zeptal se ho, zda nemá piko i pro mě… Ano, dal jsem si a co jako. Však stejně do dvou let umřu. Vím to (a smál se).“

Dominik je inteligentní muž, který se nachází v začarovaném kruhu lítosti a nenávisti. Má se rád, jelikož nikdo jiný jej prý rád nemá, a na druhou stranu se rád nemá, protože zradil lidi, kteří se snažili mu pomoc a na kterých mu záleželo. Zradil je a zklamal, protože se nedokázal vyléčit. Dominik trpí depresemi a stal se z něj opět aktivní uživatel tvrdých drog.

3.2 Závislí na alkoholu

Rostislav 56 let

„Moje dětství? Okolo mě byly hodná a pracovitá maminka, babička, která mě rozmazlovala, a ta žila se svojí neprovdanou sestrou, mrzákem s velkým hrbem. Všechny mě měly rády a rozmazlovaly mě.

Velký problém jsem měl s otcem. Využíval mě už jako dítě k těžkým fyzickým pracím, vytvářel náladu strachu a teroru v celé rodině. Tím myslím, že když mě chtěly maminka, anebo babička s tetou vzít buď do kina, nebo do divadla, či mi chtěly něco koupit - hračku, vždy k tomu muselo dojít tajně, aby otec o tom nic nevěděl.

Traduje se, že myslel jen na sebe, takže první dostával jíst on a děti jedly, až co zbylo. Někdy nezbylo dost.

Na jednom třídním srazu ze zákl. školy ke mně přistoupil jeden z učitelů a omlouval se mi, že nikdy nezasáhl. Vyprávěl mi, že často se díval zpoza záclony, jak dřu na zahradě, otec na mě řve a tvrdě mě mlátí.

V době, kdy ostatní šli ven hrát si s kamarády a vytvářeli různé party, já musel až do večera pracovat na zahradě. Někdy jsem přišel domů tak unavený, že jsem neměl ani sílu se umýt a najíst. Rovnou jsem šel spát. Úkoly do školy jsem si psal až ráno před školou, nebo jsem je ve škole opisoval před vyučováním. Zrovna tak jsem řešil i učení. Přesto jsem ve škole prospíval velmi dobře.

Když jsem vyrůstal, musel jsem si na věci, jako třeba lyže, umět vydělat peníze. Takže na střední škole jsem vstával třeba ve čtyři hodiny ráno a odklízel jsem v zimě sníh a sypal chodníky pískem. V létě jsem kopal u meliorací, případně jsem chodil natírat zábradlí a sloupky dopravních značek

V době, kdy mi bylo asi třináct až čtrnáct let, jsem se ráno probouzel díky křiku, když se rodiče hádali, než šli do práce. Důvodem byla otcova nevěra.

Matka se nervově zhroutila a nějaký měsíc pobývala v psychiatrické léčebně. Otec mi přidělil navíc úkol - starost o domácnost. Nakupoval jsem, vařil, uklízel, pral prádlo a staral se o mnohem mladší sestru. Ráno jsem jí připravil snídani, odvedl do školky a po škole ji zase vyzvedl. O sestru se pak starala babička a já jsem šel pracovat.

Z této situace jsem odešel po maturitě na vojnu, kdy už byla matka zpět z blázince. Po vojně jsem se už k rodičům nikdy nevrátil.

Těžko si vzpomínám, kdy jsem poprvé ochutnal alkohol. Mohlo to být mezi čtrnáctým a patnáctým rokem. Například si vzpomínám, že na vesnické pouti jsem vždy zapíjel sladkosti mlékem. Jednou ale mléko došlo, protože ho vypili dospělí, když se k ránu vrátili z hospody. Kdosi z nich mi pak navrhl, ať zapíjím buchty a koláče pivem. Nevadilo mi to. Ovšem na dlouhé cestě zpět jsem pořád zvracel.

Mohlo to být také někdy kolem mých patnácti let, kdy jsme v paneláku zůstaly mladší a starší děti, neboť rodiče byli na oslavě Silvestra, a tak jsme také ochutnaly nějaký alkohol. Vím, že od té doby nemůžu ani cítit ořechovku.

Jindy jsme zase jeli na kolech a v hospodě neměli žádné nealko, takže nám dali desítku pivo.

S alkoholem jsem tedy přišel do kontaktu mezi čtrnáctým až patnáctým rokem života. Zcela určitě jsem se ve dvou případech opil a bylo mi špatně a zvracel jsem.

Ačkoliv mě konzumenti alkoholu, zejména piva, obklopovali celé mládí, já jsem pivu na chuť nepřišel (nutno podotknout, že moji příbuzní z otcovy strany) pili pivo vskutku v obrovském množství dvacet pět až třicet piv /den. Mnozí z nich dostali cukrovku a postupně přicházeli o končetiny a předčasně umírali). Motiv? Seděli v hospodě každý den, hráli mariáš a kouřili, tehdy ještě převážně cigarety bez filtru.

Další etapa, kdy jsem už začal společně s kamarády (všichni byli starší než já) popíjet sem tam pivko či panáka, byly školní letní prázdniny na vsi. To mi bylo asi sedmnáct až osmnáct let. Pravidelné konzumace, pivo po obědě, když jsme se vraceli o velké polední přestávce zpět na odpolední vyučování na střední škole, jsem se účastnil. Sedávali tam i vyučující a žákům, kteří jim zaplatili pivo a panáka, vždy nadržovali.

Během základní vojenské služby jsem se za dva roky opil dvakrát. Ne každý den, či při každé vycházce jako tzv. mazáci.

Na pravidelného panáka po 10. hodině dopolední, po obědě a pak společné na pivo s pracovním kolektivem jsem chodil až v redakci renomovaného deníku. Byl jsem až překvapen, jak moc pijí lidé, které jsem považoval za osobnosti a své vzory. Lidé, kteří národu tlumočili a interpretovali zprávy, glosy či cosi společensky závažného komentovali. Tehdy jsem se dozvěděl, že známí a uznávaní novináři, kterým nebylo zdaleka více jak dvacet pět let, už měli od lékařů zakázáno konzumovat alkohol. Prostě už měli tzv. téměř propálený kotel.

Mnozí to řešili tím, že skutečně na čas silně omezili pití, nebo na pár měsíců přestali pít veškerý alkohol.

Jsem si jistý, že i já jsem se naučil pravidelně každý den konzumovat alkohol, především vodku, právě společně s kolegy na pracovišti. Mnozí z nás bydleli tehdy na ubytovně, kde se konaly mejdany každý den.

Tvrdý alkohol mi ale přestal chutnat, když jsem viděl, jak se chovala opilá má někdejší přítelkyně.

Několik let jsem konzumoval víno. Každý den minimálně sedmičku. Ale když přede mnou bylo volno, vypil jsem za den i tři litry. Ovšem víno mi muselo chutnat.

V této situaci jsem vydržel dobrých pět let. Po obědě víno, po práci na víno s kolegy – spisovatelé, básníci a další umělci – a pak na vernisáž. Ovšem každé ráno jsem dokázal o šesté hodině ranní svěží vstát a jít běhat deset a více kilometrů. Občas i s hercem Třískou. K tomu jsem přidal ještě posilování.

První větší problém jsem měl s alkoholem v Izraeli. Slavný miniaturista přinesl na pláž litr vodky. Probudil jsem se až v nemocnici se zcela spálenou kůží.

Několik let jsem pak setrval při relativně rozumné konzumaci alkoholu. Takový alkoholismus balkánského typu (terminus technicus = člověk má stále svoji hladinku).

Po rozvodu, když jsem zůstal sám se synem, jsem brzy začal používat alkohol jako stimulant k získání další síly. Mluvím o vodce.

Že se mnou není něco v pořádku, jsem si uvědomil kolem čtyřiceti pěti let. Tehdy jsem se potřeboval napít alkoholu hned po ránu. Mj. měl na toto chování velmi silný vliv fakt, že jsem po roce zjistil, že má přítelkyně je velmi prolhaná abuzistka - narkomanka. Snažila se mě několikrát přemluvit na drogy, ale naštěstí se jí to nepodařilo.

Když jsem se od ní odstěhoval, doporučoval mi otec na zdraví každé ráno sklenku slivovice s medem a skořicí. Po dvou letech jsem na tomto způsobu údržby dobrého zdraví ztroskotal. Za den jsem vypil klidně půl litru až sedm deci slivovice.

To už byly stavy, kdy jsem v tom tzv. lítal klidně i čtyři dny. V noci i přes den jsem se nadměrně potil. K nočnímu studenému potu se začaly přidávat křeče do lýtek. Celý jsem se chvílemi třásl. To vše navíc doprovázely výčitky svědomí. Prakticky jsem si vyčítal, že piji. Hledal jsem příčiny a vždy byly jaksi mimo mě. Vinu i důvod, proč jsem se musel napít, jsem vždy našel kdekoliv okolo sebe. Nikdy ne v sobě.

Nicméně nikdy a nikde se tento fakt negativně snad ani nepromítl. Ptal jsem se lidí, ale až na vskutku tři krizové týdny (kdy jsem se neukazoval na veřejnosti) mě nikdo z opilství nepodezíral.

Přesto jsem usoudil, že je třeba začít situaci řešit. Nejdříve jsem zkusil ambulantní léčbu. Ovšem okolí, včetně nejbližších, mi alkohol neodepírali, ale nalévali.

Když jsem pak jednou vypil za den asi litr rumu a další dva dny jsem se z toho léčil, učinil jsem rozhodnutí.

Ze dne na den jsem okamžitě přestal. Co bylo doma, jsem vylil. Zavolal jsem známé psychiatričce a ta mi zařídila během šesti neděl nástup do vyhlášené léčebny.

Do léčebny, která měla tehdy ještě tzv. detoxikační odd., jsem nastoupil už jako šest a možná i více neděl dobrovolný abstinent.

Desátý den jsem byl převeden na léčebné oddělení a do konkrétní skupiny. Skupina měla hierarchii asi takovou: skupina asi šesti lidí měla svého vedoucího, ten navrhoval své svěřence do různých služeb a na různé práce. Vedoucí skupin tvořili společnou kastu, která mezi sebou za daných podmínek a až po určité době v léčebně (min. tuším osm týdnů) veřejně zvolila vedoucího celého oddělení. Tento vedoucí pak komunikoval s terapeuty a lékaři, účastnil se všech porad a byl přítomen každodennímu společnému sezení celého oddělení, kdy se kontrolovala přítomnost, dochvilnost, udělovaly se trestné i pochvalné body (za včasný nástup na rozcvičku přesně v šest ráno, za úklid pokoje, za porušení zákazu kouření, za kvalitu odvedené práce během dne, za upravenost oblečení, a dokonce i za hladkost oholení a další zdánlivé titěrnosti).

V principu se dá říci, že šlo o to, aby pacient byl neustále v jednom kuse něčím zaměstnán a nesl odpovědnost nejen sám za sebe, ale za celou skupinu či oddělení. Doba tzv. osobního volna se skládala z úklidu a praní vlastního prádla, ze samostudia zadaného na příští den (každý den se zkoušelo - z ústavního řádu, ze zdravovědy…) a ze psaní deníku, což bylo kontrolováno terapeuty a lékaři a také bodováno. Zdálo se mi, že právě psaní deníku bylo pro většinu pacientů tím nejsložitějším, i když bylo třeba napsat snad jen patnáct vět.

V mém případě psaní deníku velmi dobře zafungovalo. Vždy jsem byl dáván za příklad, a tak mně primář po důkladné konzultaci a pár testech učinil nabídku, že pokud vydržím fungovat bez potíží tři týdny, bude považovat moji léčbu za příkladnou a jako výchovně nápravnou. Vzhledem k mému vzdělání jsem pak dostal nabídku zůstat v léčebně déle (již mimo pacienty) jako stážista.

Nutno dodat, že v léčebně byli odděleni muži od žen. De facto se mohli legálně setkat jen v jídelně, při kulturní akci nebo při venkovních pracích.

V léčebně fungoval jistý systém kastování a šikany. Alkoholici se většinou stranili feťáků, měli totiž panickou hrůzu, že by feťáci mohli mít nakažlivé nemoci - hepatitidy, narušené žebříčky hodnot, narušené uvažování a chování. Alkoholici o sobě tvrdili, že jsou elitou národa, protože chlastají všichni, ale jen oni si to dokázali připustit.

Další skupinou byli většinou velmi mladí lidé (do dvaceti pěti let), pro které advokáti u soudu dokázali získat nařízenou ústavní léčbu min. na jeden rok. Tato doba se jim pak odečítala od případného konečného vynesení rozsudku - trestu. Místo do vězení šli do léčebny. Většinou to byli feťáci s bohatou kriminální minulostí a dá se říci, že na nějaký řád léčebny vysloveně kašlali. Záleželo pak jen na terapeutovi a lékaři, do jaké míry jim byli ochotni tolerovat jejich přečiny.

Z léčebny jsem odešel s diagnózou tzv. kvartálního alkoholika. Prakticky to znamenalo, že jsem se třeba tři měsíce alkoholu ani nedotknul a pak jsem v kuse pil od rána třeba i tři až čtyři dny.

Dá se říci, že úplným abstinentem nebudu nikdy. Jen se snažím protahovat na maximum dobu, než se zase napiji. Zbavil jsem se ale toho nejhoršího. Nepiji několik dní za sebou. Prostě se napiji, přiopiji, ale neztříském se a dál v tom nepokračují.

Mé životní smýšlení? Myslím si, že díky vlivu babičky a tety jsem si po celý život zachoval víru, že vše se dá vydržet, překonat a že i ve zlém člověku musí být něco dobrého. Doposud tomu věřím a snažím se pomáhat těm lidem, kteří jsou pro ostatní tyrani, blázni, opilci či feťáci. Vím, že ne u všech je možné uspět. Ale za téměř padesát let se mi to u velké řady lidí podařilo. Otec mezi nimi nebyl.“

Rostislav vlivem alkoholu postupně začal ztrácet realitu. Nyní stále pije, i když na otázku ohledně alkoholu všem odpovídá, že v sobě nemá ani kapku. Je velmi smutným příkladem ambiciózního člověka, který v životě dokázal velké věci a byl schopný si i vydělat velké peníze. Tíha peněz a moci jej pohltila a naučila jej i pít. Přiznává, že se párkrát doslova upil k smrti, ale vždy jej něco zabrzdilo. S úsměvem o sobě říká, že má tzv. strop, do kterého pije, a ten, jakmile se naplní, tak už ví, kdy má přestat. Rostislav v současné době nemá dobré vztahy jak se svým otcem, tak ani se svou sestrou a její rodinou. Spory o majetek jeho rodinu prý rozvrátily, z čehož je smutný a i deprimovaný.

V devadesátých letech velký muž je nyní nešťastnou existenci, kterou při životu drží jen malá vůle k životu, ale velká k pití. Stále však má své sny a touhy opět vybudovat něco velkého a být známým. Je však otázkou osudu a jeho vůle, jak jeho život dál povede.

Irena 52 let

„Je to lepší než terapie nebo prášky. Na prášky se člověk stává návykovým rychle a pak blbne. Nechci mít úplně vymytý mozek. Tak si raději dám víno nebo ferneta, napíšu pár kamarádkám, co mě štve, vyspím se z toho a je klid.“ Tak vnímá alkohol dvaapadesátiletá Irena, matka tvou dětí, samoživitelka a nyní podnikatelka.

Co jí paměť sahá, tak vždy její matka upřednostňovala jejího mladšího bratra než ji. Jeho rozmazlovala, ji ani nepohladila. On byl vždy ten hodný a ona ta zlá. Celé dětství a dospělost slyšela jen: *„Ale ty musíš poslouchat!“* To mělo za následek její začátky s pitím. Vše, co kdy udělala, bylo špatně a musela si vyslechnout kázání svých rodičů o tom, jak je k ničemu. *„Už před rozvodem jsem pila a po rozvodu ještě víc.“*. *„Jednou se matka opila tak, že vtrhla ke mně do pokoje a cosi mumlala. Pak začala padat a přitom mě dost ošklivě a hluboko škrábla nehtama na noze. Celý večer jsem u ní seděl a nespal, protože jsem se bál, aby neumřela,“* popisuje jednu z Ireniných nešťastných příhod její nejstarší syn.

Irena celý svůj život považuje alkohol za levného terapeuta. Ten má ale na ni, stejně jako na všechny, opačný efekt. Místo přirozené péče o duši u ní dochází ještě k větším depresím, které dříve vedly až k sebevražedným sklonům. *„Jediný důvod, proč jsem si nešla lehnout na ty koleje, jsou moje děti. Nechtěla jsem je tu nechat těm dole (myšleno její rodiče – bydlí stále společně ve dvougeneračním domě).“*

„Svým dětem jsem slíbila, že tak moc už pít nebudu. Občas si dám sklenku, dvě, ale tak moc už ne. A jsou i dny – týdny, kdy nepiju vůbec. Nejmladší dříve také pil, on nikdy neměl klapku, pak přestal a teď nepije vůbec. Má stále v hlavně, jak mi bylo, když jsem byla ožralá, tak nepije. Nejstarší syn si také svoje už v osmnácti propil. Několikrát se vrátil hodně pozdě domů a spala jsem celou noc pak vedle něj ze strachu, aby mi neumřel. Už tak nepiju a pít nebudu. Kvůli mým dětem. Děti jsou to, co mě tu drží.“

Josef 33 let

„U nás doma se vždy chlastalo. Otec pije, protože jeho otec pil a tak dále. A u nás na vesnici také všichni pijou… Tak jsem začal pít i já.“ Začíná svůj příběh mladý muž. Pití, ve smyslu velkého množství tvrdého alkoholu, považoval za běžnou součást života na

vesnici, kde vyrůstal. *„Otec mámu vždy bil, a já s bráchou jsme to vždy viděli,“* popisuje Josef svoje dětství. Opilý otec, nešťastná plačící matka...

Poprvé alkohol zkusil ve svých deseti letech a od konce základní školy pil nepřetržitě a pravidelně. Léta na střední a vysoké škole pokračovala velkými záplavami alkoholu a hazardu.

Čím více pil, tím více hrál automaty. Aby měl na své „koníčky“, začal si pomalu půjčovat, až jeho dluh přesahoval milión korun. *„To prostě tak piješ a najednou se začneš nudit, tak se s kámošema rozhodnete, že půjdete hrát bedny. Házíš tam prachy, chvílu vyhráváš, chvílu prohráváš. S každou větší výhrou se tam o tebe obsluha začne víc starat. Ty holky, co tam obsluhujou, když vidí, že vyhráváš, tak by pro tebe udělaly fakt cokoliv. A pak najednou prohraješ a čau pipi. Pošlou tě dom a tobě nezbývá než jít.“* Popisuje Josef jednu ze svých zkušeností.

„Jednou, to začala Corona, jsem tak seděl u kámoše a popíjeli jsme; asi šest nás tam bylo. Pije se a jedeme bedny přes mobil, který jsme měli připojený na televizi. A najednou se mi tam vytočilo půl mega. Ty vole… Hej! Čuměli jsme na to a pak jsme se začali radovat. Část toho jsem dal kámošovi, to jsme tak vždy dělali, když někdo něco vyhrál. Zbytek jsem zase utratil v bednách.“

„S bývalou přítelkyní jsme chlastali pořád. I proto jsme se rozešli. Stále mě to nutilo pít… Chlastal jsem tak, že jsem kolikrát o sobě vůbec nevěděl. Nikdy jsem nevěděl a ani dodnes nevím, kdy mám dost.“ Velké pití mělo negativní vliv jak na Josefův osobní, tak i pracovní život. Po několika letech se Josef rozhodl definitivně skončit s hazardními hrami a sám z vlastní iniciativy se nechal zapsat do Rejstříku vyloučených osob (RVO)[118], který spustilo Ministerstvo financí v roce 2022.

[118] *„Ministerstvo financí již před půl rokem spustilo tzv. Rejstřík fyzických osob vyloučených z účasti na hazardních hrách. Obecně je nazýván „rejstřík vyloučených hráčů“. Jedná se o rejstřík, do kterého jsou zapisovány fyzické osoby v souvislosti s hazardními hrami.* ***Nejčastěji se jedná o hráče, kteří nad svým hraním ztratili kontrolu****, či má negativní dopad na jejich život. Také ale může sloužit jako nástroj prevence před možností hrát hazardní hry – tzv. sebevyloučení.“*. Co je registr vyloučených hráčů automatů a gamblerů 2022 | Skutečnost.cz. Skutečnost.cz - rady pro život | bydlení | finance | rodina | nákupy [online]. Copyright © [cit. 23.01.2023]. Dostupné z: https://www.skutecnost.cz/rubriky/spolecnost/co-je-rejstrik-vylouceny-hracu-z-hazardnich-her-rvo_851.html

„Nejhorší je nuda… Když se nudíte, nevíte co dělat, nic Vás nebaví, ani televize a dostanete do toho žízeň. Chlastat z nudy je to nejhorší, co může být, protože stále nemáte dost. Jednou jsem se tak opil, že jsem byl sám agresivní na děti své nynější přítelkyně. Miluju je a sám jsem se choval jak můj otec.“ Vše si uvědomil až ve chvíli, kdy se jeho tělo ocitlo na prahu kolapsu.

Kvůli ženě, kterou miluje, a jejím dětem, které přijal za vlastní, se Josef snaží nepít. Když už to nevydrží, snaží se aspoň míru vypitého alkoholu hlídat, i když se mu to někdy moc nedaří.

V jeho očích jde vidět, že je velmi nešťastný sám ze sebe a ze svého života. Díky své přítelkyni, která je jeho smyslem života, se snaží dostat se ze všech dluhů a nepít.

Se škodolibým úsměvem rád říká, že by chtěl žít v devadesátých letech. *„Vydělal bych velké prachy, stejně jako Jonák, a utrácel je a chlastal. Pak by mě za čtrnáct dní zastřelili a čau pipi. To by byla jízda.“*

Josef přemýšlí o návštěvě odborné pomoci, ale doba čekání na termín objednání jej od této myšleny odrazuje. Má ale touhu přemýšlet o svém životě, učit se ze svých chyb a napravovat je. Má chuť a touhu k životu. Našel svou lásku, kterou si chce vzít a mít ještě i společné děti. *„Už jen kvůli nim nechcu pít.“* končí Josef svůj příběh.

Maršoun 39 let

„Otec mi umřel, když jsem byl ještě malý, ani nevím, co se mu stalo. Máma o tom nikdy nechtěla mluvit. Vyrůstal jsem tedy jen s mámou a s mladší sestrou. Byl to klasický život v malé vesnici na Moravě. Už od mala, jsem byl velmi atleticky nadaný, nikdy jsem ale nevěděl, co chci v životě dělat. Když mi bylo dvacet let, dostal jsem se, už ani nevím jak, prostě nějak po haluzi, do Francie. Nikdy jsem moc dobře francouzsky neuměl, ale domluvil jsem se. Jednoho dne tam pořádali policejní nábor a já jsem se tam dostal. Když jsem už byl ve Francii u té policie, dostal jsem se až ke speciálním jednotkám.

Jednou jsem dostal propušťák na půl roku, tak jsem jel zpátky domů na Moravu a už se nikdy nevrátil. Důvodem, proč jsem se nevrátil, bylo že jsem jednou byl u nás v hospodě totálně ožralý a zrovna tam přišli nějací pánové, kteří hledali ředitela do svojí

firmy, a já jim to podepsal. Byl jsem ředitelem firmy, o které jsem v životě neslyšel, ale rok jsem si žil jak král. Peníze mi ve velkém chodily každý měsíc. V té době jsem začal chlastat. Až jak peníze přestaly chodit, tak jsem si uvědomil, že ze mě udělali bílého koně. Byl jsem závislý na chlastu a do toho jsem z ničeho nic dlužil několik milionů korun. V té době to přes policii moc řešit nešlo a peníze po mně chtěli lidi (mafiáni), kteří byli nebezpeční. I kvůli různým závislostem jsem se ocitl ve světě, který byl za hranou zákona. Peníze jsem řešil tak, že jsem si půjčoval od dalších lidí, pro které jsem dělal různé fušařiny, a těmi jsem pak splácel další dluhy. Rodinu jsem do toho nikdy nechtěl zatahovat, a tak jsem se k nim moc neznal. I když oni mi vždycky byli nápomocni, když jsem něco potřeboval. Drogy a alkohol byly z ničeho nic v mojem světě normální.

Jedenkrát jsem šel dokonce do léčebny, kterou mi zaplatila sestra, byl jsem tam s Ivetou Bartošovou. Byla moc fajn. Tajně jsem jí tam naléval kořalku. Byl jsem tam ani nevím proč, spíš protože mi to zaplatila sestra, a tak mě tam dohnala. Myslím ale, že jsem ani nikdy nechtěl přestat pít.

Jednou mě mafiáni chytli a odvézli mě do jednoho hotelu ve Zlíně, kde mě zavřeli a nutili natáčet porno. Takových příběhů mám několik. Jednou zase, to už byla maminka po smrti a já žil ve zchátralém domku po ní, si tam pro mě přišli (mafiáni) a chtěli zase prachy. Zalezl jsem jim do sklepa a bylo mi jasné, že si tam půjdou pro mě. Byly tam velmi úzké schody do toho sklepa a bylo tam topůrko, tam jsem si na ně počkal… A jak šli, tak jsem je dával pěkně jeden po druhém. Pak jsem utékl pryč. Vždycky jsem jim zdrhl a týden jsem se někde schovával. Jednů jsem od nich dostal prácu (mafiánů), že mám komusi zapálit auto, tak jsem šel. Ale ožral jsem se tak, že jsem kousek od toho zapáleného auta usnul a zbudil jsem se, až u mě stála policie a hasiči.“ – říká se smíchem Maršoun.

„Jindy zase se mi stalo, když jsem šel na ulici, tak u mě zastavilo auto a v něm oni (mafiáni) a sbalili mě, že musím za šéfem. Po cestě jsem je ukecal, aby mně zastavili v obchodě. Měl jsem v kapse posledních padesát korun a přemýšlel jsem, zda si koupím borovičku, nebo paličku na maso. Koupil jsem si paličku na masu a dal jsem si ji za gatě. Dovédli mě k bossovi, a když ten na mě začal tlačit kvůli prachům, tak jsem ji vytáhl a začal jsem se s ní ohánět. Viděli, že to myslím vážně, tak mě nechali jít.“ – Podobných příběhů mi Maršoun pověděl více.

„Když jsem byl už hodně propitý, tak jsem se rozhodl, že se oběsím. Vzal jsem si lano a šel ke stromu. Když jsem visel na větvi, tak ta se pak se mnou utrhla a já to bral jako znamení shůry, že ještě nepřišel můj čas. Už jsem byl úplně zničený životem a celkově. Prostě jsem to už nedával. Pak mi jednoho dne zjistili nádor na mozku a já se zapřel a přestal pít. Už jsou to tři roky, co jsem se nenapil. Prostě jsem se tak rozhodl a poručil svému tělu.“

Maršoun je ztělesněným případem ztracené existence, která dokázala sílou své mysli svému tělu poručit a přestat pít. Tváří v tvář smrti, o které si, dle jeho slov, nerozhodl sám, se rozhodl pro změnu svého dosavadního života a svého nahlížení na něj. Vlivem vážné nemoci si uvědomil, že veškerá svá špatná rozhodnutí, která ve svém životě učinil, byla jen vlivem alkoholu. Dnes již nepije a snaží se vyhnout problematickým situacím, kterým dříve čelil.

Jiří 43 let

„Narodil jsem se mámě, která byla relativně stará a nemohla mít děti, než našla mého tatínka. Vzala si mýho tátu, ale asi tím, jak už byla fakt stará, byla o osm let starší jak táta, tak když mi byly dva, propukla u ní roztroušená skleróza a od mých dvou let byla na vozíku a nepohyblivá.“ – začíná povídat o svém dětství Jiří. Převážně vyrůstal s otcem, který byl pro něj vším. Když mu bylo deset let, pokusila se jeho matka spáchat sebevraždu a on byl ten, kdo ji našel a pomohl tak k její záchraně. Od toho dne se její zdravotní stav zhoršil, a když mu bylo dvanáct let, tak zemřela.

Otec mu umřel, když mu bylo dvaatřicet, a to jej velmi zasáhlo. *„O mámě jsem věděl, že tam někde je, ale otec mi byl vším… My jsme byli jako bráchové. Nechci, aby to vyznělo blbě, ale ta smrt té mámy… Zaprvý jsem byl malej, zasáhlo mě to samozřejmě, ale ta smrt toho táty, ta tisíckrát víc. Nevím přesně jak to říct, ale jak všichni maj „maminka, maminka“, tak já jsem měl „tatínek“.“*

Podle svých slov měl Jiří jinak dětství krásné. Jak sám říká, měl úžasnou babičku, u které po smrti matky trávil veškeré víkendy, prázdniny, Vánoce a Velikonoce, zkrátka veškerý svůj čas. *„Myslím si, že dětství, přes všechny tyhle ty sračky, jsem měl hezké a*

romantické.“ Dle jeho slov se jeho otec velmi snažil, aby v Jiřího dětství bylo vše v pořádku.

„Z hlediska psychologa jsem príma případ na všechny tyto léčby. A když to slyší mojí mozkoškrabové, tak jásaj.“ – říká o sobě Jiří s humorem.

Na otázku, zda si pamatuje, kdy poprvé zkusil alkohol, se Jiří rozesmál a říkal: *„Poprvé jsem se rovnou opil a opil jsem se v deseti letech, kdy jsem zůstal sedět na Silvestra u stolu a máma seděla v obýváku na křesle a dívala se na televizi. Naši si připili jakože na Silvestra. Mně dali nějakou limonádu a to šampaňské zůstalo za jejími zády. A jak ona koukala na tu televizi, tak já jsem tam seděl a tak jako upíjel, upíjel a najednou jsem prý přišel celý červený do kuchyně za tátou a říkal: „Já chci vidět rachejtličky.“. Když táta zjistil, že je půlka láhve pryč, tak mě okamžitě zahnal do postele spát.“*

Na pivo začal Jiří chodit ve věku šestnácti let a pravidelným konzumentem se stal kolem dvaceti let. *„My jsme vždycky chlastali. V této zemi je normální, že chodíš na pivo. Já jsem nikdy nepil tvrdý alkohol a víno. Ale pravidelně pít jsem začal doma, když umřel táta. To jsem si každý den dal dvě čtyři Plzně a pak, když žena začala podnikat, tak ze stresu jsem začal pít šest, osm a pak to začalo být problém. Pil jsem jenom to pivo, ale jako hodně. Já vlastně nevím, proč jsem pil. Když bylo dobře, tak jsem oslavoval, když bylo špatně, tak jsem zapíjel smutek. Mně se líbil ten stav toho mýho vědomí. Kdy nic neřešíš a vše odplave.*

Prvním impulzem bylo pro mě, když jsem si uvědomil, že už piju moc. Sám jsem si to uvědomil. Ráno se mi klepaly ruce, zvracel jsem. Samotnému je ti pak ze sebe zle. Kdy najednou zjistíš, že jsi závislý a podle toho chlastu pak připravuješ veškerý svůj program. Jseš úplně jako otrok a toto mi na tom nejvíc vadilo. Když mi to došlo. Že jsem se úplně připravil o svoji svobodu. Sám.

Už pět let nepiju. Ani kapku.“ Do dneška Jiří užívá Antabus[119], chodí na pravidelné sezení s psychiatrem. Antabus dle svých slov již nemusí užívat, ale užívat jej chce, protože má stále chuť na pivo a tento lék mu pomáhá k ovládnutí chutí. *„Je to všude okolo tebe. Je to v televizi, je to ve výlohách, je to na billboardech, je to v časopisech, prostě všude jsou*

[119] Disulfiram, známý též pod svým obchodním názvem Antabus, je lék používaný v léčbě závislosti na alkoholu.

reklamy na chlast. Takže hrozně často dostanu chuť na pivo. A myslím si, že kdybych si ten Antabus nebral, tak se napiju… Je zajímavé, že když v týhle zemi přestaneš kouřit, všichni tě plácají po rameni, i kuřáci: „Ty, to je skvělý, já bych to chtěl také zkusit. Bla bla bla", ale když přestaneš pít, slyšíš: „Tak co blbneš, tak si dáme pivko, ne? Však jako vo co ti jde?" V týhle zemi, když prostě přestaneš pít, tak jsi pro lidi divnej.

Alkohol stále vyřešený v sobě nemám... Myslím si, že určitě vše se mi podařilo díky síle své svobodné vůle. Mě vlastně nedonutilo okolí. A ono ani tak tvrdou palici, jako jsem já, nedonutíš z venku… Tímto ztratíš svobodu. Ty si naivně na začátku myslíš, jak jí získáváš, ale to tě tak pěkně obklíčí ze všech stran. Nejsem defétista, abych si myslel, že jsem to chlastání měl pevně dané. Když bych tomuto věřil, jaký bych měl důvod se sebou něco dělat? Určitě nějakým způsobem jsme formovaní. Ať už geneticky… Ale není to všechno a můžeš do toho zasáhnout, do toho, co dostaneš."

Jiří stále na sobě pracuje a pro svoji rodinu je ochotný se jakkoliv obětovat. Čte filozofii a stará se o svoji psychiku. Vše dělá pro upevnění své vůle, aby se už nikdy nenapil alkoholu.

3.3 Onkologická a jinak závažná onemocnění

Olga 35 let

„Krátce po mých třináctých narozeninách mě můj otec odvezl do nemocnice se slovy: „Už se na tebe nemůžu dívat". Měla jsem příšerně nateklé oči a nohy, většinu dne jsem prospala a cítila jsem se pod psa. V nemocnici jsem strávila následujícího půl roku. Diagnóza zněla „glomerulonefritida" – zánět ledvinových klubíček. To je tzv. funkční jednotka ledviny: právě v klubíčku se očišťuje krev od zplodin, které vznikají při běžném chodu lidského těla. Moje ledviny dělaly všechno naopak – sůl a vodu zadržovaly v těle a naopak do moči propouštěly ohromné množství bílkovin. Lékaři se snažili, seč mohli, aby tenhle stav zvrátili. Mé tělo se stalo pokusným králíkem, který musel snést polykání kvanta léků, ze kterých mi bylo špatně, do toho různé hadičky a kapačky (já, která jsem dřív při odběru krve ztropila hysterický záchvat!).

Po pár měsících mě můj tehdejší ošetřující lékař propustil na první víkend z nemocnice domů – seznal, že jsem natolik stabilizovaná, že bych ty dvě noci mimo špitál mohla přežít. Vybavili mě mnoha krabičkami s léky a s přesným rozpisem, jak je mám užívat. Poprvé jsem měla šanci nahlédnout pod pokličku a zjistit, čím jsem to vlastně léčena. Víkend jsem trávila pročítáním příbalových letáků – pasáže o nežádoucích účincích jsem přeskakovala, což ostatně doporučuji všem doteď – a zajímala se hlavně o mechanismus účinku všech těch pilulek. Moje znalosti lidského těla nedosahovaly tehdy valné úrovně, ale stejně jsem následně lékaře překvapovala adekvátně použitými pojmy typu „kortikoid" či „hydrochlorothiazid" (ten jsem se učila dlouho!). Má fascinace léky mě neopouštěla a skončilo to tím, že jsem vystudovala farmacii, ale to předbíhám.

Když se na začátky svého boje s nemocí podívám dnešní optikou, musím zmínit dvě velmi osobní věci. Za prvé, není sporu o tom, že jsem do zdravotních problémů doslova utekla před kulantně řečeno velmi neutěšenou situací, kterou jsem zažívala doma s rodiči. Za druhé, s lékaři se mi povedlo navázat druh vztahu, který jsem nezažila ve vlastní rodině. Tam na mě kladli extrémně vysoké nároky, ale zároveň se ke mně chovali jako k nemožnému a nezodpovědnému malému dítěti. V nemocnici to bylo přesně naopak: sestřičky se o mě velmi obětavě staraly, ale lékaři ve mně zároveň měli absolutní důvěru, protože pochopili můj hluboký zájem o celou problematiku mých zdravotních obtíží a zároveň mimořádnou zodpovědnost v přístupu k nim. Jinak řečeno, brali mě jako dospělou a neváhali mi důkladně vysvětlit jakýkoli problém, o který jsem se zajímala.

Asi největší zvrat v mém pohledu na život přišel, když jsem v patnácti podstoupila svou první transplantaci. Do té doby jsem potřebu dialýzy (kterou jsem si opět maximálně zodpovědně prováděla každý večer doma) brala jen jako další progres nemoci, aniž bych si uvědomila, že tím své tělo zachraňuji od pomalého a velmi nepříjemného umírání na intoxikaci vlastními zplodinami. Když jsem se po několikahodinové operaci vzbudila na ARO a uvědomila si, že to všechno je za mnou a že žiju a že v těle mám novou fungující ledvinu, rozbrečela jsem se štěstím. V rádiu tu noc hráli stále dokola tehdy populární písničku Voda živá od Anety Langerové – doteď mám slzy v očích, když ji někde zaslechnu. Cítila jsem obrovskou životní sílu, zvláštní hluboký pocit, že teď už bude všechno dobré,

a mimořádnou vděčnost. Myslela jsem na toho jednadvacetiletého kluka, který se posmrtně stal mým dárcem, a věděla jsem, že jsem mu nesmírně zavázaná a že jsme tímto spojeni.

Naneštěstí se vyskytly další zdravotní komplikace, takže se mi mé růžové brýle poněkud zamlžily. Avšak vážnější byl můj zhoršující se psychický stav. Zpětně to vnímám tak, že jsem žila v nějakém divném snu; v jedné jeho části jsem se maximálně přemáhala, abych svému okolí dokázala, že jsem naprosto v pohodě, a v druhé části jsem probrečela celé noci a zvažovala sebevraždu. Od té mě odrazovalo jediné; že bych zničila ten vzácný dar, který jsem dostala; že celá ta štrapáce s transplantací by vyšla vniveč; že bych podruhé zabila svého dárce! Cítila jsem zodpovědnost nejen k němu, ale zároveň k lékařům, kteří do mě investovali spoustu času a energie a doslova si mě vypiplali. Sebevraždou bych jim dala najevo, že jsem si toho dostatečně nevážila. A to nebyla pravda, právě naopak! Dalo by se říci, že mou první životní filozofií byl pocit zavázanosti – vy (zdravotnický personál, dárce ledviny) jste mi dali šanci a já vás teď nesmím zklamat tím, že bych zničila svůj život a tím pohrdla vaším úsilím. Tenhle postoj mě však zároveň přivedl do situace, kdy jsem si jim ani nedovolila přiznat, že mám depresi a jak vážná je. Intenzivní „vnější" činností (studium na gymnáziu, spousta koníčků s kamarády, image veselé bavičky) jsem se snažila zapomenout na hluboké psychické problémy a stále příšerné vztahy v rodině. Udržovala jsem si nálepku sluníčka, extrémně pozitivní osoby, která statečně bojuje se svými zdravotními problémy. Dnes už se vůbec nedivím, že jsem ob pár měsíců ujížděla s novými komplikacemi do nemocnice. Tenhle životní styl mě naprosto vyčerpával a tělo nenašlo jiný únik, než že se nechalo skolit nemocí a tím dostalo možnost cítit se špatně a dávat to najevo. Takhle jsem to vedla několik let, než jsem konečně začala chodit na psychoterapii a pomalinku se otvírala a začínala rozumět sama sobě, svým emocím a potížím.

Druhý pokrok ve smyslu životní filozofie (nemůžu říci zvrat, bylo to pozvolné) přišel v průběhu studia na vysoké škole. V našich hodinách obecné a molekulární biologie, genetiky a dalších jsme pronikali hluboko do lidského těla: do buněk, jejich uspořádání a složení, do struktury proteinů a DNA… Byla jsem fascinována tím, jak organismus funguje (nebo někdy nefunguje), tím, co o něm už všechno víme, ale i tím, co ještě nevíme (nebo možná nikdy vědět nebudeme). Snad by se to dalo nazvat filozofií pokory – už jsem

i více rozuměla lékařům, na které jsem byla někdy naštvaná, že mě nejsou schopni vyléčit, i když mají tolik prostředků. Žasla jsem nad krásou krystalických soustav, nad uspořádáním tkání, nad tvarem molekul. A dumala jsem, kdo mohl něco tak úžasného vymyslet, ty přírodní zákony, které se stále opakují ve všem živém i neživém. Tehdy jsem „to" nazývala Matkou Přírodou a uznání toho, co dovede, mi na určitou dobu k ukojení touhy najít v životě vyšší smysl stačily.

Dnes už vím, že to bylo něco jako příprava na víru v Boha, ke které jsem dospěla opět pozvolně, během několika let a od zavilého ateismu, kterémuž jsem byla věrná po celý svůj dosavadní život. Víra mi dává sílu ve chvílích, kdy je mi úzko, ale zase nemůžu říct, že jsem díky ní úplně v pohodě a nic mě netrápí, protože mám Boha, a když se mi děje něco špatného, „uklidním" se slovy, že „je to jeho vůle". Spíš mě náboženství někdy staví před velké výzvy a problémy, které bych bez něj vůbec řešit nemusela.

Řekla bych, že nyní je mou filozofií vděčnost. Často ji cítím spontánně a pokud ne, v průběhu běžného dne se naskytne mnoho příležitostí, kdy máme povinnost děkovat Bohu předepsaným způsobem (například krátkou modlitbou ihned po probuzení). Vděčnost v mém podání je chvilkové zastavení během dne, kdy si uvědomuji, co všechno mi bylo poskytnuto, že se cítím dobře. Kdy nehledím do budoucna, ale jsem tady a teď a se sebou. Tuhle frázi se dneska člověk dočte v různých příručkách a článcích, ale já vážně nechci sklouzávat do klišé, tak to ještě trochu vysvětlím.

Nehledím do budoucna. Dřív, když jsem prožívala své depresivní epizody a těžká období, jsem se v duchu přenášela do budoucnosti – kterou jsem si samozřejmě představovala mnohem lepší a zářivější než tehdejší realitu. Mé úvahy se tehdy ubíraly ve smyslu; až nebudu mít zavedený katetr, až se budu moct odstěhovat od rodiny, až budu mít milujícího partnera… Pro samá „až" jsem se naučila skutečnost potlačovat a nevnímat. Tento obranný model jsem si přenesla i do časů, kdy už jsem ho dále nepotřebovala. Najednou jsem zjistila, že se cítím dobře právě v tuto chvíli, i když zdaleka není splněno vše, co jsem si myslela, že ke štěstí nebo k prostému pocitu pohody potřebuji.

Jsem se sebou spokojená, opět to souvisí už s dříve uvedeným, kdy jsem se vlivem příšerných zážitků naučila nevnímat nebo potlačovat své pocity, hlavně ty negativní. Na některé lidi jsem mohla působit bezcitně nebo bez zájmu, ale ve skutečnosti jsem schválně

„zamrzla“, protože to při mnoha příležitostech byla další účinná obranná reakce. Vybudovala jsem kolem sebe krunýř, aby odrážel nadávky a urážky, které se na mě sypaly, jenže jsem k sobě zároveň nemohla pustit ani milá slova a lásku. Neuměla jsem pracovat s negativními pocity, které jsem v sobě dusila a dusila, až se to nedalo snést a já vybuchla – vzteky, to bylo jediné, co jsem si dovolila dát najevo. Vše ostatní – bolest, smutek, selhání – jsem si zakázala; projevit je by znamenalo odhalit slabost, a to jsem si nemohla dovolit, protože by to narušilo image silné, vše zvládající bojovnice. Nyní díky dlouholeté psychoterapii a jogínským cvikům vnímám lépe své tělo i své emoce. Uvědomuji si, kde mě táhne, bolí nebo kde jsem naopak příjemně uvolněná. Stejně tak jsem se ve vnímání emocí posunula od „je mi divně“ k „cítím se smutná, uražená, potěšená, smířená…“. Zmiňuji jógu, protože podle mě je tam přímá souvislost – to, co cítím uvnitř, se odráží ve vnějším těle a naopak. Pracovat s obojím znamená přirozený a na sebe navazující rozvoj.

Ráda bych postoupila k další fázi životní filozofie a tou je „neřešit“. Často, když mě čeká nějaký problém nebo nepříjemná situace (ale mnohdy i radostně očekávaná, jako je třeba dovolená), můj mozek pracuje na vymýšlení všemožných komplikací, tragédií apod., takže sama sebe vystresuji a trápím se něčím, co v reálu vůbec nemusí nastat. Bere mi to spoustu energie i času – zcela zbytečně. Navíc se domnívám, že opět hrají roli zážitky z dětství a dospívání, kdy jsem bývala obviňována z problémů, které se buď „prostě vyskytnou“, nebo jsem na nich sama ani neměla podíl. Můj mód byl nastaven tak, abych se snažila dopředu najít řešení čehokoli, co by mohlo nastat, a tím se uklidnit či vyvinit. Nefunguje to. Závratnou měrou to zvýší stres a případně i sníží pozornost vůči reálné situaci, ale dojde-li k zadrhnutí, bývá jím něco úplně jiného, než co jsem si dovedla představit v tisíci katastrofických scénářů. Tudíž se teď snažím provozovat – a musím se do toho vědomě nutit a tragické myšlenky utínat již v zárodku – metodu „nech to koňovi“. Problémy budu řešit, až nastanou. A opravdu jsem si všimla, že když nechám události plynout a stavím se k nim jako zvědavý pozorovatel, žádné hrůzy se nedějí, ba naopak někdy záhadně docvaknou věci, o kterých bych vůbec neuvažovala. Samozřejmě i já jsem pak ve větší pohodě, což má pozitivní vliv na tělo a jeho pochody.

Ještě bych dodala, jak se stavím ke smrti – poměrně výbušná filosofická otázka. Sama jsem se na jejím samém prahu (nebo jsem se to aspoň domnívala, což znamená totéž)

ocitla dvakrát. Poprvé při celkové sepsi organismu, což je stav otravy těla z důvodu silného bakteriálního zánětu. Cítila jsem se neuvěřitelně špatně a vůbec mi dělalo problém udržet se při vědomí. V duchu jsem si říkala: tak teď umřu, nedá se nic dělat. Tohle se událo dávno předtím, než se ze mě stala věřící. Přesto jsem se ničeho nebála, přistupovala jsem k tomu zcela odevzdaně. (Při pozdějším studiu jsem se dověděla, že odevzdanost až lhostejnost jsou běžné příznaky této otravy.)

Kuriózní okolnosti druhého slezení hrobníkovi z lopaty popíši obšírněji. Probouzela jsem se po operaci v celkové anestezii, která ale ještě zcela neodezněla, takže mé vědomí už fungovalo, ale svaly ještě ne. Slyšela jsem hlas anesteziologa, já se mu snažila odpovědět, ale nešlo mi se nadechnout a mluvit. Pokoušela jsem se mu naznačit, co mám za problém (což se dělalo vážně těžko, když jsem nemohla ani otevřít oči!), ale cítila jsem, jak se dusím, a jen jsem si vztekle pomyslela, že to snad není možné, aby po tom všem, co jsem zažila a přežila, tady exla v obklopení zdravotníků na pooperačním pokoji! A slyšela jsem, že mi říká, abych se nebála, že to přejde, mají to pod kontrolou! Dotyčný měl štěstí, že jsem stále nebyla schopna nabrat do plic vzduch, protože bych mu bývala neodpověděla nic hezkého. Nicméně ten hrozný pocit bezmoci a zklamání byl opět silnější, než strach ze smrti (k němu jsem ve svých úvahách vůbec nestačila dojít). Později jsem svůj zážitek rozebírala s jiným lékařem a ten potvrdil, že tento problém s anestezií může nastat a že člověk opravdu má pocit, že se dusí. Od té doby se mi to stalo ještě jednou, kdy jsem se ale chovala mnohem klidněji, protože jsem věděla, že se jedná o přechodný, byť zatraceně nepříjemný, stav.

Všichni jednou umřeme a v depresivních obdobích jsem doufala, že to bude brzy, protože jsem se velmi trápila. Teď si konečně umím života užívat a jsem smířená s tím, že vzhledem k povaze mého onemocnění mě čeká ještě mnoho komplikací, které mi výrazně snižují šanci dožít se průměrného věku předpokládaného u mých vrstevníků. Ale nevzdávám se a snažím se dělat vše pro to, aby můj život byl kvalitní a naplněný. Smrti se nebojím; jen Bůh rozhoduje, kdy TO přijde, a já se nemohu protivit Jeho vůli. Nicméně při představě, že umřu v krátkém časovém horizontu (dejme tomu týdny) bych cítila zklamání z toho, že jsem ještě nestihla spoustu věcí, které bych si přála zažít, prožít, vidět a naučit se.

Přemýšlím, co mi má chronická nemoc „dala“. Rozhodně mi ukázala, že někde v sobě umím najít nesmírnou vůli k žití a odvahu překonat všechna úskalí. Na druhou stranu si myslím, že tohle bych mohla natrénovat i v rámci jiných životních výzev. Možná jsem se „díky nemoci“ dostala do bodu, ve kterém jsem právě teď a kdy se snad poprvé v životě cítím opravdu klidná a spokojená, ale mohlo sem vést také mnoho jiných cest. Ovšem možná beru spoustu věcí jako samozřejmost, zato když je vyprávím jiným lidem, často od nich slýchám: „Jsi úžasná a statečná, že jsi to všechno zvládla, a ještě jsi tak pozitivní – hotová bojovnice. Já sám bych to snášel/a mnohem hůře.“ Ale tohle je podle mě spíš jen důsledek nějakého správného vnitřního nastavení. Elementární a velmi silná vůle k životu a vrozený optimismus. Kde se to ve mně vzalo, nevím. Snad geny, snad příklad silných žen v rodině? Zpětně a jako věřící bych řekla, že při mně celý můj život stál Bůh, i když jsem to tehdy ještě nevěděla. Pro ateisty pak podám možné vysvětlení, že důvodem je pud sebezáchovy vlastní všem živým stvořením, který se u některých vyvine silněji.

Neřekla bych, že jsem díky nemoci, jaká jsem. Spíš jsem se takovou stala PŘES svou nemoc. Ale nechci zabíhat do planých úvah kdyby… Prostě mi vznikly určité životní podmínky a já se v jejich rámci pokouším nejen žít, ale přežít, jak nejlépe umím, navíc i nerezignovat na osobní rozvoj. Tento přístup však nepovažuji za nic výjimečného…“

Takto popisuje Olga svůj život a svůj dosavadní boj s těžkou nemocí. Hodně lidí na jejím místě by bylo pesimistických. Olga je ale plná pozitivní energie a radosti ze života. Ráda cestuje, vystudovala farmacii a pracuje ve výzkumu. Přátelé o ní s oblibou říkají, že je velký bojovník, a to nejen duší.

Uvědomit si smysl života, když nám do vínku nebylo dáno úplně nejpevnější zdraví, a užívat si života. Olga je toho krásným příkladem.

Marie 30 let

„Leukémií jsem onemocněna v deseti letech. Rodiče spolu nežili, rozváděli se a já od malička nikdy ve škole nepatřila mezi oblíbenou. Vše začalo otcových psychickým týráním matky, jeho ustavičnými odjezdy a nezájmem o své děti. Korunu tomu všemu dali spolužáci na základní škole ve třetí třídě, kteří mě ponižovali, uráželi a jinak šikanovali. Po celou

dobu učitelky a vychovatelky jen nečinně přihlížely a vše dávaly za vinu mně, že jsem jiná, že musím být jako ostatní atd. Když mi nemoc začala a ještě o ní nikdo nevěděl, mívala jsem teploty a byla stále unavená. Mamka mi dodnes říká, že si pamatuje, jak jsem vždy ráda chodila do školy – i přes to všechno – a jak jsem se na ni smutně dívala a stále opakovala, že mi není dobře, že chci domů. Do školy mě posílala jen kvůli učitelům, kteří stále dokola tvrdili, že mi nic není, že si vše vymýšlím a simuluju, protože mě nikdo nemá ze spolužáků rád. Přemluvili i moji mamku, aby mě poslala na školu v přírodě, kde mě i s teplotami donutili jít na výšlap na Ještěd. Pamatuju si, jako by to bylo dneska, že tam byla s námi jedna mladá lékařka, která učitelkám tvrdila, že nikam jít nemůžu, protože mám teplotu, ale ony jen řekly, že mi nic není, že simuluju. Stejná doktorka mě do týdne přijímala v nemocnici a byla také u toho, když mi poprvé brali kostní dřeň a zjistili, že mám leukémii prvního stupně (z krve mi totiž nic nešlo zjistit).

Léčila jsem se dva roky. Bylo to náročné období nejen pro mě, ale i pro moji mamku. Já jsem za něj ale ráda. Díky tomu jsem rychleji dospěla, sice dětství jsem skoro žádné neměla, ale aspoň jsem si začala vážit života a jinak na něj nahlížet.

Po návratu do školy se učitelé změnili. Stále mě litovali, což jsem nesnášela. „Já neumírám, ale přežila jsem a vybojovala jsem si život!" jsem si v duchu říkala. Spolužáci mě ještě více nesnášeli, nadávali mi do posťáků a jinak uráželi. Vše se změnilo až na vysoké škole, kde učitelé moji jinakost a zájem o studium oceňovali.

Nyní jsem úplně zdravá, nemám žádné léky ani komplikace a mohu se naplno věnovat životu."

Marie svůj dětský boj s rakovinou zdárně zvládla a nyní se věnuje svým zájmům a práci. Našla zaměstnání jako prodejní manažer v jedné nadnárodní firmě. Práci ji baví a naplňuje. Svoji nemoc obrátila ve své mysli k pozitivu a je ráda, že se díky tomu nevzdává a jde si hrdě za svým. Její vášní se stala také filozofie, v níž se ráda vzdělává. Cvičí jógu a medituje. *„Ráda pečuji nejen o svoje tělo, ale i o svou duši,"* dodává Marie s úsměvem.

Marie 72 let

„Moje nemoc jistě byla psychického původu." – začíná svůj příběh paní Marie.

„Nevyrůstala jsem v moc harmonické rodině. Maminka byla nesmírně hodná a tu jsem milovala. Otec byl hodně přísný a abych pravdu řekla, my jsme s ním se sestrou měly dost špatné zkušenosti, protože on nás sexuálně obtěžoval a já jsem z něho měla pořád strach. Nechtěla jsem s ním být sama. To bylo prostě strašné. A moje sestra to měla ještě horší. To na mně dost zanechalo. Když jsem se vdala, tak manžel byl ze začátku úžasný, ale protože pracoval u filmu jako technik, tak pak začal pít a brát drogy. Začal být ke mně zlý, byl mi nevěrný, nechodil domů a později nechodil ani do práce. Měla jsem z toho velké stresy, zejména když jsme se rozváděli.

Ve třiceti letech mi zjistili vřídek na děložním čípku a později zjistili, že mám rakovinu. Nemohla jsem tak nikdy mít rodinu. Později mi zjistili i srůsty na vejcovodech. Od té doby stále chodím na prohlídky, a naštěstí je vše v pořádku, ale nikdy jsem nemohla mít děti. Chtěla jsem si dítě i adoptovat, ale bála jsem se, že mi ho nedají, protože jsem sama a byla jsem tak nemocná, tak že mi jej nedají. Strašně jsem tím trpěla.“

Za své vyléčení paní Marie vděčí nejen svému odhodlání vybojovat si svůj život, ale i díky své víře v Boha. *„Každou chvíli, kdy byla možnost, tak jsem chodila do kaple v kostele a modlila jsem se k Bohu o pomoc. Vždy jsem díky tomu byla pozitivní a cítila jsem, že vše bude zase v pořádku. Svou veselou náladou jsem pomáhala i jiným ženám na oddělení, které tam byly se mnou. Dokonce si mě i zvali na jiná oddělení, abych tak pomohla ženy rozveselit.“*

Paní Marie život neměla již od narození lehký. Přes všechny překážky se nedala a vybojovala si jak svojí svobodu, tak i svůj život. Vše se jí díky pevné vůli a víře v Boha podařilo a dnes žije šťastným životem.

Vlasta 68 let

„To mě Bůh potrestal za mou pýchu!“ – Začíná vyprávět svůj příběh paní Vlasta se slzami v očích. *„Vždycky jsem měla problém s pýchou, a proto mě Bůh potrestal, abych nebyla tak pyšná.*

Dětství jsem měla pěkné, vyrůstala jsem v katolické rodině. Manželství bylo také pěkné, jen stále máme problém v komunikaci. To bude ale moje vina, protože manžel říká,

že jsem uzavřenější. To, co byl asi ten hlavní spouštěč mé nemoci, bylo přesvědčení, že jako dobrá katolická rodina budeme mít všechno nalajnované, že vše bude v pohodě.

Když se narodily děti, bylo všechno jinak… My jsme měli první dítě a druhé jsme mít nemohli, tak jsme si vzali z domova… Oba jsou kluci. Stále spolu krásně vychází a mají se rádi. Nikdy nebyl problém mezi nimi… Puberta u staršího syna byla hrozná a mladší byl doma hodně zlobivý, ale ve škole hodný… Byla jsem z nich nešťastná. Starší se dal k anarchistům a začal brát drogy, to mě úplně zlomilo. Takže asi z toho vzniklo tady toto. Myslím si, že to bylo prostě jedno s druhým. S mladším byly výchovné problémy furt… Já už jsem to v podstatě neunesla. Už jsem nechtěla ani žít. Takže já si myslím, že tenkrát to bylo z pýchy, styděla jsem se, že já taková vzorná matka mám takové děcka. To bylo hrozné.

No a tehdy jsem si právě přála onemocnět a chtěla jsem umřít. A ten Hospodin mě do čtrnácti dnů vyslyšel. Do čtrnácti dnů jsem měla bulku a velkou. Takže to bylo vyslyšení. Neuvěřitelné! A pak během toho mi došlo, že to bylo hříšné, že to byla ta pýcha. A tak jsem se rozhodla, že budu bojovat, a bylo to. Mě jenom překvapovalo, jak to bylo všechno rychlé. No a od té doby jsem se stala asi víc věřící.

Byla jsem překvapená, jak okamžitě mě Bůh vyslyšel a že mi tu nemoc dopřál. „Když sis to vybrala, tak si to nech," si asi Bůh myslel. Tak já jsem potom celou dobu věděla, že to není dědičné, že jsem to chtěla, tak jsem to dostala.

V nemocnici se o mě krásně starali a úžasně se o mě staral i můj manžel. Vždy byl se mnou a pečoval o mě, protože se o mě bál. Tím mi dal Bůh pořádnou lekci. Takže to tak vnímám.

S dětmi se situace moc nezměnila, ale já jsem se snažila pak být pokornější. Nebyla jsem asi moc, ale aspoň málo. Pořád zjišťuju, jak s tou pýchou mám problém. Vzali mi celý prs. Léčba probíhala dobře a manžel kolem mě furt lítal, to bylo úžasné, ten se tam furt vyptával všech… On se s tím smířil lépe než já, že to (prs) už nemám. Na estetickou operaci jsem už jít nechtěla. Nechala jsem vše na Pánu, ať se stará. Už jsem zjistila, že to vůbec není na mně. On asi Pán chtěl, abych k tomu dospěla, že mé chování nebylo dobré,

že to byla hříšná touha a že to nebylo, jak nějací světci to dávají Pánu za oběť, že to byla pýcha.“

Paní Vlasta svůj osud přijala a vnímá ho jako svou vlastní vinu a ponaučení. Její víra se touto nemocí posílila a přestala se trápit svými dětmi. Říkala, že si musí sami žít svým životem a rozhodnout se, jak chtějí, aby jejich život pokračoval. Vše je jen na nich a na Bohu, kterému osud svůj a svých blízkých odevzdala.

Hana 36 let

Hana, jak sama říká, měla dětství velmi idylické. Vyrůstala jako jedináček a rodiče jí věnovali veškerý svůj volný čas a péči. Od malička se věnovala nejrůznějším sportům a ve volném čase trávila každou minutu v nedalekých stájích, kde se zadarmo starala o koně. Již od dětství se nebála jakékoliv práce a vyhledávala dobrodružství.

Po vystudování střední školy se odstěhovala do Prahy, kde ve studiu pokračovala na vysoké škole. Dále se věnovala pravidelnému zátěžovému cvičení a měla několik brigád najednou. Vždy také ráda cestovala, a tak všechny své našetřené peníze dávala právě do cest kolem světa a poznávání nových míst. I díky škole byla několikrát na dlouhodobém zahraničním pobytu a několikrát za své studijní výsledky byla i oceněna školou.

Vše se změnilo ode dne, kdy se začala cítit unavená a začaly jí mírné bolesti hlavy. Užívala léky na bolest, protože nechtěla, aby jí tato nepříjemnost ovlivňovala její každodenní zápal. Když bolesti po měsíci nepřestaly a naopak se zintenzivnily, začala mít také problém se spánkem. V tu chvíli vyhledala odbornou pomoc u lékařů. Ti jí následně poslali na nejrůznější vyšetření a Haně zjistili nádor na mozku.

Byla nutná okamžitá hospitalizace a následná operace. *„Když mi to lékaři řekli, tak jsem nejdříve brečela. Volala jsem to domů a rodiče ihned za mnou přijeli. Byla jsem hospitalizovaná v Brně. A jelikož rodiče jsou z Moravy, měli to za mnou kousek. Nejdříve jsem to vůbec nechápala. „Proč já? Co jsem udělala špatně?“ – stále jsem si říkala. Operace naštěstí dopadla dobře, nádor zhoubný nebyl a já se velmi rychle začala zase dávat do kupy. Měla jsem štěstí. Teď vím, že to bylo způsobeno mým životním stylem. Vše uspěchané, snaha vše stihnout a neslevit. Dost mě to ponaučilo a díky tomu jsem se naučila*

vážit si života a brát vše s klidem. Nic neuspěchat a hlavně myslet na svůj tělesný a duševní klid.“

Hana svůj předchozí uspěchaný životní styl zmírnila a začala se více věnovat sama sobě. Kondiční tréninky vyměnila za lekce jógy a meditace. Školu zdárně dostudovala a získala i vysněné povolání. Díky své práci se nadále může věnovat cestování a komunikaci s lidmi.

3.4 Reflexe

3.4.1 Drogově závislí

Text popisuje různé životní osudy osob spojených s drogovou závislostí. Každý z nich má své vlastní důvody a zkušenosti, které ovlivnily jeho cestu k užívání drog. Je zajímavé vidět, jak různé okolnosti, rodinné vztahy a osobnostní rysy mohou hrát roli v tom, jak se jednotlivci dostávají do závislosti a jak se s ní poté vyrovnávají.

Adam, který vyrůstal v rodině s problematickými vztahy, se snažil vyrovnat se svými emocemi a nízkým sebevědomím právě pomocí drog a steroidů. Přežil předávkování a nyní se považuje za nadlidsky silného a nepřemožitelného. Jeho přesvědčení o vlastní nadřazenosti a schopnosti přežít ve všech situacích je patrně obranný mechanismus, který mu pomáhá zvládat život po dlouhé závislosti.

Michaela začala brát drogy jako reakci na rodinné problémy a nedostatek sebevědomí. Nicméně si postupem času uvědomila, že drogy nepřinášejí nic dobrého a rozhodla se přestat. Nyní žije spokojený a spořádaný život, snaží se hledat smysl a radost mimo drogy.

Andrej, který se považuje za narcistu, se dostal do závislosti kvůli partě a zvědavosti. I přes jeho narcismus je vidět, že je to hodný člověk. Po dlouhém boji se závislostí na drogách nyní drogy neužívá a zaměřuje se na duchovní rozvoj.

Vladimír začal brát drogy ze zvědavosti, ale postupně se dostal do závislosti na pervitinu a opiátech. Po dlouhé a těžké cestě se mu podařilo vybojovat svobodu od závislosti a nyní se soustředí na duchovní stránku života.

Dominik začal s drogami kvůli pocitu opuštěnosti a nepochopení ve své rodině. Přes pokusy o léčení se stále pohybuje v závislosti a bojuje s depresemi.

Každý z těchto příběhů ukazuje, že závislost na drogách je komplexní problém, který může být ovlivněn různými faktory. Rodinné vztahy, emocionální zkušenosti, osobnostní rysy a vnější vlivy hrají důležitou roli v procesu vzniku a překonávání závislosti. Je důležité, aby lidé s drogovou závislostí získali podporu, porozumění a vhodnou odbornou pomoc, aby mohli nalézt cestu k uzdravení a plnohodnotnému životu.

Propojení filozofie s příběhy drogově závislých osob může poskytnout zajímavý pohled na různé aspekty lidského bytí a hledání smyslu života. Zde je možné najít některé spojitosti mezi filozofickými myšlenkami a příběhy uvedenými v textu.

Aristotelova filozofie se zaměřovala na lidskou etiku a dobro. Adama, který hledal nadlidskou sílu a přežití pomocí drog a steroidů, lze vidět jako osobu, která hledala své vlastní dobro a uspokojení prostřednictvím vnějších prostředků. Aristoteles by mohl upozornit na důležitost nalézání štěstí a smyslu života ve vnitřních ctnostech a v harmonii sám se sebou. Aristotelova díla, jako např. *Etika Nikomachova*[120], by mohla prohloubit pochopení lidské etiky a hledání dobra.

Augustinovo myšlení se zaměřovalo na lidskou vůli a hledání pravdy. Michaela, která se rozhodla přestat s drogami poté, co si uvědomila jejich škodlivé účinky, může být příkladem lidské vůle k obrácení a hledání pravdy o sobě a svém životě. Augustin by mohl podpořit její snahu najít radost a smysl mimo drogy, a to prostřednictvím vnitřního duchovního růstu. Augustinova díla, jako např. *Vyznání*[121], by mohla být inspirativní pro jeho myšlenky o vůli a hledání pravdy.

[120] ARISTOTELÉS. *Etika Nikomachova*. 4., nezměn. vyd. Praha: Rezek, 2013, 291 s. ISBN 978-80-86207-35-3

[121] AUGUSTIN. *Vyznání*. V Kalichu 6. vyd. Přeložil Mikuláš LEVÝ. Praha: Kalich, 2012. ISBN 978-80-7017-165-3

Descartova filozofie se zaměřovala na poznání a mysl. Andrej, který se považuje za narcistu, ale přesto se snaží překonat závislost a zaměřit se na duchovní rozvoj, může představovat vědomí svého myšlení a snahu o osobní transformaci. Descartes by mohl odkazovat na důležitost introspekce a poznání svého vlastního bytí. Díla Descarta, jako např. *Meditace o první filosofii*[122], by mohla být inspirativní pro jeho metodu pochybování a reflexe.

Kantova filozofie se soustředila na etiku a povinnosti. Vladimír, který se po dlouhém a těžkém boji s drogovou závislostí zaměřuje na duchovní stránku života, může reprezentovat hledání morální povinnosti a vnitřního závazku ke změně a růstu. Kant by mohl představovat význam jednání v souladu s morálními zásadami a vnitřní svobodou. Kantova díla, jako např. *Základy metafyziky mravů*[123], by mohla být inspirativní pro jeho myšlenky o etice a povinnosti.

Hegelova filozofie se zabývala dialektickým procesem a historickým rozvojem. Dominik, který se stále pohybuje v závislosti a bojuje s depresemi, může představovat jednotlivce uvězněného v opakujícím se cyklu a hledajícího východisko. Hegel by mohl upozornit na důležitost překonání protikladů a hledání individuálního rozvoje ve společenském kontextu. Díla Hegela, jako např. *Fenomenologie ducha*[124], by mohla poskytnout teoretický rámec pro pochopení dialektických procesů.

Schopenhauerova filozofie se soustředila na lidské utrpení a hledání osvobození. Adam, který začal brát drogy kvůli opuštěnosti a nepochopení ve své rodině, by mohl reprezentovat individuální zápas s utrpením a hledáním cesty k osvobození od závislosti a deprese. Schopenhauer by mohl zdůraznit význam hledání vnitřního klidu a transcendentálního povědomí. Díla Schopenhauera, jako např. *Svět jako vůle a*

[122] DESCARTES, René. *Meditace o první filosofii; Námitky a autorovy odpovědi*. Praha: OIKOYMENH, 2003. ISBN 80-7298-084-X

[123] KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravů*. Praha: Svoboda, 1976

[124] HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich. *Fenomenologie ducha*. Přeložil Jan KUNEŠ, přeložil Milan SOBOTKA, přeložil Jan PATOČKA. Praha: Filosofia, 2019. Základní filosofické texty. ISBN 978-80-7007-553-1

představa[125], by mohla podnítit jeho úvahami o povaze utrpení a hledání cest k osvobození.

Nietzscheova filozofie se zaměřovala na vůli k moci a překonání. Adam, který přežil předávkování a nyní se považuje za nadlidsky silného a nepřemožitelného, může reprezentovat Nietzscheovu myšlenku nadčlověka a hledání síly vůle a sebeurčení. Nietzsche by mohl odkazovat na důležitost sebepřekonání a nalezení vnitřního smyslu života. Nietzscheova díla, jako např. *Tak pravil Zaratustra*[126], by mohla inspirovat jeho úvahami o individuální síle a transcendenci.

Heideggerova filozofie se zaměřovala na bytí a existenci. Všichni uvedení drogově závislí lidé mohou představovat různé způsoby, jak se vyrovnat s bytím a hledáním smyslu v situaci závislosti. Heidegger by mohl upozornit na důležitost autentického přijetí vlastní existence a odpovědnosti za svůj život. Díla Heideggera, jako např. *Bytí a čas*[127], by mohla poskytnout teoretický základ pro porozumění bytí a existence.

Patočkova filozofie se týkala existence a smrti. Každý z uvedených příběhů může představovat boj s existenciálními otázkami a hledání smyslu v obtížných okolnostech. Patočka by mohl zdůraznit význam osobního vývoje a odpovědnosti za svůj život, a to i v situaci drogové závislosti. Díla Patočky, jako např. *Kacířské eseje o filosofii dějin* [128], by mohla nabídnout filozofický rámec pro jeho úvahy o existenci, smrti a hodnotách.

Tato spojení mezi filozofií a příběhy drogově závislých osob mají za cíl poukázat na různé aspekty lidského bytí a možnosti hledání smyslu a plnohodnotného života, i přes obtíže a závislosti, se kterými se jednotlivci mohou potýkat. Filozofie může poskytnout rámec pro pochopení a interpretaci lidských zkušeností a nabídnout inspiraci k osobnímu růstu a změně.

---

[125] SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Nová tiskárna Pelhřimov, 1997. ISBN 80-901916-4-9

[126] NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. Olomouc: Votobia, 1992. Šlépěj v okně. ISBN 80-85619-28-8

[127] HEIDEGGER, Martin. *Bytí a čas*. 2., opr. vyd. Praha: Oikoymenh, 2008. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-048-2

[128] PATOČKA, Jan. *Kacířské eseje o filosofii dějin*. Praha: Oikoymenh, 2007. ISBN 978-80-7298-275-2

3.4.2 Závislí na alkoholu

Rostislav, 56 let, vypráví o dětství, které bylo poznamenáno těžkými rodinnými vztahy a násilím ze strany otce. Rostislav vyrůstal v nepříznivém prostředí, kde byl alkohol součástí rodinné dynamiky. V textu se také objevuje jeho vlastní potýkání s alkoholem a postupné uvědomování si problému. Rostislav se rozhodl vyhledat léčbu a přestat pít. Jeho příběh ukazuje, jak trauma a špatné rodinné prostředí mohou vést k používání alkoholu jako způsobu úniku a zvládání obtížných emocí.

Irena, 52 let, sdílí svůj pohled na alkohol jako na levného terapeuta. Její život byl poznamenán negativními rodinnými vztahy a nedostatkem péče. Irena používá alkohol jako způsob, jak se může vyrovnat se svými depresivními pocity, i když si uvědomuje, že to nemá pozitivní účinek na její duševní zdraví. Přítomnost jejích dětí je pro ni důležitou motivací k omezení pití.

Josef, 33 let, vypráví o vlivu rodinného prostředí, ve kterém bylo pití alkoholu běžné. Vyrůstal ve vesnickém prostředí, kde pití bylo považováno za normu. Jeho příběh ukazuje, jak pití a hazard mohou mít zničující dopad na život jedince, způsobovat finanční problémy a narušovat vztahy. Josef se nachází v začarovaném kruhu závislosti a dluhů, které souvisejí s jeho pitím.

Tyto tři příběhy ilustrují různé aspekty související s pitím alkoholu; jsou to rodinné vztahy, zvládání emocí a závislost. Ukazují, že alkohol může sloužit jako forma úniku, zvládání obtížných situací, a dokonce jako terapeutický nástroj, avšak s negativními důsledky na fyzické a duševní zdraví jedince. Tyto příběhy také poukazují na důležitost podpory, léčby a rozhodnutí jednotlivce přijmout změny ve svém životě, aby se vyrovnal s problémy spojenými s pitím alkoholu.

Oba případy Maršouna a Jiřího jsou silnými příběhy lidí, kteří se potýkali se závislostí na alkoholu a prošli těžkými životními situacemi. Oba se nakonec rozhodli změnit svůj život a přestat pít.

Maršounova cesta byla velmi turbulentní, plná nebezpečných situací a problematických rozhodnutí. Přestože zažil těžké období se závislostí a dluhy, byl schopen se vymanit ze svého negativního životního stylu poté, co zjistil, že má nádor na mozku.

Tato závažná nemoc ho motivovala ke změně a rozhodl se přestat pít. Je úžasné, že dokázal překonat svou závislost a vyhnout se problematickým situacím, kterým dříve čelil.

Jiřího příběh je také plný výzev, ztráty blízkých a závislosti na alkoholu. Sám si uvědomil, že se stal otrokem alkoholu a že mu alkohol ovládal život. Po ztrátě svého otce a matky se Jiří dostal do těžkého období, ve kterém začal pít pravidelně. Nicméně si brzy uvědomil, že jeho závislost mu brání žít svobodně a rozhodl se přestat pít. S pomocí léků a podpory psychiatra se mu podařilo překonat svou závislost a udržuje se ve stavu soběstačnosti.

Oba příběhy ukazují, že i přes těžké životní situace a závislost je možné najít odhodlání a sílu změnit svůj život. Je důležité si uvědomit, že každý člověk je schopen ovládat své rozhodnutí a přijmout změnu. Podpora a profesionální pomoc mohou být klíčové při překonávání závislosti.

Aristotelova filozofie by mohla upozornit na důležitost nalezení rovnováhy a míry v životě. Rostislav, Irena a Josef by se mohli inspirovat Aristotelovým konceptem střední cesty, který by mohl pomoci vyrovnat se s problémy spojenými s pitím alkoholu a hledáním zdravého životního stylu. Aristotelova díla, jako např. *Poetika*[129], by mohla prohloubit porozumění rovnováze a míře v lidském životě.

Augustinova myšlenka o lidské vůli a hledání pravdy by mohla být relevantní pro všechny tři příběhy. Rostislav, Irena a Josef by mohli nalézt motivaci a sílu k překonání své závislosti ve vnitřním hledání pravdy o sobě a svém životě. Augustinova díla, jako např. *O milosti a svobodném rozhodování* [130], by mohla poskytnout hlubší vhled do lidské vůle a hledání pravdy.

Descartova filozofie se zaměřovala na mysl a poznání. Všichni tři závislí by mohli uplatnit Descartovu metodu pochybování a reflexi, aby porozuměli důvodům a motivům, které je vedou k pití alkoholu, a nalezli způsoby, jak se s tímto problémem vyrovnat. Díla

[129] ARISTOTELES. *Poetika*. Praha: GRYF, 1993. ISBN 80-85829-01-0

[130] AUGUSTIN. *O milosti a svobodném rozhodování: Odpověď Simplicianovi*. Přeložil Stanislav SOUSEDÍK, přeložil Ondřej KOUPIL. Praha: Krystal OP, 2000. Thesaurus (Krystal OP). ISBN 80-85929-41-4

Descarta, jako např. *Rozprava o metodě*[131], by mohla být inspirativní pro jejich introspektivní úvahy.

Kantova etika povinnosti by mohla být rozvinuta na závislé osoby. Maršoun, Irena a Josef by se mohli zamyslet nad morálními aspekty své závislosti a jejich povinností vůči sobě samým a svým blízkým, což by je mohlo motivovat ke změně a hledání lepšího života. Kantova díla, jako např. *Kritika soudnosti*[132], by mohla nabídnout filozofický rámec pro jejich úvahy o etice a povinnosti.

Hegelova filozofie dialektiky by mohla pomoci závislým osobám chápat procesy, kterými procházejí při překonávání závislosti. Rostislav, Irena a Josef by mohli vnímat své závislosti jako konflikt mezi svobodou a omezováním a hledat cestu k jejich překonání prostřednictvím individuálního rozvoje. Hegelova díla, jako např. *Fenomenologie ducha* [133], by mohla poskytnout teoretický rámec pro pochopení dialektických procesů.

Schopenhauerova filozofie utrpení by mohla pomoci Rostislavovi, Ireně a Josefovi pochopit negativní dopady alkoholismu na jejich životy a nalézt sílu k překonání závislosti a tím cestu k osvobození od utrpení. Schopenhauerova díla, jako např. *O vůli v přírodě a jiné práce* [134], by mohla podnítit úvahami o povaze utrpení a hledání cest k osvobození.

Nietzscheova myšlenka nadčlověka by mohla být rovněž motivem pro Rostislava, Irenu a Maršoun k překonání alkoholové závislosti a nalezení vlastní síly a potenciálu, který by je posunul k plnohodnotnému a svobodnému životu. Právě Nietzscheova díla, jako např. *Mimo dobro a zlo*[135], by mohla jejich úvahami o individuální síle a transcendenci inspirovat.

Heideggerova myšlenka bytí a existence by mohla být aplikována na Maršouna, Josefa a Jiřího a vést je k hlubšímu smyslu a uvědomění si svého života a k využití

[131] DESCARTES, René. *Rozprava o metodě*. Praha: OIKOYMENH, 2016. ISBN 978-80-7298-212-7
[132] KANT, Immanuel. *Kritika soudnosti*. Přeložil V. Špalek, přeložil W. Hansel. Praha: OIKOYMENH, 2015. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-500-5
[133] HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich. *Fenomenologie ducha*. Přeložil Jan KUNEŠ, přeložil Milan SOBOTKA, přeložil Jan PATOČKA. Praha: Filosofia, 2019. Základní filosofické texty. ISBN 978-80-7007-553-1
[134] SCHOPENHAUER, Arthur. *O vůli v přírodě a jiné práce*. Praha: Academia, 2007. Europa (Academia). ISBN 978-80-200-1547-1
[135] NIETZSCHE, Friedrich. *Mimo dobro a zlo: předehra k filosofii budoucnosti*. Praha: Aurora, 2003. ISBN 80-7299-067-5

zkušenosti s alkoholismem jako prostředku k osobnímu rozvoji a autentickému žití. Teoretický rámec pro jejich úvahy o existenci a smyslu života by mohla poskytnout Heideggera díla, jako např. *Věda, technika a zamyšlení* [136].

Patočkova filozofie existence a smrti by mohla pomoci Rostislavovi, Jiřímu a Josefovi uvědomit si křehkost života a nalézt motivaci k přijetí zodpovědnosti za svou závislost a pomoci hledat smysl a hodnoty v životě bez alkoholu. Díla Patočky, jako např. *Tělo, společenství, jazyk, svět*[137], by mohla nabídnout filozofický rámec pro jejich úvahy o existenci, smrti a životních hodnotách.

Tato propojení filozofie s příběhy závislých na alkoholu poskytují různé perspektivy a zdroje inspirace pro jednotlivce, kteří se snaží překonat svou závislost a nalézt smysluplný a plnohodnotný život. Filozofie může poskytnout rámec pro pochopení a interpretaci jejich zkušeností a nabídnout cestu k osobnímu růstu a transformaci.

3.4.3 Onkologická a jinak závažná onemocnění

Tyto příběhy jsou pozoruhodným příkladem síly lidského ducha a schopnosti překonat nejrůznější výzvy. Každý z nich se setkal s vážnými zdravotními problémy, ale odmítl se vzdát a našel způsob, jak se postavit proti nemoci. Jejich odhodlání, optimismus a vůle bojovat jsou nádherným příkladem pro nás pro všechny.

Olga překonala těžkou nemoc, a přestože musela čelit mnoha komplikacím, stále nachází radost a vděčnost ve svém životě. Její pozitivní přístup a silná vůle ukazují, jakým způsobem můžeme čelit obtížím s odhodláním a nadějí.

Marie se musela vyrovnat s leukémií ve velmi mladém věku a čelila mnoha výzvám v rodině i ve škole. Přestože prošla těžkým obdobím, zůstává silná a nepřestává bojovat. Její odhodlání je pro nás všechny inspirací, abychom se nevzdávali před životními výzvami a hledali sílu v našem vnitřním já.

---

[136] HEIDEGGER, Martin. *Věda, technika a zamyšlení*. Praha: Oikoymenh, 2004. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 80-7298-083-1

[137] PATOČKA, Jan. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Editor Jiří POLÍVKA. Praha: ISE, 1995. ISBN 8085241900

Oba tyto příběhy nám připomínají důležitost vděčnosti, odvahy a pozitivního myšlení. Bez ohledu na to, jaké obtíže nás potkají, můžeme najít sílu a radost ve vlastním životě. Tito bojovníci nám ukazují, že i přes temné chvíle můžeme najít světlo a pokračovat vpřed.

Příběh paní Marie je velmi dojemný a ukazuje, jak trauma z dětství a obtíže ve vztazích mohou ovlivnit naše zdraví. Její odhodlání a víra v Boha jí pomohly překonat těžké okamžiky a najít sílu bojovat s rakovinou. Její pozitivní přístup a ochota pomáhat ostatním jsou obdivuhodné.

Paní Vlasta se vyrovnávala se svým problémem pýchy a věřila, že nemoc byla trestem za tento charakterový rys. Přijala svou nemoc jako ponaučení a začala být pokornější. Její víra a přesvědčení, že Bůh měl určitý záměr s její nemocí, jí pomohly nalézt smysl a posílit víru.

Hana zase zažila radikální změnu v životě poté, co se u ní objevily zdravotní problémy. Tato zkušenost ji naučila ocenit život a věnovat se svému fyzickému a duševnímu zdraví. Změnila svůj uspěchaný životní styl a začala se věnovat sebepéči a klidu. Tato transformace jí umožnila najít rovnováhu a šťastnější život.

Všechny tři příběhy nám připomínají důležitost emocionálního a psychického zdraví. Zdůrazňují sílu vůle, odhodlání a víry v překonání obtíží. Také ukazují, že změna životního stylu, pozitivní myšlení a sebepéče mohou mít zásadní vliv na naše zdraví a štěstí.

Aristotelova filozofie o střední cestě by mohla být využita ve všech příbězích. Učí nás najít rovnováhu mezi vnitřním odhodláním a přijetím obtíží, které nám přinášejí onkologická a jinak závažná onemocnění. Aristoteles by zdůraznil důležitost hledání radosti a vděčnosti i v obtížných okamžicích. Jeho filozofie o střední cestě se u nich odráží v hledání rovnováhy mezi vnitřním odhodláním a přijetím obtíží, což rezonuje např. s jeho myšlenkami v knize *Etika Nikomachova* [138].

[138] ARISTOTELÉS. *Etika Nikomachova*. 4., nezměn. vyd. Praha: Rezek, 2013, 291 s. ISBN 978-80-86207-35-3

Augustinova filozofie o hledání pravdy a vůli by mohla být relevantní pro všechny zmíněné ženy. Jejich odhodlání a víra v možnost překonat nemoc odkazují na lidskou vůli a hledání vnitřní pravdy o sobě. Augustin by mohl zdůraznit důležitost naděje a víry v dobrou vůli a péči Boží. Augustinova filozofie o hledání pravdy a vůli je v těchto příbězích patrná skrze odhodlání a víru vedoucí k překonání nemoci, což je možné hlouběji prostudovat např. v Augustinově díle *Vyznání*[139].

Descartova filozofie o poznání a mysli by mohla být rovněž aplikována na Olgu, Marii a Hanu, které se snažily pochopit své zdravotní problémy a přijaly je. Descartes upozorňuje na důležitost poznání a sebereflexi jako možnosti pro osobní růst a přijetí nemoci. Descartova filozofie o poznání a mysli, zejména v *Meditacích o první filozofii*[140], nabízí cenný rámec úvah pro porozumění a přijímání zdravotních problémů. Klade důraz na metodu pochybování, povzbuzuje k sebereflexi a vědomému zkoumání vlastního stavu. Jeho myšlenka *„Cogito, ergo sum"* (Myslím, tedy jsem) podtrhuje význam vědomí vlastní existence a vnímání zdravotního stavu. Tato filozofie může být inspirací pro kritické myšlení a introspekcí pro přijímání a řešení zdravotních výzev.

Kantova filozofie o etice a povinnostech by mohla být relevantní pro všechny příběhy. Všechny výše zmíněné ženy by mohly být motivovány k nalezení smyslu a hodnoty ve svém životě, i přes zdravotní problémy, a ke kultivování své vůle k překonání obtíží. V příbězích u všech zmíněných žen se odráží i Kantova filozofie o etice a povinnostech. Jejich motivace k nalezení smyslu a hodnoty ve svém životě zdůrazňuje sílu vůle a péči o vlastní život. Kantův pohled lze detailněji pochopit např. v jeho díle *Kritika čistého rozumu*[141] a *Základy metafyziky mravů*[142].

Také Hegelova filozofie o dialektickém procesu by všem uvedeným ženám mohla pomoci porozumět jejich vývoji životního postoje v souvislosti s onemocněními. Hegel by upozornil na důležitost hledání a vyrovnání se s protiklady a úskalími v životě, aby mohlo

---

[139] AUGUSTIN. *Vyznání*. V Kalichu 6. vyd. Přeložil Mikuláš LEVÝ. Praha: Kalich, 2012. ISBN 978-80-7017-165-3

[140] DESCARTES, René. *Meditace o první filosofii; Námitky a autorovy odpovědi*. Praha: OIKOYMENH, 2003. ISBN 80-7298-084-X

[141] KANT, Immanuel. *Kritika čistého rozumu*. Přeložil Jiří CHOTAŠ, přeložil Ivan CHVATÍK, přeložil Jaromír LOUŽIL. Praha: OIKOYMENH, 2001. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 80-7298-035-1

[142] KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravů*. Praha: Svoboda, 1976

dojít k uzdravení. Hegelův koncept střetu a syntézy protikladů nabízí perspektivu procházení komplexností nemoci a uzdravení, jak je detailně popsáno např. ve *Fenomenologii ducha*[143], jednom z jeho klíčových děl. V boji s onemocněním zdůrazňuje důležitost hledání a vyrovnání se s protiklady v životě, klíčovými průvodci procesu uzdravení. Emocionální konflikty, od bolesti po naději, mohou být chápány jako dialektický pohyb směrem k integrovanému a harmonickému životu. Hegelův filozofický rámec může posloužit těmto ženám jako inspirace pomáhající jim nalézt sílu v konstruktivním dialogu s protiklady vlastní existence.

Schopenhauerova filozofie o utrpení by mohla nemocným ženám pomoci přijmout jejich zdravotní problémy a hledat způsoby, jak lze nalézt vnitřní klid a smysl i v obtížných situacích. Schopenhauerovy myšlenky by jim mohly zdůraznit důležitost nalezení vnitřního štěstí a vyrovnání se s utrpením. Jeho filozofie o utrpení nachází odraz v příbězích, v nichž se snaží přijmout své zdravotní problémy a hledat vnitřní klid a smysl i v těžkých situacích. Např. Schopenhauerovo dílo *O vůli v přírodě a jiné práce*[144] může nabídnout hlubší pohled na utrpení a hledání smyslu pro uzdravení.

Nietzscheova filozofie o vůli k moci a nadčlověku by mohla být zaměřena např. na Olgu. Její odhodlání a síla bojovat s nemocí poukazuje na její schopnost překonat překážky a nalézt sílu ve vlastní vůli. Nietzscheova filozofie o vůli k moci a nadčlověku byla rozvinuta především v jeho díle *Tak pravil Zarathustra*[145].

Heideggerova filozofie o bytí a smrti by mohla pomoci vyrovnat se s vlastním bytím v situaci onkologických onemocnění. Heidegger zdůraznil důležitost uvědomění si vlastní konečnosti a hledání smyslu života i v obtížných okamžicích. Jeho filozofie o bytí a smrti je detailněji rozpracována např. v díle *Bytí a čas*[146]. Tato kniha může poskytnout

[143] HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich. *Fenomenologie ducha*. Přeložil Jan KUNEŠ, přeložil Milan SOBOTKA, přeložil Jan PATOČKA. Praha: Filosofia, 2019. Základní filosofické texty. ISBN 978-80-7007-553-1

[144] SCHOPENHAUER, Arthur. *O vůli v přírodě a jiné práce*. Praha: Academia, 2007. Europa (Academia). ISBN 978-80-200-1547-1

[145] NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. Olomouc: Votobia, 1992. Šlépěj v okně. ISBN 80-85619-28-8

[146] HEIDEGGER, Martin. *Bytí a čas*. 2., opr. vyd. Praha: Oikoymenh, 2008. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-048-2

hlubší pohled na jeho koncepty existence a smrti, které mohou být relevantní pro ty, kteří čelí závažným onemocněním.

Patočkova filozofie o existenci a smrti by mohla být uplatněna na příběhy Vlasty, obou Marií a Hany, které čelí výzvám onkologických onemocnění. Patočka by mohl upozornit na důležitost přijetí vlastní existence a hledání smyslu i v situaci životního ohrožení. Patočkova filozofie o existenci a smrti může být pochopena konkrétně v jeho díle *Přirozený svět jako filosofický problém*[147]. Tato kniha umožní lépe porozumět pohledu na přijetí vlastní existence a hledání smyslu v situaci životního ohrožení.

Propojení filozofie s příběhy onkologicky a jinak závažně nemocných osob poskytuje různé perspektivy a zdroje inspirace pro jednotlivce, kteří čelí vážným zdravotním problémům. Filozofie může nabídnout rámec pro porozumění a interpretaci jejich zkušeností a poskytnout podporu při hledání smyslu, naděje a odhodlání v boji s nemocí.

3.4.4 Závěr reflexe

Studie těchto různých příběhů, propojená s filozofií významných myslitelů, nám otevírá cenné vhledy do lidské povahy, lidského utrpení a síly lidské vůle. Zdá se, že filozofie, jako jedinečný intelektuální rámec, dokáže rozšířit a prohloubit naše chápání a interpretaci lidských příběhů.

Závislost na drogách a alkoholu, stejně jako onkologická onemocnění, představují závažné výzvy, které vyžadují nejen fyzickou léčbu, ale také emocionální a psychologickou podporu. Filozofické myšlenky Aristotela, Augustina, Descarta, Kanta, Hegela, Schopenhauera, Nietzscheho, Heideggera a Patočky nám poskytují inspiraci a zdroje, které mohou pomoci lidem při překonávání těchto obtíží.

[147] PATOČKA, Jan, KOUBA, Pavel a Ivan CHVATÍK, ed. *Přirozený svět jako filosofický problém*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1992. Orientace (Československý spisovatel). ISBN 80-202-0365-6

Aristoteles a jeho koncept střední cesty nám připomíná důležitost vyváženého života a nalezení rovnováhy v boji se závislostí a onemocněním. Jeho dílo *Etika Nikomachova*[148] poskytuje hluboké pochopení principů morálky a správného života.

Augustin nás vyzývá k hledání pravdy a vnitřního smyslu, které mohou posílit naši vůli a podpořit naši odhodlanost překonat obtíže. V jeho *Vyznání*[149] nacházíme teologické úvahy o lidské vůli a božské milosti.

Descartes nás učí zkoumat a poznávat sami sebe, což je klíčové pro léčbu a překonání závislosti a nemoci. *Meditace o první filozofii*[150] nám otevírá cestu k pronikání do podstaty vlastní existence.

Kant přináší důležitou perspektivu etiky a povinností, které nám ukazují naši zodpovědnost vůči sobě samým a našim bližním v procesu uzdravování a překonávání těchto obtíží. V jeho *Kritice praktického rozumu*[151] jsou rozvíjeny myšlenky o morálních imperativech a povinnostech.

Hegelova dialektika nabízí vhled do procesu transformace a růstu, který může rovněž vést ke změně a překonání závislosti a nemoci. *Fenomenologie ducha*[152] představuje jeho klíčové pojmy a filozofické metody.

Schopenhauer nám připomíná, že utrpení je součástí lidského života, a vyzývá nás k hledání vnitřního klidu a smyslu v obtížných okamžicích. *Svět jako vůle a představa*[153] je jeho hlavním dílem, ve kterém svou filozofii rozvíjí.

---

[148] ARISTOTELÉS. *Etika Nikomachova*. 4., nezměn. vyd. Praha: Rezek, 2013, 291 s. ISBN 978-80-86207-35-3

[149] AUGUSTIN. *Vyznání*. V Kalichu 6. vyd. Přeložil Mikuláš LEVÝ. Praha: Kalich, 2012. ISBN 978-80-7017-165-3

[150] DESCARTES, René. *Meditace o první filosofii; Námitky a autorovy odpovědi*. Praha: OIKOYMENH, 2003. ISBN 80-7298-084-X

[151] KANT, Immanuel. *Kritika čistého rozumu*. Přeložil Jiří CHOTAŠ, přeložil Ivan CHVATÍK, přeložil Jaromír LOUŽIL. Praha: OIKOYMENH, 2001. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 80-7298-035-1

[152] HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich. *Fenomenologie ducha*. Přeložil Jan KUNEŠ, přeložil Milan SOBOTKA, přeložil Jan PATOČKA. Praha: Filosofia, 2019. Základní filosofické texty. ISBN 978-80-7007-553-1

[153] SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Nová tiskárna Pelhřimov, 1997. ISBN 80-901916-4-9

Nietzsche a jeho myšlenky o vůli k moci a nadčlověku nabízejí inspiraci a motivaci k překonávání překážek a hledání vlastní síly v boji s nemocí. *Tak pravil Zarathustra*[154] představuje jeho vizionářské myšlenky o překonávání sebe sama.

Heideggerova myšlenka o bytí a smrti nás přivádí k uvědomění si vlastní konečnosti a naléhá na hledání smyslu života i v obtížných situacích, jako jsou závislosti a onkologická onemocnění. Dalo by se říci, že *Bytí a čas*[155] je hlavním filozofickým dílem na toto téma.

Patočkova filozofie o existenci a smrti zdůrazňuje důležitost přijetí vlastní existence a hledání smyslu a hodnoty i přes výzvy, které před námi stojí. Jeho *Přirozený svět jako filosofický problém* [156] nám poskytuje hluboký vhled do problematiky existence a vztahu těla a mysli.

Celkově lze říci, že filozofická reflexe těchto lidských příběhů nabízí hluboké vhledy do lidského utrpení, síly vůle a vnitřní transformace. Filozofie může sloužit jako inspirace, rámec a zdroj podpory pro jednotlivce při jejich cestě k překonání závislostí, onkologických a jinak závažných onemocnění. Tyto příběhy také zdůrazňují důležitost empatie, porozumění a podpory pro ty, kteří těmito obtížnými životními situacemi procházejí.

Naše chápání filozofie a lidských příběhů může být vzájemně obohacující. Filozofie nám poskytuje konceptuální náhled a teoretický rámec pro porozumění lidskému utrpení a transformaci, zatímco lidské příběhy přinášejí konkrétní zkušenosti a příklady životů, které mohou inspirovat a obohatit naši filozofickou reflexi. Spojení filozofie a lidských příběhů tak může poskytnout cenné poznatky pro léčbu, podporu a lidský rozvoj.

V závěru je třeba zdůraznit, že tato filozofická reflexe nemá za cíl poskytnout definitivní řešení pro jednotlivé příběhy a jejich výzvy. Místo toho nám nabízí širokou

[154] NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. Olomouc: Votobia, 1992. Šlépěj v okně. ISBN 80-85619-28-8

[155] HEIDEGGER, Martin. *Bytí a čas*. 2., opr. vyd. Praha: Oikoymenh, 2008. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-048-2

[156] PATOČKA, Jan, KOUBA, Pavel a Ivan CHVATÍK, ed. *Přirozený svět jako filosofický problém*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1992. Orientace (Československý spisovatel). ISBN 80-202-0365-6

škálu perspektiv, které mohou být užitečné při hledání smyslu, síly a naděje v boji s obtížemi, které přinášejí závislosti, onkologická a jinak závažná onemocnění.

Závěr

V teoretické části disertační práce *Filosofický postoj k životu a ke smrti u lidí, kteří se ocitli na hraně života a smrti* se autorka věnovala stále aktuálnímu filozofickému tématu pojetí svobodné vůle a zda člověk svobodnou vůli má. Zaměřila se na popis a charakteristiku daného tématu a v následujících kapitolách shrnula analyzované poznatky od nejrůznějších filozofů, kteří se tímto tématem mj. také zabývali.

V empirické části práce jsou sesbírány a sepsány jednotlivé příběhy lidí, kteří si prošli těžkou životní situací, jež jim celý dosavadní život převrátila naruby, a byli tak nuceni k velkým životním změnám nejen návykovým, ale hlavně ke změně nahlížení na život, jejich životního stylu a péči o duševní klid.

Tato disertační práce si klade za cíl prokázat hlubokou spojitost mezi filozofickou reflexí a proměnou postoje k životu a smrti u lidí, kteří prošli extrémními životními situacemi. Snahou bylo vyzdvihnout nejen fyzický, ale i duševní a filozofický rozvoj jednotlivců, kteří na vlastní kůži pocítili hranici mezi životem a smrtí. Vyzdvihnout významný přínos jejich zkušeností, které mohou být návody k hlubšímu pochopení sebe sama a k nalezení smyslu života.

Práce ukazuje, že nemoc, ať už jakéhokoliv charakteru, nejen ovlivňuje fyzický stav, ale má podstatný dopad i na duševní rovinu. Demonstrované příklady a analýza na základě děl filozofů zdůrazňují, že tyto životní situace mohou být klíčem k pochopení lidského existenciálního stavu v dnešní době. Filozofie těchto myslitelů poskytuje rámec k pochopení významu lidského života a smrti, který může být aplikován na konkrétní životní příběhy.

Doufám, že tato disertační práce může nabídnou ještě i další možnosti a že filozofie může být využita k hledání východisek v souvislosti s konkrétními příběhy. Filozofové, uvedeni v disertační práci, přesněji jejich myšlenky, mohou člověku nabídnout i nové pohledy na pochopení vztahu života a smrti, a to nejen prostřednictvím teoretického rámce, ale i prostřednictvím konkrétních příběhů, které nás vyzývají k určitým filozofickým úvahám.

V příbězích drogově závislých se objevuje široká škála individuálních zkušeností a důvodů, které vedly k užívání drog. Každý z těchto lidí pak volil vlastní cestu k závislosti a posléze musel čelit vlastním výzvám při hledání cesty ven. Text nám připomíná, že drogová závislost je komplexní problém, který zasahuje do každého aspektu života postižených jedinců. Rodinné vztahy, trauma, osobnostní rysy a vnější vlivy mohou hrát významnou roli v procesu vzniku a překonávání závislosti.

Příběhy osob závislých na alkoholu nám poskytují vhled do jejich motivací a cest k alkoholismu. Rodinné prostředí, emocionální zátěž a nedostatek sebevědomí se v mnoha případech podílejí na vzniku a udržování závislosti. Tyto příběhy však také ukazují naději, že snad každý jedinec má sílu a schopnost překonat závislost a vést plnohodnotný život. Důležitost podpory, profesionální pomoci a vnitřního rozhodnutí je v těchto případech více než zřejmá.

V příbězích onkologických a jinak závažných onemocnění se setkáváme s neuvěřitelnou silou a odhodláním jednotlivců, kteří se museli s touto závažnou životní zkouškou vyrovnat. Přes bolest, komplikace a nejistoty se rozhodli nevzdávat a bojovat. Tyto příběhy nás inspirují k uvědomění si síly lidského ducha a schopnosti překonat i nejtěžší výzvy.

V každém z těchto případů je patrné, jak jednotlivci zaujímají různé přístupy k životním výzvám. Někteří se opírají o svou víru a spiritualitu, jiní nacházejí motivaci v sebepéči, pozitivním myšlení nebo podpoře od blízkých. Příběhy těchto lidí nám připomínají, že život je plný zkoušek, ale i možností nalézt sílu a růst z nich.

Celkově tyto příběhy ukazují, že každý jedinec má schopnost obtíže překonat. Ať už se jedná o závislosti, anebo vážná onemocnění. Důležité je hledat podporu, věřit v nové možnosti a být otevřený změnám ve svém životě. Příklady odhodlání, síly vůle a pozitivního přístupu v těchto příbězích nám mohou sloužit jako inspirace a povzbuzení v našich vlastních životních výzvách.

Filozofie přispívá k hlubšímu porozumění lidské povahy, světa a našeho místa v něm. Výše zmíněné příběhy osob spojených s drogovou závislostí, závislostí na alkoholu a

onkologickými a jinak závažnými onemocněními byly zkoumány z hlediska myšlenek a konceptů několika významných filozofů.

Aristotelova etika a jeho koncepty jako eudaimonie (šťastný život) a střední cesta by mohly být využity na cestě závislých jedinců směrem k uzdravení. Aristoteles by zdůraznil důležitost nalézt vyváženost mezi překonáváním závislosti a vytvářením smysluplného života.

Augustinovo pojetí vnitřního boje a hledání štěstí v Bohu by mohlo pomoci při překonávání svých obtíží těm, kteří se potýkají buď s drogovou závislostí, nebo alkoholismem, najít sílu a oporu v náboženské víře.

Descartova myšlenka *„Cogito, ergo sum“* (Myslím, tedy jsem) by mohla pomoci závislým jedincům při uvědomování si vlastního subjektivního stavu a rozhodnutí přijmout změnu. Bylo by důležité, aby si uvědomili, že mají moc a svobodu přetvořit své životy.

Kantovy kategorické imperativy by mohly být rozvinuty na rozhodnutí jedinců, kteří se potýkají s drogovou závislostí nebo alkoholismem, pomoci jim rozlišovat mezi správným a nesprávným jednáním. Podpora by se měla zaměřit na rozvoj jejich autonomie a morálního rozhodování.

Hegelovo pojetí dialektiky a historického vývoje by mohlo být aplikováno na proces překonávání závislosti a na boj s onemocněním. Jednotlivci by měli přijmout vlastní situaci a hledat cestu k uzdravení a sebepoznání.

Schopenhauerovo pojetí trápení a hledání vyššího smyslu by mohlo nabídnout perspektivu pro ty, kteří čelí těžkým výzvám. Schopenhauer by mohl podporovat hledání vnitřního klidu a osvobození od závislostí.

Nietzscheovo pojetí vůle k moci a nadčlověka by mohlo být rozvinuto na transformaci jedinců, kteří se potýkají buď s drogovou závislostí, nebo alkoholismem. Nietzsche by zdůrazňoval důležitost přijetí odpovědnosti za vlastní život a seberealizace.

Heideggerovo zaměření na bytí a smysl života by mohlo pomoci závislým jedincům nalézt vlastní autentičnost a hledat hlubší smysl i v obtížných situacích. Bylo by důležité, aby si uvědomili vlastní existenciální možnosti a odpovědnost za své životy.

Patočkova fenomenologie existence by zase mohla být rozvinuta na prožívání a rozpoznávání vlastních zkušeností závislými jedinci. Patočka by zdůraznil důležitost sebereflexe a přijetí vlastních existenciálních podmínek.

Tyto filozofické myšlenky mohou přinést hlubší reflexi a vhled do příběhů osob spojených se závislostí a onemocněním. Každý filozof má svůj jedinečný přístup k lidské existenci a potenciálně může poskytnout inspiraci a perspektivu při překonávání obtíží.

Je třeba uvědomit si důležitost filozofie jako způsobu myšlení a vnímání pro hlubší pochopení lidského života, smrti a našeho místa v tomto světě. Práce ukazuje, jakým způsobem myšlenky a koncepty významných filozofů mohou osvětlit a přispět k pochopení prožívání a transformace jednotlivců, kteří se ocitli na hraně života a smrti.

Filozofické myšlenky poskytují různé perspektivy a náhledy na lidskou existenci a pomáhají nám přemýšlet nad vlastními hodnotami, volbami a zodpovědností za svůj život. Výsledky této práce ukazují, že každý jedinec má určité možnosti změnit svůj přístup k životu a vymanit se z obtížných situací. Ať už se jedná o závislosti, či těžká onemocnění.

Drogová závislost, závislost na alkoholu, onkologická a jinak závažná onemocnění jsou závažné problémy, které ovlivňují celý život postižených jedinců. Avšak filozofie může přinést naději a inspiraci, jak nalézt smysl a sílu k překonání těchto obtíží. Myšlenky filozofů, jako jsou Aristoteles, Augustin, Descartes, Kant, Hegel, Schopenhauer, Nietzsche, Heidegger a Patočka, nabízejí různé přístupy a možnosti pro hledání vnitřního klidu, přijetí odpovědnosti za vlastní život a seberealizaci.

Důležitost podpory a péče nejen o tělo, ale i o duševní zdraví se objevuje ve všech příbězích, které byly v práci uvedeny. Významnou roli hrají také osobní motivace, odhodlání a schopnost najít sílu uvnitř sebe. Práce poukazuje na to, že každý jedinec má určité možnosti překonat obtíže a vést plnohodnotný život, ačkoli každá cesta je jedinečná.

Filozofie je důležitá nejen pro akademický výzkum, ale i pro praktické uplatnění a pomoc lidem v jejich každodenních životních výzvách. Získané poznatky a příběhy z práce mohou sloužit jako inspirace nejen pro další výzkumy, ale i pro jednotlivce, kteří hledají cestu k uzdravení a seberealizaci.

Tato disertační práce poukazuje na příklady lidí, kteří dokázali překonat své obtíže a najít nový smysl života. Jejich příběhy nám připomínají sílu lidského ducha, odolnost a schopnost růstu. Filozofický pohled na život, svobodnou vůli a transformaci se stává motivací pro osobní i kolektivní rozvoj.

Lze tedy konstatovat, že filozofie poskytuje prostor pro hluboké uvažování o lidské existenci, svobodné vůli a překonávání obtíží. Její koncepty a myšlenky jsou inspirativní a mohou být významným průvodcem pro ty, kteří hledají smysl, sílu a růst v těžkých životních situacích.

Tato práce je předkládána na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy, její pedagogický aspekt, totiž aspekt zdůrazňující možnosti výchovy, plyne z poukazu na nejen teoretické důsledky filozofického života, ale také na to, že filozofie a život s filozofickým tázáním má své praktické důsledky nejen pro jednotlivce, ale i pro společnost.

Výsledky této práce mohou být inspirativní pro další jedince, kteří bojují se závažnými zdravotními, tělesnými či duševními problémy, mohou podpořit jejich snahu nevzdat svůj život a vymanit se smrti. Změna dosavadního nahlížení na život a následná péče o vlastní osobu, to vše je náročná, ale potřebná změna směřující k uzdravení a následnému klidnému žití. Tyto materiály mohou být důležité nejen pro studenty filozofie, ale i psychologie a medicíny a mohou být také inspirací pro další výzkumy zaměřující se na téma svobodné vůle a překonání sebe sama.

Seznam použitých informačních zdrojů

ARENDT, Hannah. *Krize kultury: (Čtyři cvičení v politickém myšlení)*. Praha: Mladá fronta, 1994. Váhy (Mladá fronta). ISBN 80-204-0424-4

ARISTOTELÉS. *Etika Níkomachova*. 4., nezměn. vyd. Praha: Rezek, 2013, 291 s. ISBN 978-80-86207-35-3

ARISTOTELÉS. *Metafyzika*. Přeložil Filip KARFÍK. Praha: Oikoymenh, 2015-. ISBN 978-80-7298-209-7

ARISTOTELES. *Poetika*. Praha: GRYF, 1993. ISBN 80-85829-01-0

AUGUSTIN. *Vyznání*. V Kalichu 6. vyd. Přeložil Mikuláš LEVÝ. Praha: Kalich, 2012. ISBN 978-80-7017-165-3

AUGUSTIN. *O milosti a svobodném rozhodování: Odpověď Simplicianovi*. Přeložil Stanislav SOUSEDÍK, přeložil Ondřej KOUPIL. Praha: Krystal OP, 2000. Thesaurus (Krystal OP). ISBN 80-85929-41-4

BLECHA, Ivan. *Filosofický slovník*. 2. opr. a rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998. ISBN 80-7182-064-4

Co je registr vyloučených hráčů automatů a gamblerů 2022 | Skutečnost.cz. Skutečnost.cz - rady pro život | bydlení | finance | rodina | nákupy [online]. Copyright © [cit. 23.01.2023]. Dostupné z: https://www.skutecnost.cz/rubriky/spolecnost/co-je-rejstrik-vyloucenych-hracu-z-hazardnich-her-rvo_851.html

DESCARTES, René. *Meditace o první filosofii; Námitky a autorovy odpovědi*. Praha: OIKOYMENH, 2003. ISBN 80-7298-084-X

DESCARTES, René. *Rozprava o metodě*. Praha: OIKOYMENH, 2016. ISBN 978-80-7298-212-7

FINK, Eugen. *Filosofie Friedricha Nietzscheho.* Praha : Oikoymenh, 2011. ISBN 978-7298-266-0

FISCHER, John Martin, Robert KANE, Derk PEREBOOM a Manuel VARGAS. *Four Views on Free Will*. Oxford: Blackwell Publishing, 2007. ISBN 978-1405134866

FRENTZEL, Ivo. *Friedrich Nietzsche*. Praha: Mladá fronta, 1995. ISBN 20-204-0517-8

HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich. *Fenomenologie ducha*. Přeložil Jan KUNEŠ, přeložil Milan SOBOTKA, přeložil Jan PATOČKA. Praha: Filosofia, 2019. Základní filosofické texty. ISBN 978-80-7007-553-1

HEIDEGGER, Martin. *Bytí a čas*. 2., opr. vyd. Praha: Oikoymenh, 2008. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-048-2

HEIDEGGER, Martin. *Einführung in die Metaphysik*. Niemeyer; 3., unveränd. Aufl. Edition, Tübingen 1966, 9783484700321

HEIDEGGER, Martin. *Nietzsche. Zweiter Band*. 5. Aufl. Pfullingen: G. Neske, 1989. ISBN 3788501154

HEIDEGGER, Martin. *Věda, technika a zamyšlení*. Praha: Oikoymenh, 2004. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 80-7298-083-1

HELLER, Michał Kazimierz. *Filozofia nauki*. Wyd. Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, Kraków 1992

HOGENOVÁ, Anna. *K fenoménu stáří*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7290-593-5

HOGENOVÁ, Anna. *Odvaha ke štěstí* | Neurazitelny.cz | Večery na FF UK - YouTube. YouTube [online]. Copyright © 2023 Google LLC [cit. 23.01.2023]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=3nxG8gXuVR4

HOLEŠOVSKÝ, DrSc., Prof. dr. František. *Příspěvek k problematice cílů výchovy, zvláště výchovy estetické*. In: *Pedagogika* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1971, [cit. 2020-08-18]. ISBN 2336-2189. ISSN 0031-3815. Dostupné z: http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?attachment_id=8609&edmc=8609

INWOOD, Michael. *A Hegel Dictionary*. 1st edition. Wiley-Blackwell, 1992. ISBN 978-0631175339

JACQUETTE, Dale. *The philosophy of Schopenhauer*. 1. Vyd. Chesham: Acumen, 2005. 320 s. ISBN 1-84465-008-1

KANT, Immanuel. *Kritika čistého rozumu*. Přeložil Jiří CHOTAŠ, přeložil Ivan CHVATÍK, přeložil Jaromír LOUŽIL. Praha: OIKOYMENH, 2001. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 80-7298-035-1

KANT, Immanuel. *Kritika praktického rozumu*. Praha: Nakladatelství Svoboda. 1996. ISBN 80-205- 0507-5

KANT, Immanuel. *Kritika soudnosti*. Přeložil V. Špalek, přeložil W. Hansel. Praha: OIKOYMENH, 2015. Knihovna novověké tradice a současnosti. ISBN 978-80-7298-500-5

KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravů*. Praha: Svoboda, 1976

KARFÍK, Filip. *Dvojí pojem svobody u M. Heideggera*. *Reflexe* [online]. Oikoymenh, 1993 [cit. 2023-01-21]. Dostupné z: https://www.reflexe.cz/File/Reflexe_9/karfik-heidegger.pdf

KOMENSKÝ, Jan Amos. *Labyrint světa a ráj srdce*. V Praze: J. Otto, 1906. Světová knihovna (J. Otto)

KOUBA, Pavel. *Nietzsche. Filosofická interpretace*. Praha: Český spisovatel, 1995. Orientace (Český spisovatel). ISBN isbn80-202-0585-3

KUBICA, František. *Vůle u Arthura Schopenhauera*. Praha, 2020. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Oddělení pro vědeckou činnost. Vedoucí práce Hogenová, Anna

LAERTIOS, Diogenés. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*. Vydání 2. Pelhřimov: Nová tiskárna, 1995. ISBN isbn80-901916-3-0

MAJOR, Ladislav. *Schopenhauerova filosofie člověka*. In: Filosofický časopis, roč. 46, č. 5. Praha: Filosofický ústav Akademie věd České republiky v Praze, 1998, 890 s. ISSN 0015-1831

MASARYK, Tomáš Garrigue. *Ideály humanitní: několik kapitol*. 10. vyd., 9. knižní. Praha, 1946. Živá věda

MOKŘEJŠ, Antonín. *Odvaha vidět: Friedrich Nietzsche - myslitel a filosof*. Praha: H & H, 1993. Philosophica. ISBN 80-85787-46-6

NAGEL, Ernest. *The Structure of Science: Problems in the Logic of Scientific Explanation*. London, Routledge, 1961. ISBN 978-0710018823

NAVRÁTILOVÁ, Olga. *Stát a náboženství v Hegelově právní filosofii*. Praha, 2013. Disertační práce. Univerzita Karlova - Evangelická teologická fakulta. Vedoucí práce Prof. Lenka Karfíková, Dr. theol.

NEWMAN, Lex. *Descartes on the Will in Judgement*. In: BROUGHTON, Janet; CARRIERO, John. *A Companion to Descartes*. Blackwell Publishing Ltd, 2008, s. 334 – 352. ISBN: 9780470696439

NEXØ, Martin Andersen. *Ditta, dcera člověka*. Praha: Družstevní práce, 1935. Živé knihy (Družstevní práce)

NIETZSCHE, Friedrich. *Duševní aristokratismus*. Přeložil Vítězslav TICHÝ. Olomouc: Votobia, 1993. Malá díla. ISBN 80-85619-87-3

NIETZSCHE, Friedrich. *Ecce homo*. Přeložil Ladislav BENYOVSZKY. Praha: Naše vojsko, 1993. ISBN 80-206-0270-4

NIETZSCHE, Friedrich. *Mimo dobro a zlo: předehra k filosofii budoucnosti*. Praha: Aurora, 2003. ISBN 80-7299-067-5

NIETZSCHE, Friedrich. *Nečasové úvahy*. 2. vyd. Přeložil Pavel KOUBA. Praha: Mladá fronta, 1992. Váhy (Mladá fronta). ISBN 80-204-0287-X

NIETZSCHE, Friedrich. *O pravdě a lži ve smyslu nikoli morálním*. 2., opr. vyd. Přeložil Věra KOUBOVÁ. Praha: OIKOYMENH, 2010. Oikúmené (OIKOYMENH). ISBN 978-80-7298-428-2

NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. Přeložil Věra KOUBOVÁ. Praha: Československý spisovatel, 1992. Orientace (Československý spisovatel). ISBN 80-202-0376-1

NIETZSCHE, Friedrich. *Soumrak bůžků aneb Jak filosofovat kladivem*. In: *Ecce homo*. Přeložil Ladislav BENYOVSZKY. Praha: Naše vojsko, 1993. ISBN 80-206-0270-4

NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. Olomouc: Votobia, 1992. Šlépěj v okně. ISBN 80-85619-28-8

O'CONNOR, Timothy a FRANKLIN, Christopher. *„Free Will“*, The Stanford Encyclopedia of Philosophy [online]. ©2021 [cit. 17.5.2023] Dostupné z: https://plato.stanford.edu/archives/spr2021/entries/freewill/

ONDOK, Josef Petr. *Čmelák asketický: Bombus asceticus : úvahy o křesťanské spiritualitě*. Svitavy: Trinitas, 2004. Studium (Trinitas). ISBN 80-86036-90-1

PALOUŠ, Radim. *Světověk a Časování*. Vyd. 2., přeprac. a rozš. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-411-2

PATOČKA, Jan, KOUBA, Pavel a Ivan CHVATÍK, ed. *Evropa a doba poevropská*. Přeložil Věra KOUBOVÁ. Praha: Lidové noviny, 1992. Archiv Jana Patočky. ISBN 80-7106-017-8

PATOČKA, Jan. *Kacířské eseje o filosofii dějin*. Praha: Oikoymenh, 2007. ISBN 978-80-7298-275-2

PATOČKA, Jan a Věra SCHIFFEROVÁ. *Komeniologické studie: soubor textů o J. A. Komenském*. Praha: Oikoymenh, 1997. Oikúmené (OIKOYMENH). ISBN 80-86005-52-6

PATOČKA, Jan, Ivan CHVATÍK a Pavel KOUBA. *Negativní platonismus*. Praha: Československý spisovatel, 1990. ISBN 80-202-0235-8

PATOČKA, Jan, KOUBA, Pavel a Ivan CHVATÍK, ed. *Přirozený svět jako filosofický problém*. 3. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1992. Orientace (Československý spisovatel). ISBN 80-202-0365-6

PATOČKA, Jan. *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Editor Jiří POLÍVKA. Praha: ISE, 1995. ISBN 8085241900

PLATÓN, *Zákony*. Čtvrté, opravené vydání. Přeložil František NOVOTNÝ. Praha: OIKOYMENH, 2016. ISBN 978-80-7298-214-1

PRÁZNÝ, Aleš. *Výchova jako přehodnocování hodnot*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. ISBN 978-80-7194-990-9

PRESOKRATICI [online]. Copyright © [cit. 23.01.2023]. Dostupné z: http://www.fysis.cz/presokratici/22/bcz.htm#B%2053

PROKRASTINACE - definice. [online]. Copyright © [cit. 23.01.2023]. Dostupné z: https://www.growjob.com/definice-pojmu/prokrastinace/

RAHNER, Karl a Herbert VORGRIMLER. *Teologický slovník*. Opr. dotisk 1. vyd. [i.e. 2. vyd.]. Přeložil František JIRSA, přeložil Jan SOKOL. Praha: Zvon, 1996. Theologica (Zvon). ISBN 80-7113-212-8

SAINT-EXUPÉRY, Antoine de. *Malý princ*. Přeložil Martin SASÁK. Praha: Cesty, 1998. ISBN 80-7181-244-7

SALAGUARDA, Jörg: Doslov In: NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. Olomouc: Votobia, 1992. Šlépěj v okně. ISBN 80-85619-28-8

SCHELLING, Friedrich Wilhelm Joseph von. *Filosofické zkoumání svobody*. Vyd. 1. Praha: OIKOYMENH, 2010. 239 s. ISBN 978-80-7298- 415-2

SCHOPENHAUER, Arthur. *O vůli v přírodě a jiné práce*. Praha: Academia, 2007. Europa (Academia). ISBN 978-80-200-1547-1

SCHOPENHAUER, Arthur. *Parerga a paralipomena: malé filosofické spisy*. Přeložil Milan VÁŇA. Pelhřimov: Nová tiskárna, 2011. ISBN 978-80-7415-045-6

SCHOPENHAUER, Arthur. *Svět jako vůle a představa*. Nová tiskárna Pelhřimov, 1997. ISBN 80-901916-4-9

SOLOVĚJČIK, Josef dov (Bär) ha-Levi. *Halachický člověk*. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-1994-3

Stimmen der proletarischen Revolution – MLwerke [online]. Dostupné z: http://www.mlwerke.de/me/me20/me20_032.htm#Kap_XI%20Zdroj:%20https://citaty.net/citaty/271630-friedrich-engels-hegel-jako-prvni-spravne-postihl-vztah-mezi-svobod/

STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filosofie*. Vyd 8., V KNA 2. Přeložil Miroslav PETŘÍČEK, přeložil Petr REZEK, přeložil Karel ŠPRUNK. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, c2000. Studium (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 978-80-7195-206-0

SVOBODOVÁ, Zuzana, ed. *Svobodný čas: pedagogika volného času jako výchova ke svobodě*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2023. ISBN 978-80-246-5474-4

ŠEDIVÝ, Antonín. *Cava'at Ha-RIBaŠ. Odkaz zakladatele chasidismu rabiho Jisra'ela Ba'al Šem Tova*. Praha: Malvern, 2019. ISBN 978-80-7530-205-2

TRSŤAN, Dominik. *Transkulturní aspekty alkoholu*. Hradec Králové, 2018. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Katedra náboženských a kulturních studií, Vedoucí práce ThLic. David Bouma, Th.D.

TUCKER, Aviezer. *Fenomenologie a politika: od J. Patočky k V. Havlovi*. Olomouc: Votobia, 1997. Velká řada (Votobia). ISBN 80-7198-223-7

VANĚK, Jiří. *Filosofie a kultura v evropských dějinách*. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-47-4

VANĚK, Stanislav. *Pojetí výchovy u Friedricha Nietzscheho a sociální pedagogika* [online]. Zlín, 2012 [cit. 2020-07-06]. Dostupné z: http://digilib.k.utb.cz/handle/10563/18960. Magisterská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně